

ספר

הוצאת והכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י היום תשס"ט

בית ארזים

ואנכי יושב בבית הארזים,
(ש"ב ז' ב')

והוא חלק שמיני מספרי

בית יהודה

כולל

חרושים ובאורים על אנחות הש"ס
כלם אהובים, כלם ברורים,
בעזרת המאיר לארץ ולדרים.
אשר חנן אלקים, לאיש שפל ברך, פחות הערך,
מכיר את מקומו, מושך את הקסת לפי תומו,
אשר פרי עטו עודם סמדר.
מאתי מאיר יואל הבכור לבית וויגאדער.
העליתי עלי הגליון בשנת תרע"ד דפ"ק, פה עיר דובלין.

נדפס

פעוז'ק ירושלם תובכ"א

בדפוס מריה, מ. ש. שעהנבוים את. י. א. ווייס

אדרעכסע שלי :

M. WIGODER

84 LEINSTER RD.

RATHMINES

DUBLIN

IRELAND.

הגיון לבי

בית המדרש למדעים.

היכל שן יתנוסס לתלפיות על כר נרחב מרחביה, שיאו לשמים יניע,
מגדלו בערפל, ונזר אלקים על ראשו, כל הדורך על המפתן
ישתומם למראה עיניו, וכל הבא אל תוכו יפול עליו חרדת אלקים, ספון הבית
גבים ושדרות בארזים, והרצפה אבני שיש כשכזים בנחושת קלל, קירותיו
משוכללים בריעות אטון מצרים, ותכלת ומשי, כרקעים בציצים ופרחים
בנשרי שמים וחיות הקדש מעשי ידי אטון. עליהם תלוי כל שלטי הבגדים
ונושקי רומי קשת, אשר להמו נבורי כח מלחמתה של תורה בשנות קדם,
כצבת זכרון הוא להענקים אשר חיו בארץ בימים ההם אשר כל דרי
מטה היו בעיניהם כהנבים :

וברבות הימים עלו על כנר ההיכל אלוני בשן וארזי אל אשר יסבו
בדליותיהם את ההיכל, ובין סעפותיהם יקוננו עוף
השמים וישירו שירים וזמרי יה. גם כל עין עשי פרי תאוה לעינים ונחמד
למאכל בחוך עצי הנן :

והנה נמלה קטנה יוצאת מערמת עפר בידיה התפשט בנן אלקים בין עצי
העדן, וגרגיר חול ומין בפיה ותאמר לבנות לה בית נאמן תחת צאלי
האלונים העבותים האלו. כל ראייה ימלאו שחק פיהם, ינופפי ידם, ויניעו ראשם
ויאמרו, רזאת היא הנמלה, אשר עליה אמר החכם ראי דרכיה והבס ?
אל תרחיבו עלי פיהם, ואל תתלוצצו בי אמרה הנמלה. גם לי לב אם לא כלבבכם,
גם לי חבונה אם לא נבון אני כמכם. לא לכנות בית בעדכם באהי, ולא
לנחול כבוד כנמתי, רק אבנה בית קטן וצר לאחי הנוחלים על עפר ויניעים
מעבודת היום כמוני, אחבר גרגיר לגרגיר, ומין למין, ואוסף לילות על ימים, עד
אשר יזכני ה' לראות ברכה בעטלי, ואז יודו לי אחי הבאים אחרי, אשר לא
יִדְרְשׁוּ בנדולות ונפלאות מהם על אשר כצאו מרגע מעט לנפשם העיפה
בבית הזה אשר הכינותי להם והיה זה שכרי.

אקוד על אפים ואשתחזה ארצה לה, על כי גבר עלי חסדו, והביאני עד
היום

הלום, לראות גם חלק שמיני מספרי "בית יהודה" יוצא לאור, בן יוזני ה',
יחייני ויקסני להוציא יתר חדושי תורה אשר אתי בכתובים, ויטלא פי
ההלתי אבין.

מודעה

קוראים יקרים! אם תמצאו בהבורי בשנוי קצת מלשון התלמוד בבלי אשר
לפנינו, תדעו כי בן הוא הנוסחא בעין יעקב, אשר היה
תמיד אור לנתיבותי, וכתבתי — כלשוננו.

בית ארזים

ברכות.

חד אמר כך אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד שלש שעות, ואני חטות לילה חקוס להודות לך, ואמאי לא קאמר רבותים טפי, ואני קדמתי בנשף ואשועה? ובמלבד זה תראה כי כל התירושים מהנהו רבנן שבאו לישיב שני הכתובים מחטות לילה חקוס להודות לך, ומקדמתי בנשף ואשועה שאמר דוד, דחיקים מאדכי לר' חושביא שאמר דה"ק דוד מעולם לא עבר עלי חטות לילה בשינה, קשה אמאי לא אמר רבותיה טפי שלא עבר עליו שלש אשמורות בשינה למ"ד ד' אשמורות היו הלילה, וב' אשמורות למ"ד ג' משמרות היו הלילה? ולר' זירא דאמר עד חטות לילה היה מתגמנס כסוס כו', קשה והבתיב קדמתי בנשף ואשועה, ואם הריס קולו כ"כ עד שנדמה לקול שועה, בודאי לא היה מתגמנס? ולרצ חשי דאמר עד חטות לילה הי' עוסק בדברי תורה כו' קשה דלמה הי' לו להריס קולו ולשוע בלימודו? לר' גל דמביס כל הדחוקים אלו ומביס האי קושיא אי הכי לכתוב מהנשף עד הנשף כו', חוזר הנמרא מתרואא קמא וביא רבא ומתקן תירוק אחר כדמשמע באמת מלבן. אלא אמר רבא, וה"פ כיון דתרי נשפי הוו, איכא איבא למימר דבאמת

ג: ודוד בשלגא דלילא הוה קאי, באורחא הוה קאי דבתיב קדמתי בנשף ואשועה? כו', אמר רב חושביא אמר רבי אחא הכי קאמר (דוד) מעולם לא עבר עלי חטות לילה בשינה, רבי זירא אמר כו' רב חשי אמר, עד חטות לילה היה עוסק בדברי תורה מכתין ואילך בשירות ותשבחות, ונשף חורחא הוא הא נשף לפרח הוא? כו', הלא אמר רבא תרי נשפי הוו, נשף לילה ואני יממא, נשף יממא ואני לילה, וכתב מהרש"א ז"ל, והאי קרא קדמתי בנשף וכו' ליכא לאוקמי הכי, דה"כ מאי רבותיה דהיינו קימה של כל אדם וא"כ ע"כ דה"ק דוד מעולם לא עבר עלי חטות לילה בשינה ודוד מאורחא היה קאי וקשה לי דהא אמרינן בסמוך, אמר רב אחא בר ביזנא כו', כטור היה הלוי למעלה ממוטתו של דוד וכיון שהיה חטות לילה כו', מיד היה עומד ועיסק בתורה עד שעה עמוד השחר, ומשמע מזה שעד חטות לילה היה יכן? ולא נראה דפליג על הא דרבא, ואף לפי גירסת צעל, "העין יעקב" דלא גרס מיד היה עומד, רק והיה דוד יושב ועוסק בתורה מ"מ קשיא מתלמודא דלקמן (ד'). דאמרינן שם, לדוד ישיבה נפיש כי חסיד אני, ר' לוי ור' יצחק,

דבאמת עד חלות לילה היה דוד יֵשֶׁן, מחלות הלילה היה קם מיד לעסוק בתורה ובגירסת התלמודא, והיה עוסק בתורה עד הנשף של שחרית וכשהגיע זמן תפלה של שחרית היה עוסק בשירות ותפלות, וזה הוא רבותא גדולה כי כל מלכי מורח ומערב ישינים עד שלש שעות ביום והוא מלכד שמחלות הלילה היה עוסק בתורה עוד קדם בנשף של צקר לעסוק בשירות ותפלות, ועל שירות ותפלות אלו אמר קדמתי בנשף ואישועה, והאי קרא דקדמו עיני אשמורות מתוקם ספיר ע"י תירולי דריב"ל ורב אשי כנל, והשתא כל הכוזבים, בספר תהלים הנראים כסותרים זה אל זה עולים יפה, ומבוארים באר היטב.

ד : **לדוד** ישמרה נפשי כי חסיד אני כו', ר' לוי ור' יצחק חד אמר קך אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע! לא חסיד אני בכל מלכי מורח ומערב ישינים עד ג' שעות ביום, ואני חלית לילה אקום להודות לך, ואידך קך אמר דוד כו' לא חסיד אני בכל מלכי מורח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם, ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשלילא, כדי לעהר אשה לבעלה :

הנה זאת מלאנו ראינו בספר (ש"ב ו' י"ד) דוד מברכך בכל עו לפני ה' וגו' ותצא מ"ב וגו' ותאמר מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הרקום, ויאמר דוד לפני ה' איש בחר בי מאבך וגו' וישחקתי לפני ה', ועקלותי עוד מואת והייתי שפל צעיר ועם האמהות אשר אמרת, עמם אכבדה :

ונ"ר בהרחב באור שאבתי מוכל ערכה

וע"ז ענה דוד ואמר, הנה ארון ה' ילך לפני, וידעו כל העם דלכן השפילי כבודי היום יען כי נגד הארון ה' נצאות אשר מלא כל הארץ כבודו שפל אנכי צעיר ועקלתי עוד מואת, והייתי שפל צעיר וגו', לא יעזו לפגום בכבודי חלילה, באשר נישחקתי לפני ה'. אבל לא כן הריאה את דוד 'שיקום בחלות הלילה ואינו מתנהג בכבוד מלכים הכרוחים על מפותם עד שלש שעות ביום, רק יקום בחלות הלילה כעני מדוכא המשכים לעשות מלאכתו להרויח מוונותיו, ויותר מזה, הריאה את ידיו שהן מלוכלכות בדם ובשפיר אפשר שיקל בכבודו ויענש על ידו, וע"ז התפלל דוד ואמר רבש"ע ישמרה נפשי שלא יכשלו ב"א על ידי כ"י כלומר יען ישחיד אני ע"כ אהבתי תורתך ואהגה בה יומם ולילה, וגם ע"י שאחרי מלכותך תרדף נפשי לכן ידי מלוכלכות בדם ובשפיר כדי לבער

על שופרא של ר"י (שהי' אז בריא וחזק שהוא הלך לבקרו) כי יבא יום והאי שופרא יבלע בעפרו ?

וב"ל כי רעיון עמוק אזור בקרב המאמר אשר שלפנינו ויבואר ע"פ הקדס התלמודא (סנהדרין ס"ח) דאמרינן שם כשחלה ר"א נכנסו ר"ע וחביריו לבקרו כו', נשל שתי זרועותיו והניחן על לבו ואמר, אוי לבם שתי זרועותי שהן כשתי ספרי תורות שנגללין (כשנגללין ס"ת והכתב מכוסה כך התעלס ותתכסה תורה שבלבי כשחמות לפי שלא שמעתי ולמדו ממני, רש"י) וכדמיון הזה תימלא בתלמו' (פ"ק דסוטה ז') שכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר עלמותיו של יהודה מגולגלין בארון, עד שעמד משה בקש עליו רחמים כו'. לא הוה קא ידע למשקל ולמטרה בשמעתתא בהדי רבנן (התפלל עליו משה ואמר) ידיו רב לו (דברים ל"ב) רש"י יהי לו נחמן לריב ריביו :

והנה חבטת התורה היא תפארת לישראל, וע"כ אמרה ליה ברתיה דקיסר לרב יהושע בן חנניא (תענית ז') חבטה מפארה בכלי מכוער' והתורה מכונה ג"כ בלשון אור, כמ"ש (משלי ו' ג') כי נר מצוה ותורה אור :

ואחרי הקדמות האלו יולאים לאור דבריהם הנ"ל ומבוארים באר

היטב והוא ר"א חליש, אע"ל לגביה ר"א, חזי דהוה גני בבית אפלי, כלומר שלא למד הרבה, וע"כ לא הופיע אור חכמתו בבית ר"א, גליה ר"י לדריעה ר"ל שר"י החל למשקל ולמטרה ולפלפל בהלכה ונפל נהורא. חזייה דהוה קא בני וסדר ר"י, שנער ח"ע וצכה אחאי דלא ידע למשקל ולמטרה בהלכה כר"י, וא"ל אמאי קא בבית? אי משום תורה דלא אששת כו', וא"ל

לטהר אשה לבעלה, לכן חליק ה' אתחנן שלא יקלו צ"ח בצבורי ולא יענשו על ידי, ועי"ז לא אענש גם אל :

ובעתה העלת דברי התלמודא כך היא, מתחלה מתמה התלמודא על דוד, מדוע אמר בתפלתו, שמייה נפשי בי חסיד אני ? הלא יותר היה לו להתפלל ולבקש מה' שימור את נפשו אם לא היה חסיד, כי אז אפשר שיסתיר ה' פניו ממנו ויפול בידי לא יוכל קום, וע"ז משנה התלמודא שכך אמר דוד כו' וכמס"ל, ואח"כ מתמה התלמודא תמיה אחרת, והיבא קרא דוד לנפשיה חסיד ?

ה (: **רבי** אלעזר חליש, אע"ל לגביה רבי יוחנן, חזי דהוה גני בבית אפלי, גלייה לדריעה (ר"י גלייה דרעיה שלו) ונפל נהורא (שהיה צערו מצהיק, סיפה היה מאד כדאמר' בהשוכר את הפועלים פ"ד רש"י) חזייה דהוה קא בני ר"א, א"ל אמאי קא בבית ? אי משום תורה דלא אששת, שנינו (לקמן י"ז) אחד המרבה ואחד הממעיט, בלבד שיכוין לבו לשמים כו', א"ל להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא, א"ל על דא ודאי קא בבית ובכי תדווייהו :

והנה כל המעיין בהגדה זו יתפלא וישאל היתכן שר"א בעת שנחלב

ונפל למטה, והיה צריך לדאג לנפשו ולעשות חשבון הנפש, דאמרינן (שבת ל"ב) עלה למטה ונפל יהיה דומה בעיניו כמי שהעלוהו לגדרים לידון (שד"ן) שם דיני נפשות) שכל העולה לגדרים לידון אם יש לו פרקליטין גדולים נצול אם לאו אינו נצול כו', וצפרט שלא למד הרבה, כמבואר מדברי ר"י שאמר ליה אי משום תורה דלא אפשת? כו', בעת הזאת יצכה

וא"ל על האי ישיבא (כלומר על חממתך המפוארת) דבלי בעפרא קא בכינא, כי מלבד שאין לך בנים שימלאו מקומך כדאיתא (ברכות סס) גם תלמידך לא שמשו לך כל לרכס ואינם חריפים כמך למשקל ולמטרה בהלכה, א"ל על דא ודאי קא בבית ובכו תרווייהו. ו' (: **אמר** מה צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק, צדיק ורע לו צדיק בן רשע, איני והא כתיב ישמות כ, פוקד עון אבות על בנים וכתיב (דברים כד) ובנים לא יומתו על אבות ורמינן קראי אהדדי? ומשינן לא קשיא הא כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, הא כשאין אוחזין בו, וקשה לי, הלא התלמודא (סנהדרין כ"ב) מוקי הוי קרא ובנים לא יומתו על אבות בעדות אבות מטעם קשיא הגיל א"כ שפיר נוכל לומר הא דלדיק ורע לו בלדיק בן רשע? אבל טיב יותר היה אם גם התלמודא כאן היתה מביאה הקרא דאיש בחטאו יומתו כהתלמודא דסנהדרין סס:

שם) ואמר רבי יוחנן משום רשב"י קשה תרבות רעה בחור

ביתו של אדם יותר במלחמת גוג ומגוג שגאמר (תהלים ג') מזמור לדוד בצרתי מפני אבשלום בנ, וכו' צ בתריה (שם) ה' מה רבו לרי וגו', ואלו גבי מלחמת גוג ומגוג כתיב (שם ב' ח') למה רגשו גוים וגו' ואלו מה רבו לרי לא כתיב, מזמור לדוד בביתו מפני אבשלום בנ, מזמור לדוד, קינה לדוד מצעי ליה כו', כיון דחזה דאבשלום הוא שמח. מה שרבים מקשים על שני המאמרים אלו שמתנגדים זה לזה ידוע ואין לריבין לחזור עליהם, אבל הנראה לי בזה דה"פ דמתחלה אמר, קשה תרבות רעה בחור

ביתו של אדם כו', וכתיב בתריה ה' מה רבו לרי, והתפלל לה' שילולו מיד מבקשי רעתו, ואלו גבי מלחמת גוג ומגוג כו' מה רבו לרי לא כתיב אלא שאלו מושים אל לבו להתפלל על דבר קל, שלא נחשב בעיניו לנרה, מזמור לדוד כו' קינה לדוד מצעי ליה? כיון דחזה דאבשלום הוא שמח כו', אמר סתם ברא רחיס על אבא, ואעפ"כ התפלל גם על הספק פן לא ירחס עליו מפני שקשה תרבות רעה בחור ביתו של אדם ולכן פחד ממנו מעט, ואילו גבי מלחמת גוג ומגוג לא נתן לב כלל להתפלל עין שגם ספק לא היה בעיניו פן יתגבר עליו רק שהיו צרור ליה שבדאי ינלחם. (דבר זה רשמתי על הגליון בהיותי באנטוורפן ז"ו ימים לייח כסליו שנת תר"ן לפ"ק):

ח' (: **ע**) **תשע** מאות ונג' מיני מיתות נבראו בעולם

כו' אסביא דמי כו' כפטיי בפי ושמי עיין פירש"י ודבריו דחוקים, ובסוף מסכת (מועד קטן) פירש"י באופן אחר, וגם הגירסאות משונות הן, ואחי הבחור המופלא חיים זעליג וויגאדער ג"י, (אחרי השלים חק למודיו בתור היפא מוסחה בעיר הגדולה האללה אשר במדינת אשכנז ובא הגה בדובלין לראות פניו) אמר שלדעתו הבחור הוא פשוט, כי הגה זה יודע שמחלת אסכרא, היא המחלה הידוע שקורין (קרום בל"א) יודע לכל הרופאים שמחלת קרופ בזה מקבולי מכות רבות כמין כמיהן ופסיוות למעלה בושט, ותרנגס המילה כפישורי (אזוי וויע שואמע) בפי (אין דיע אפגונג פון) וישט (ח' ימים לייח שבט שנת תרנ"ג לפ"ק):

רבים אליו לא יגיעו ר"ל שלא יבא עליו ע"י התורה לרות ויסורים חלילה, רק יעזרתי ה' ללמוד ולקיים ממוטתי במנוחה:

רנב"י אמר לעת מצוא, זו מיתה כו', וסוף הפסוק רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו ל"ל, דלדידיה יבואר, ע"פ מה דאמרינן בסמוך תתקנ"ג מיני מיתה נביאו בעולם כו' ניהה שבכולם נשיקה, אסירה דמי בחורא אנבנא דעמרא דלאחורי נשיה (כענפי סירים הנסבבם בניית האמר, כשארס נותן בחזקה ומשליך לאחוריו רש"י) וה"פ על זאת יתפלל אליך כל חסיד לעת מצוא ר"ל קרוב למיתתו רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו כלומר שימות במיתה קלה ולא ע"י יסורים מכוערים ומכאובים קשים חלילה רק כמשחל ציוחא מן חלבא ; **ישם** **אמר** ר"ח לעולם יכנס אדם (בביהכ"נ) שני פתחים

ואח"כ יתפלל, כו' שני פתחים ס"ד ? אלא שיעור שני פתחים, המפרשים נדחקו לבאר כונת דברי התלמודא אלו ולי נראה, שהמקשן הבין מדברי ר"ח שכונתו שוכנס צביהכ"נ עלמו ולא יתפלל בפרוזדור, ושיעור שני פתחים דקאמר ר"ל שיעבור שני הפתחים מהפרוזדור ומציהכ"נ ויתפלל בתוך ציהכ"נ ע"כ התפלא שני פתחים ס"ד ? כי מדבריו שאמר "לעולם" נראה שאם לא היה פרוזדור לציהכ"נ לא יכנס שמה כלל להתפלל ודבר זה אי אפשר ? והשיב לו שכונתו שיעור שני פתחים ר"ל שירחיק ח"ע מהפתח, ויכנס ציהכ"נ שיעור שני פתחים כדי שלא יבולבל בתפלתו ע"י פתיחת וסגירת הדלת ע"י הנכנסים והיוצאים אם יעמוד בלדה ;

אבל

(ב)

שם **ער** זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא, אמר ר' חנינא לעת מצוא, זו אישה, כו', וסוף הפסוק (סס בתהלים ל"ב י') רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו ל"ל דלדידיה אפשר לבאר ע"פ מה דאיתא (יבמות ס"ג) אמר רבא אשה דעה מצוה לגישה דכתי' (משלי כ"ב יוד) גישה לין ויצא מדון, ואמרינן (סנהדרין ה') האי חגיגא דמיא לצינורא דבידקא דמיא כיון דרווח רווח וה"פ על זאת יתפלל אליך כל חסיד לעת מצוא ר"ל צעת שיקח חשה רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו כלומר שלא יהיה רעה ותרג מדנים צביתו: **רבי** נתן אמר לעת מצוא זו תורה, וסוף הפסוק רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו ל"ל דלדידיה אפשר לבאר ע"פ ידיעתנו שהלכות נמשלו לשכלת וגלי המים, וכמו שאמר דוד ותהלים ס"ו ג') באחי במעמקי מים ושבחתי ששפחתי, וכן (סס מ"ב ח') כל משבריד וגליך עלי עברי, וידוע הוא ג"כ שכל הלכות באות עלינו ע"י שנחת הדת, יען שהקב"ה הצדילנו מן ההועים בתורה ובמוטות ובדאיתא במדרש (רבה בראשית ס"ג ט) כל האומות ישונאים את ישראל כו' ועי"כ יגזרו עלינו גזרות לבלי לעסוק בתורה ולבלי לקיים מוטיה, ובדאיתא (מכלתא יתרו פ"ו ה') ולישומרי מצותי, אלו ישראל, כו' ונחתני נפשם על המצות, מה לך ליצא ליהרג ? על ישמלתי את בני, מה לך ליצא ליישרף ? על שקראתי בתורה, מה לך ליצא ליצלב ? על שאכלתי המצה כו', וה"פ על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא צעת שיתחיל ללמוד רק לשטף מים

אבל אחרי כחצי זמן מנחתי במדרס (רבה ריש פ' תבא) ח"ל שם אשרי אדם שומע לי כו', מהו לשקוד על דלותי? אמר הקב"ה אם הלכת להתפלל בתוך ביהמ"ד אל תעמוד על פתח החיצון להתפלל שם, אלא הוי מתכוין להכנס דלת לפניך מדלת לשקוד על דלתי חין כתיב, אלא דלותי ולמה כן? שהקב"ה מונה פסיעתך ונותן לך שכר, עכ"ל, ופליאה שהגמרא שלנו נדחק בצבור שני פתחים ולא ראו לפרש כדברי המדרס אלו, והעצם משום שנוטל שכר פסיעות?

ט) וישאילום, אמר רבי אמי, מלמד שהשאיילים בעל כרחם כו' מ"ד בע"כ דיישראל משום משין, ואע"ג דבזית הים היה דרלנים הטוב, וכדאיתא במלחא על הפסוק (שמות ט"ו כ"ב) ומוצא דבש"י במקומו ח ל, הסיוח בע"כ, שעטרו מזרים סוסיהם בתכשיטי זהב ובסף ואבנים טובות, והיו ישראל מולאין אותן בים כו', ולפיכך הולך להסייע בע"כ ואפשר דשאיני בזה מזרים מפני שלא נלטו רק שישאלו כסף וזהב ע"כ דימוו בגפסם שילעזרו אח"כ להחזירם ע"כ לא ראו להחניע א"ע בחנה, ויחד כי במזרים לא נלטו רק על כלי כסף וזהב שכדורים הם יותר מאבנים טובות ומרגליות *) אבל בים כזו רק אבנים טובות ומרגליות :

שם) וינצלו את מצרים, אמר רב אמי, מלמד שעשאוה

במצודה שאין בה דגן, ור"ל אמר עשאוה במצודה שאין בה דגים, בלור לדבריהם נ"ל לדבריו רב אמי שאמר שעשאוה כמצודה שאין בה דגן ר"ל בכל זמן שהיו ישראל במצרים, היה שם מקנה וקנין בתבואה על ידיהם, מפני שהמה היו רוח החיה בלופני המסחר, וגם אחר נגולה מהם רוח החפץ ונשתעבדו בהם בחמר ובלבנים, אזו ישראל פרו וישירו ותמלא הארץ חותם, וע"י שברכות הטובה רבו אוכליה היה פרעה לרדף להאכלים ולהלבישם ולהנעילם, ולבצוף ממרחק לחמם אשר שלם את מחירם בציב חרץ מזרים אחרים וע"ז נתרבה ונתגדל המסחר, אבל אחר שילאו משם, נעדר המסחר ונשארה חרץ מזרים במצודה שאין בה דגן, ולדברי ר"ל שאמר במצודה שאין בה דגים, ה"פ דעל ידי שהיה למזרים הרבה רוח על ידי ישראל התענגו מרוב טוב (כי דגן כתיב הוא להברחיות האדם ודגים למוותרות שהם נאכלים רק לתענוג, ובמסכת פסחים קי"ט) תמלא הגירסא להיפך ועי"ש צע"י :

ועי"ז ח"ל שרב אמי סובר כהמד צע"י דישאל משום משין וע"כ לקחו רק החפצים ההכרחיים המשתמשים בהם, כלי כסף וכלי זהב ושמות, ועשאוה כמצודה שאין בה דגן כנ"ל, והא דכתיב, וינצלו את מזרים ר"ל מהחפצים הנזכרים ור"ל סובר כהמד צע"כ דמזרים ע"כ לא בקשו מתחלה להשאלים רק החפצים המשתמשים

(*) ונראה לכיון בזה בלור הכתוב (תהלים ק"ו ז) ויוצאים בבסף וזהב, ואין בשבטיו בושל, פי' אע"פ שהיואים טעונים במשא כדז מכסף וזהב בכל זאת לא נקטלו בכל הדרך מפני סובר המשא אשר נשאו עליהם.

ואח"כ ילמדנו דעת בענין חלום רע, שלא יאמר אדם כיון שהעלצות מבטל החלום, א"כ אינו צריך להתפלל כלל, דלא כן הוא אלא יתפלל ולא ימנע עצמו מן הרחמים, ולא יסמך אי"ע על עלצות החלום לבד לבטל החלום :

(שם) **קדוש** הוא מנא ידעה? כו', שלא ראתה זבוב עובר על ישלחנו, ואפשר להטעים דבריהם אלו עם דברי רב שאמר (לקמן ס"א) יצר הרע דומה לזבוב כו' לכן כאשר ראתה שכלל הבית היו זבובים, ועל שלחנו לא נראתה זבוב הבניה מזה שקדוש הוא, ויה"ר פסק ממנו.

ואפשר עוד להמתיק דבריהם בזה, כי הוא ערכה שלחנו במעדרים, והוא לא אכל רק לקיום (נפשו*) מזה הבניה שהוא קדוש ויה"ר שהוא דומה לזבוב, ויבא בין ישי מפחחי הלב (שם) מקור החמדה והסתאות, פסק ממנו, וכן אמר שלמה (משלי י"ג כ"ה) צדיק אוכל לשובע נפשו, כלומר רק לקיום נפשו, ובטן רשעים חסר תמיד למלאות תאותם :

(ט"ז) **ואמר** רבי חמא בר חנינא, למה נסמכו אהלים לנחלים? כו', לומר לה, מה נחלים מעלין את האדם משוממה לשהרה, אף אהלים מעלין את האדם מבק חובה לכף זכות, הרב חיד"א בספרו פתח עינים הקשה, אטו בלא סמיכות אלו לא ידעינן דבתי כיסודות ובתי מדרשות מעלין את האדם נמצא זכות? ועיין

המשתמשים בהם, כלי כסף וכלי זהב ושמלות שלא יבינו שצאו להטעותם, ואחר שה' נתן חן העם בעיני מלרים וישאלים בע"כ אז לקחו מהם גם החפנים היקרים העשויים רק לכבוד ותפארת ולתענוג שאין משתמשים בהם ויגללו את מלרים כמאודה שאין בה דגים כנ"ל :

(יוד) **אפילו** בעל החלומות אומר לו לאדם למחר הוא מת אל ימנע עצמו מן הרחמים כו', רבים מקשים על האי "אפילו" דקאמר הכא שאינו מדויק, דהא אמרינן (לעיל בעמוד א') שאפילו צא נביא ואמר ליה שנגזר עליו מן השמים שימות ויעיל התפלה לבטל הגזרה מדאמר ליה ישעיהו לחזקיה בשם ה', כה אמר ה' לצאות לו לביתך, כי מת אתה ולא תחיה ואעפ"כ ענה לו חזקיהו ואמר לו בן אמוץ כלה נביאתך ולא, כך מקובלני מבית אבי אבא, אפי' חרב חדה מונחת על זארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים, וכן הית שחיה וגרפא, ואם התפלה מועיל לבטל דברי הנביא כ"ש שהתפלה מועיל לבטל דברי בעל החלומות ?

ונ"ל לישב ע"פ מה דאמרינן (לקמן כ"ה) אר"ח חלמא בישא עציבותיה מסתייה כו', ופירש"י די לי עלצותי מה שאדם מתעלצל עליו מבטל החלום, והסתא אחי שפיר, דמתחלה ילמדנו דעת נצוצה שלא יאמר אדם כיון שכבר נגזר עליו מן השמים שימות, שוב לא יועיל תפלתו, אלא יתפלל ואל ימנע עצמו מן הרחמים,

(*) והא דאמר אב"י לעיל בסמוך הרועה ליהנות יהנה באלישע זה ג"כ לקיום נפשו, ועיין בהמפרשים, ואפשר דמשי"ה קראה לו בשם קדוש דאמרינן (יבמות כ') קדש עצמך במותר לך :

ועיין שם מה שמתקן ע"ז, אבל לי נראה בפשטות דברי חז"ל אחי לאשמועינן כי כמו הנחל הזה מעלה את האדם מעומאה לטהרה רק בצואו לתוכו, כן האהל הזה מעלה את האדם מן חוצה לקץ זכות רק בצואו לתוכו, וכדליתא (אבות פ"ה משנה י"ז) הולך ואינו עושה שבת הליכה בידו, ועיין במפרשים מה"כ שם :

שם ע"ב) **מאי** דכתיב ישלש הנה לא תשבועה, שאול ועצד רחם, ובי מה ענין שאול אצל רחם? כו', ופירש"י שאול ועולר רחם פסוק הוא במשלי שלם הנה לא תשבועה, ילדיהן להבין מה בעי רש"י בזה? וג"ל דקשה ה' לרש"י שאלת רבי טבי — ובי מה ענין שאול אצל רחם, הלא הפסוק הולך וחוכב אלו הדברים שלא תשבועה, וא"כ שפיר שייכות זו לזו? ע"כ יזכיר זה שפסוק הוא במשלי, ושם כתיב שלם הנה לא תשבועה, והשלישית היא ארץ, ועל זה שואל רבי טבי — שפיר מה ענין שאול אצל רחם, כי ראוי ה' יותר להסמך שאול לארץ כי השאול הוא בארץ ולמה מפסיק ביניהם באולר רחם? ודרש ע"ז מה שדרש, ועיין במסכת יסנהדרין ל"ב ט"ז: **רב** בתי צלותיה אמר הכי כו' הי"ם שתמלא לנו את כל לבו

(*) בעת הלכנו לשון אחורי העיר וקשנה אחר חג השבועות תרס"ד לפ"ק, טרם נסע לעיר לייצג אשר במדינות חשכנו, מקום משכן כבוד דודנו (אחי חמנו ז"ל) הגאון הפוסק (ע"י חבריו היקרים המסולחים בפו) מהר"י שמשון הלוי אי"ש הורוויץ, אב"ד דשם ללמוד תורה מפיו, אמר לי דבר זה, טרם נפרדנו איש מעל אחיו לקים בזה מה שאמרו חז"ל (ברכות ל"א) הנפטר מחבירו אל יפטר אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זכרנו, ועיין בהגהות - צ"י הי"ש חיות שמציא דברי רבינו יונה, שלא גרס כאן מתוך דבר הלכה, דגם רב כהנא שמונו מציא רחיה. לא הגיד לו דבר הלכה רק אגדה, ולכן יא' גם היא במצות חז"ל אלי. בדבר אגדה ו' שאמר לי:

בזמירות בליל י"ק, משוך חסדיך ליודעך:
אל קנא ונוקם, ולכאורא חין זה מקום
להסמוך כאן. מדה הקב"ה שהוא קנא
ונוקם לתפלה זו משוך חסדיך ליודעך?
שהוא מההיפך! כי אם הוא קנא ונוקם,
איך ימסך חסדו ליודעיו לבלי לזכר להם
עבירות קלות שעשו, ויעשה עמהם חסד?
אבל לפי משיב אתי שפיר, וכוונתו בזה
לומר, כי בזה שאתה תמסך חסדיך ליודעך
יתבוננו כי השבתי להם עובד תחת רעה
ועי"ז יכלמו מעוונותיהם וירעו להם ויטערו
ובזה תנקם מהם כמו גתנים אתה חסה
על ראשם, וזהו מה שאמר רבא "ומה
שחשאתי לפניך מיד ברחמיך הרבים כלומר
על ידי רחמיך הרבים שהתייז חט"פ שאני
כדאי ישבר לבני וימרק חטאי, ולא תלמדך
למרק אותם על ידי יסורים וחלאים רעים
ר"ל יסורי הגוף, שמעתי מאחי דאקט"ר
ווינאדער צעת שאמר שיעור הגמרא
צביהמ"ד קהל עדת ישרון:

(שם) **ר"ב** כי היה מסיים ספרא דאיוב
אמר הבן סוף אדם למות
כו', אישי מי שנדל בתורה כו', כלומר מי
שגדל בתורה ועמל-בתורה לא ילמד צדקה
ימיו במיתתו, דכל המשמש באור תורה, אור
תורה מחייו וכתובות קי"ח) ולכן לא
גורסין הכא רבי יוחנן כגורסת סוף דר"י
בעלמו אמר התם לר"א שאמר עמי הא-
רץ אינם

לבו אם טובים המה לו, באשר כי הוא
לכדו יודע העתידו ולו נגלו כל תעלומותי):
י"ז) **רבא** בת- צלותיה אמר הבן סוף,
ומה שחשאתי לפניך, מיד
ברחמיך הרבים, אבל לא על ידי יסורים
וחלאים רעים, ולריבין להבין מאחר כי
היסורים רפואה בדוקה הם למחלת החוטא
ולמירוק העוונות ובדליתא (לעיל ה') נאמר
ב"ה, במלח ונאמר ב"ה ב"י"ן כו' אף יסו'
ממקין כל עונותיו של אדם, וא"כ איך
ימרק עונותיו בלא יסורים? משל למה ד'
לרפוא שנתן לחולי מסוכן סמי' מרים לשתות
לרפואה, ויאמר לו החולה אנה אדוני!
הנה הסמים מרים המה מאד וגפסי קלה
בהם, ע"כ רפא נא לי בלי סמי מרפא כלל:
אבל באמת יבואר דבריו ע"פ דברי
החכם שלמה שילמד לנו דעת איך
להנקם מאויבנו על גז ההיזר אף אם
כבר הזהירה לנו התורה (ויקרא י"ט"ח)
לא תקם ולא תסד את בני עמך, והוא
אם רעב ישנאך האכילתו לחם, ואם צמא
השקהו מים, כי גחלים אתה חתה על
ראשי וה' ישלם לך (משלי כ"ה כ"א כ"ב)
כלומר שחייב לשנאך עובד תחת רעה,
ועי"ז יתבונן שפלות עולמו, שעשה רעה
לאיש טוב זה ותיסרהו רעתו ויגפנו לבו,
ועוד תריוה מזה וה' ישלם לך על הטובה
שעשית לו, ובזה הבין הבאור מה שנאמר

(*) ובן מלאתי רחמי במדרש (תנחומא פ' תרומה ע') על הכתוב ועשית יריעות
עזים וגו'. וז"ל שם, שכן שלמה הי' מוכרז בתפלתו ואמר (מ"א י"ח) וגם
אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא וגו'. אבל ישראל כשהוא מתפלל לפניך צבית
הזה, ונתת לאיש ככל דרכיו אשר חדע את לבבו כי אתה ידעת לבדך את לבב כל
בני האדם. אם הוא חובב צניס ואתה יודע, שיהיו מכעיסין לפניך אל תתן לו, וכן
תמלא (שם צ"ב) משפטים (נ"י) על הכתוב אם כסף תלוה וגו', כשכנה שלמה צביהמ"ק
עמד בתפלתו ואמר רבון העולם אם יתפלל אדם על ממון צבית הזה ואתה יודע
שמשחית בממונו אל תתן לו כו'.

מלוה ועושה, ובפרט לר"א דסבר (סוטה ב') כל המלמד את בנו תורה כאלו מלמדה תפלות, א"כ נשים במאי יזכו לתחיה? ובילקוט הגי'סא, במאי זבין לעלמא דאתי (ועיין במהרש"א) והוא כדברינו דשאלתו ה' אם לא נקומו לתחיה, איך יזכו לעלמא דאתי? ואמר באקריי בנייהו לבי בנשתא, כו' ונשין לגבייהו עד דאתי מבי יבנן, ועי' יחשב להן כאלו הן בעלמן עסקו בתורה, לזכותן אחרי מיתתן לביב לתחיה, והוא כו' יוחנן שאמר לר"א בכתובות (סס) לא ניהא למרייהו דאמרת להו הכי כו', ומצא להם תקנה (אפי') לאלו אנשים שאין עוסקים בתורה) מן התורה כו', אלא כל המשיא בתו לת"ח והעושה פיקטשיה לת"ח, והמנהגה ת"ח מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאלו הוא דבוק בשכינה, ויקום לתחיה, כן יש תקנה ג"כ להני נשין לזכותן לתחיה כזה דאקרון בנייהו לבי כנישתא, ובאחמיי גברייהו די רבנן כו', ולכן א"א לגרס כאלו רבי יוחנן כי הוה מסיים ספרא דאיוז אמר הכי סוף דהוה הכי סוף דהוה ממות וסוף דהמה לשמיטה כו', ר"ל שאין יתרון לאדם מין הבהמה לקום לתחיה רק אם גדול בתורה ועמל בתורה, והלא הוא בעלמו אמר שס סוף כתובות לר"א לא ניהא למרייהו דאמרת להו הכי:

י"ח ע"ב במתניתין) רבי נחמיה בן הקנה היה מתפלל בגניסותו

וביצאתו (מביהמ"ד) תפילה קצרה, אמרו ליה מה מקום לתפלה זו? ופירש' כלומר מה טיבה? ולא זכיתי להבין מדוע לא רצה לפרש בפשטות אחר שראוהו שיערב אי"ע בצד הפתח, ולוחש בשפתיו בכניסתו וביציאתו, (לא במקומו המיוחד לו לתפלה) לכן שאלוהו (א') על המקום (ב') איזה טיבית היא המקום לתפלה זו? כלומר

אינם חיים, לא ניהא למרייהו דאמרת הכי והא דאמר דבר זה כי הוה מסיים ספרא דאיוז דוקא, שמעתי מאחי הנ"ל דר"ל אף דבסוף ספרא דאיוז כתוב ישחסיף לו ה' את אשר ה' לו למשנה וגם האריך ימים עכ"ז לא לקח עמו מכל העשירות בעת שהלך לעולמו אבל על מי שלומד תורה אמרו (פסחים ג') אשרי מי ישבא לבאן ותלמודו בידו, לכן אשרי מי ישגדל בתורה ועמל בתורה:

שם) א"ל רב לר' חייא, נשים במאי זבין? הנה המפרש' האריכו למענינם במאמר זה ודחקו ליבב שאלת רב לר' חייא, וכי מעט מלות, ומע"ט יש ג"כ לנשים אשר יוכלו לזכות על ידיהם?

ונ"ל דשאלתו אדלעיל קאי, דאמרינן לעיל אמר ר' יוחנן, כי הוה מסיים ר"מ ספרא דאיוז (כן הוא הגרסא בעי'), וגל דהוא הגרסא הנכונה, ולא כגירסת הגמ' אשר לפנינו ר' יוחנן כי הוה מסיים ספרא דאיוז, כאשר תראה במרוגת דברינו) אמר הכי סוף אדם למות, וסיף בהמה לשחיטה, כלומר כי מותר האדם מן הבהמה חין, כי כמו הבהמה לא תקום לתחיה אחרי אשר תשחט כן האדם לא יקום לתחיה אחרי מותו, לכן אשרי מי ישגדל בתורה ועמל בתורה כו', ועי' יזכה לתחיה, וב' אלעזר דאמר (סוף כתובות) עמי ארצות אינם חיים, דכתיב (ישעיה כו') כי על אורות עליך וגו' כל המשתמש באור תורה, אור תורה מחייהו, וכל שאינו משתמש באור תורה חין אור תורה מחייהו, וכיון דנשים פעילות מת"ת, במאי יזכו לקום לתחיה? דאפי' אם עוסקות בעלמן בד"ת כיון שאין מצוית, חין להן זכות כזה שמלוה ועושה, דאמרינן (ע"ז ג') גדול המלוה ועושה יותר ממי שאינו

כ"ד) שער באישה עירה שנאמר שערך בעדר העזים עיין ברש"י, ואמרתי בדרך לחות, דאפשר דר"ש סמוכים דריש מדכתיב, קודם לזה מבעד לצמתך, ודריש כאלו כתיב מבעד לצמתך שערך: כ"ט) א"ל אליהו כו', וכשאתה יוצא לדרך, המלך בקונך וצא,

מאי המלך בקונך וצא? אמר רב חסדא זו תפלת הדרך, עיין מש"כ המפרשים, אבל הלשון המלך בקונך אינו עולה יפה לדבריהם ולי נראה לבאר על פי מה דאיתא (לקמן ליד) המתפלל ושעה סימן יע הוא לה ואיתא ג"כ במדרש (רבה ריש פ' ולאחנין) אבא שאל אומר זה סימן לתפלה אם כוון האדם לבו בתפלה יהא מובטח שתפלתו נשמעת, שנאמר (תהלים יוד) תכין לבס תקשיב אזניך, וכיון שכל הדרכים בחזקת סכנה הם כדאיתא (ירושלמי ברכות פ"ד הלכה א') ע"כ יעך אליהו, כי בערם שיאחו האדם דרכו ימלך בקונו והוא ע"י תפלתו, כי על ידי תפלתו יודע לו אם יסכימו ע"ז מן השמים, כי אם לא כיון לבו או יעשה ימנע א"ע מלילה, ואם לא יעשה או כיון לבו אזי בטוח הוא שלא יאונה לו כל רע: ל"ב) אמר רבי חמא בר חנינא, אלמלא

ג' מקראות הללו (רש"י שמעידים שיש ציד הקצ"ה לתקן יארנו, ולהסיר יאהיר ממנו) נתמוטטו הגליהם של שונאי ישראל, (במשפט, אבל עכשיו יש לנו פתחון פה שהוא גרס לנו, שהוא צרף הילכה"ר, רש"י) חד דכתיב ואשר הרעותי כו' תנן התם (אבות פ"ד משנה כ"א) ר"א הקרן אומר הקנאה והתאוה והכבוד, מוציאין את האדם מן העולם, וג' מדות הרעות האלו היו תקועות ומשוקעות בלב בלעם הרשע, וכמו שאמרו (שם פ"ה

שבקשו ממנו להודיעם ענין וחוכן תפלתו במקום הזה? א"ל בבניסתי אני מתפלל שלא יארע תקלה על ידי אחר שאבז במקומי המיוחד לי להורות ולדון, וביציאתי אתן הודאה על חלקי שלא הסתתי דעתי מעבודת הבורא ומתורתו הקדושה במקום הקדוש הזה מרגע שנכנסתי בו עד אשר ילאתי, ולכן תפלה זו, רק במקום הזה: י"ט) תנא דבי רבי יישמעאל, אם ר"אית ת"ח שעבר עבירה בלילה אל

תהרהר אחריו ביום, שמא עשה תשובה? שמא ס"ד? אלא ודאי עשה תשובה, הבאור לזה שמעתי מהחריף ר' שפטיל בהגן ז"ל דהמקשן היה מתמה כיון מה שעבר התח ראה בעיניו והתשובה לא ראה מדוע לא יתרהר אחריו, הא קימ"ל שאין ספק מוליד מידי ודאי? והביט לו שר"ל, אל תהרהר אחריו שמא עשה תשובה, רק תהרהר כי בודאי עשה תשובה, וא"כ ודאי וודאי הוא, ואח"כ מולתא קרוב לדבריו בדברי הרי"ף ז"ל ומה שאמר אם עבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום, ג"ל דה"ה בהיפך אם עבר עבירה ביום אל תהרהר אחריו בלילה, רק מפני ש'ר יצ"ל מזכיר מקודם כל המספר אחר משתן של ת"ח נופל בגיהנם נקט נמי אם עבר עבירה בלילה: ואפשר עוד לומר, דלרבותא נקט שעבר עבירה בלילה מפני שבלילה דעת האדם מיישבת, וכיון שעבר עבירה אז בודאי עשה בשוב דעתו ולא ישוב עוד אעפ"כ אל תהרהר אחריו כי בודאי עשה תשובה, וכ"כ אם עבר עבירה ביום צעת שאין דעת האדם מיישבת, ויש ג"כ חלול הבס, אז בודאי לא לן בחטא, ועשה תשובה בלילה, ועיין "בעין יעקב" שכתב בהיפך, אבל דבריו אינם מוכרחים דא"ל כמ"ס:

מי כ"ב) כל מי שיש בו, כו', ושלשה דברים אחרים הוא מתלמידיו של בלעם הרשע כו', עין רעה זה הוא כנוי לקנאה. שהקנאה יבא לאדם ע"י שעינו רעה ולזה בטויב ובאוסר של חברה וזהו גבוה הוא שרדוף אחר הבכור, ונפש רחבה הוא הבעל תאוה, שנפשו לא תשבע מכל תענוגות בשמים ולא יאמר די בכל ימי חייו. ונראה שעל ג' מדות הרעות האלו מוספות דברי בן זומא שאמר (שם בריש פד) |א| איזהו גבור? השובש את יצרו, ולא יתן לו לרדוף אחר תאוה העולם, ותענוגות בני האדם. ככל העולה על רוחו, וכמו שמסיים שם וטושהל בירחו מלוכד עיר |ב| איזהו עשיר? השמח בחלקו, ואינו "מקנא" לשום אדם רק הוא מסתפק במה שנתן לו ה', וכן כתיב (תהלים קכ"ח ב') יגיע כפיך כי תאכל ר"ל שתסתפק במועט שתריוח רק עי' יגיע כפיך לאורך חילתך ולא יותר או אשירך בעיניו כי הרבה חללים הקנאה הפילה. היא כרקב בעצמותיו כמ"ס (משלי יד ל') ורקב עצמות קנאה, ויש לך לעזה"ב כי עי"ז תגלל מוכה וכמה עבירות הלומחות מקנאה, וכן אמר (שם ו לד) כי קנאה חסת גבה, ולא יחמול ביום נקם. כי הנקמה הבאה בסבת הקנאה לא תדע חמלה, (ג) איזהו משובד? המכבד את הבריות, שהמכבד את הבריות הוא מכובד מכל אדם בדרך הטבע אע"פ שאינו רדוף אחר הכבוד, שנאמר כי מכבדי אכבד, והלא דברים ק"ו ומה הקביה שהוא מלך הכבוד מכבד את

מכבדיו, ב"ו על אחת כמה וכמה: ובנגד ג' מיני יל"ר מני מדות הרעות האלו אמר ה' חמא, אלמלא ג' מקראות אלו נחמטשי גמליהן של שונאי ישראל, בנגד יצרו של קנאה כתיב (מירכ ד' ז') ואשר הרעתי כלומר ע"י שהרעתי לזה יותר מזה, או לזה ולא לזה, לזה עשיתי חלב, ולזה גבור, לזה טעם ולזה חכם, לזה עני ולזה עשיר *) לכן באשר בכל הדברים יתהוו עי' גזרתה, הנה אנכי הסבית שיכנס קנאה בלב האדם, שהחלב יקנא להגבור, והטעם להחכם, והעני להעשיר:

ובנגד יל"ר של תאוה כתיב (ירמיה י"ח ה') הנה כחמך ביד היוצר בן אתם בירי בית ישראל כלומר כי הנה כחמך ביד היוצר ברצותי מרחיב וברצותי מקצר בן אתם בירי להרחיב ולמעט כח תאוהכם, לכן אנכי הסבית היל"ר של התאוה אשר בקרבכם:

ובנגד יל"ר של ביד כתיב (יחזקאל ל"ז כ"ו) והסיתי את לב האבן שבשרכם וגו' דהנה הכבוד יבא לו לאדם מלד מעלות וכשרונות מיוחדות שנמלא בו יותר מחבריו, כי על ידי שיכירו היתרון אשר בו מהם ע"כ יכנסו מפניו ויכבדוהו אע"פ שאינו רדוף אחריו, והכי איתא במסכת (מדרים ס"ב) תניא לאהבה את ה' אלוקך וגו' (דברים ל' כ') שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם, אשנה שיקראוני רבי כו', אלא למד מאהבה, וסוף הכבוד לבוא, ואמרי' (פסחים ק"ג) הוודע בחבירו שהוא גדול

(*) וכדררש רבי חנינא בר פפא (נדה ע"ז): אותו מלאך המטנה על ההרין לילה ישמח, ונוטל טיפה ומעמידה לפני הקב"ה, ואומר לפני ריב"ע! טיפה זו מה תהא עליה? גבור או חלש? חכם או טפיש? עשיר או עני?

ותפארת בלאמים ועי"ז תנחלו כבוד *):
 ל"ג:) אטו יראה מילתא זוטרתא היא?
 אין לגבי משה מילתא זוטרתא
 היא כו', עי"ד לחות אמרתי לפרש הכי
 אין לגבי משה פי' האנשים אשר עמדו
 קרוב למשה, והיו יראים לגשת אליו כמ"ס
 (שמות ל"ד ל"א) וירא אהרן וכל בני
 ישראל את משה והנה קרן אור פניו
 וייראו מגשת אליו. אלל האנשים האלו הי'
 יראת ה' באמת מילתא זוטרתא, באשר
 שהם נשאו ק"ו בעלמם לירא את ה' ממשה.
 ומה משה שהוא רק בשר ודם עם כל זה
 נפל עליהם איממה ופחד לגשת אליו מפני
 שהוא עבד נאמן לה'. לבאות, על אחת
 כמה וכמה שלרובין לירא מפני האדון הי'
 לבאות בעלמו, וכאשר הוסיף מעט יראת
 ה' נועל פניהם, חורם משה בנקל עי'
 שהעיקף להם דברי מוסר אלו, ואמר להם
 אם מפני אחס יראים, והוא על ידי שאלקים
 עשה שתיראו מפני. כ"ש שיראת ה' לריך
 להיות על פניהם (ועיין במסורת המאור
 בחלק שני פרק רס"ג מש"כ שם) ועי"ז
 יפה

גדול ממנו צריך לנהג בו כבוד, אבל לא
 כן האדם שרודף אחר הכבוד, סימן הוא כי
 מלבד שאין בו מעלות מיוחדות שיכבד על
 ידם, עוד לא יכיר את מקומו וכי לא הי'
 לו מעלות מיוחדות לא היה לריך לרדוף
 אחריהם כמדובר) ע"כ אמרו (עירובין
 י"ג:) כל המחזיר על הגדולה הגדולה
 בורחת ממנו, וכל הבורח מן הגדולה
 גדולה מחזרת אחריו *):
 ולכן כנגד ילידי של כבוד אמר (יחזקאל
 ל"ו) בשם ה' והסירותי את לב
 האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר כלומר
 הנה לעת עתה תשתדלו להשיג כבוד
 אם גם לבכם באבן בלי הרגש ותבונה
 ובלי מעלה וכשרון, ע"כ הגדולה בורחת
 מכם, ועוד הגויס יבזו אתכם וישפילו
 את כבודכם. אבל יבא יום אשר בו חסיר
 לב האבן מקרבכם ונתתי לכם לב בשר-
 כלומר הרגש להבחין בין טוב לרע,
 ועי"ז תבחרו הדרך הישרה כל שהיא
 תפארת לעושי ותפארת לו מן האדם
 (אבות פ"ב מ"א) ואז תהיו גם לגויס

(*) וזהו שאמר הנביא (ישעי' ס"ח' ז') בשם ה' בנחמתו לישראל עמו, קומי אורי
 כי בא אורכי, וכבוד ה' עליך זיה. כי הנה החשך יכסה ארץ, וערפל לאמים
 וכבודו עליך יראה וגו', כלומר על ידי היתרון אשר בך יותר מכל האומות, והוא
 שבעת אשר החשך יכסה ארץ וערפל לאמים, אעפ"כ עליך יורח ה' וכבודו עליך
 יראה וגו' לכן כבודו הלבנון עליך יבא:

(**) ועל פי דברינו הנ"ל יומחק לנו באור הכתוב (משלי ג' ל"ה) כבוד חכמים
 ינחלה, ובסלים מים קלון, בהקדם דברי רבי יוחנן, במס' (חולין פ"ד:)
 שאמר, מי שהניח לו אביו מעות ורצה לאבדן ופירש"י שהניח לו אביו מעות כלומר
 שלא טרח בממון וקל בעיניו לאבדו וזה חיבורו, ילכש כלי פשתן שהם יקרים כו'
 (ופליאה שלא פירש רש"י זה על מאמר ר'י בבבא מביא כ"ט, הקדוש למסכת זו?)
 נמא שכל דבר שבא לו לאדם בלי טרחה והשתדלות, ראוי לקרא בשם נחלה, לכן,
 החכמים שעקיר מעשיהם רק לשם שמים ולא ירדפו אחר הכבוד, הכבוד יבא להם
 בהסמ הדעת בלי טרחה והשתדלות, אבל הכסילים שירדפו אחר הכבוד, הנה לא לבד
 שהכבוד והגדולה בורח מהם עוד בני אדם יבזו אותם, ולכן ובסלים מים קלון:

שגורה בפיו מדוע נאכדה ממנו תקיפתו, הלא היה יכול לחזור ולהתפלל חולי ישמע ה' תפלתו בפעם הבאה? דאמר רבי חמא בר חניני (לע"ז) אם יראה אדם שהתפלל ולא נענה, יחזור ויתפלל שנאמר (תהלים כ"ז) קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' (ג) חס גס חיי מנין היה יודע שזה נענה ע"י שהתפלל הוא מקובלת, הלא אפשר שב"ד של מעלה מלאו עליו זכות ופטרוהו? (ד) דלמא בעת ההיא בא הזמן של המחלה ללאת? דאמרין (ע"ז) כ"ה) בזמן שמשגרים יסורים על האדם, משבעין אותם, שלא תלכו אלא ביום שלוני, ולא תצאו אלא ביום שלוני, ובשעה שלונית :

ושמיעתי מאחי החרף דאקשר חיים ועליג ווינאדער יהיה כשאמר שיעור הגמרא בביהמ"ד קהל עדת ישרון בשנת תרע"ח לפ"ק שכל זה מבוזר ע"פ ספור התלמודא בסמוך מעשה וחלה בנו של ר"ג ושגר שני ת"ח אלל רחבי"ד לבקש עליו רחמים, כיון שראה אותם עלה לעליה ובקש רחמים עליו, בירידתו חמר להם לבו שכבר חלנתו חמה (שלפתו ונטולה

יפה יסא רבי חנינא משלו ואמר, משל לאדם שמבקשין ממנו כלי גדול ויש לו דושה עליו בבלי קטן, כו' פי' משה שהיו יראים מנשת אליו הוא ה' יכול להשיף דברי מוסר כאלה, מפני שבעיניו היתה היראה הגדולה גדמה ממש לכלי קטן, וכן האנשים אשר עמרו אללו בנקל חזרו למצב מפני שעי' משה גס אללס ה' יראת ה' הגדולה גדמה לכלי קטן מפני שיש להם.

ל"ד) במשנה, אפיו עליו על רחב"ד שהי' מתפלל על החולים, ואומר זה חי וזה מת, אפיו עליה, מנין אתה יודע? אמר להם אם שנייה תפלתו בפ' יודע אני שהוא מקובל, ואם לאו יודע אני שהוא מזורז, (רשי חס סדורה תפלתו בפ' במדבר, ואינו נכסל, ותחיתו נובעת מלבו אל פי, כל מה שאני חפץ להאריך בתחנונים כו' *) :

דבריהם חלו לריבין באור (א) שרי חב"ד היה ל"ל זה יהיה ר"ל מתקבלה תפלתו, ויחיה. דעל זה היה מתפלל, וכן היה ל"ל זה ימות שלא נתקבלה תפלתו? (ב) חס גס לא ה' תפלתו

(*) ונ"ל ה' דרשי הקדוש מאריך בלשונו והוסיף שתי תיבות חלו להאריך בתחנונים כנראה ללא צורך? אפשר לבין כזה לתרץ מה שמקשים המפרשים, דהנה מלין במשה בשעה שהתפלל בעד אחותו מרים שירפא אותה הקב"ה מלרעה, כתיב (במדבר י"ב י"ג) ויצעק משה אל ה' לאמר, אל נא רפא נא לה, ופירש"י מה חיל לאמר? השיבו חס אתה מרפא אותה חס לא? למה היה לו לחכות לתשובת ה' הלא ה"י לו ידע מתפלתו חס היא שגורה בפיו? כי היתכן שרחב"ד ידע ע"י תפלתו, ומשה לא ידע? ע"כ דקדק רבי בלשונו ואמר, כל מה שאני חפץ, "להאריך בתחנונים" כלומר ע"י שהאריך בתחנונים ועם כל זה לא נכסל בלשונו ידע מזה שהוא חי, אבל משה שלא התפלל בעד אחותו רק הפלה קלרה, אל נא רפא נא לה, אפשר דלכן לא נכסל בלשונו ולכן ה' לו לחכות רק לתשובת ה', ומדוע באמת לא האריך משה בתפלתו כדי ידע ע"י שתחיה חס תהי' תפלתו שגורה בפיו? ע"ז כתב רש"י (שם) שלא יהיו ישראל חומרים כו', ד"א שלא יאמרו ישראל בשביל אחותו הוא מאריך בתפלה, אבל בשבילנו חינו מאריך בתפלה:

זו אשר לפנינו המתפלל וטעה סימן רע הוא לו, ואם שלח לצבור, סימן רע הוא לשולחיו, ומכל זה נראה כי כל דבריו אשר ילאו מפיו רוח ה' דבר בו והוא היה יכול לפעול בהפלתו מה שלא היה יכול הדם זולתו, וכן השיב ר"ג באמת לאשתו על זה ששאלה לו, וכי חנינא גדול ממך? אמר לה לא, אלא הוא דומה כעבד לפני המלך (ר"ל מפני שתמיד הוא באפלטון של מלך לשרתו ע"כ יודע כל חדריו וגמיו מעמיו) ואני דומה כשר לפני המלך (שלא נכנס אלא לפרקים, ולעיתים רחוקות, ואינו יודע ממשפוני), יראי ליה שהיה מליץ בראיית עיניו תראה מהספור בסמוך כיון שראה אותם (שלוחי דר"ג) מיד עלה לעליה ובקש החיים, כלומר טרם ששאל אותם למה באו אליו? ודוגמתו מליץ באבא חלקיה (תענית כ"ג) כדליריב עלמא למיטרא, שדרו רבנן לקמיה למיבטי רחמי, חולי לביתיה כו' ע"כ כל הספור, וטרם שספרו לו למה באו? סליק לאיגרא וקא מתפלל, וכי נחית אמר להו אחאי אתו רבנן? כו', והוא ג"כ לפה למרחק, ולא ראה שיחיוקו לו טובה, וא"כ אין מהתימא שידע שזה חי' או יתיה וזה מת' או ימות שאמ' ר"ל שכבר נגזרה עליו מן השמים ואין להשיב, ומי לנו גדול ממהרה רבנו ע"ה, שלא הועילו לו כל תפלותיו ותחנוניו לכנס לאחר' ישראל אחר נגזרה שלא יבא שמה: **מ"ז** **אמר** רב הונא השעה ואין מצטרפין, א"ל רב נחמן ואין גבירא הוא? אלא השעה נאין כעשייה כו' (בס) אמר רב אמי, ישנים וישבת מצטרפין, א"ל רב נחמן וישבת גבירא הוא? אלא ישני ת"ח העוסקין בהלכה כו', רביס האריכו למעניהם בהגדה זו, ודרשו מה שדרשו, ואחי חו"י הרופא ג"י שמע בהיותו ביואלין בבס גאון

ונעולה מגופו, רש"י, ר"ל שכבר נתרפא וחי) א"ל וכי נביא אתה? אמר להם לא נביא אנכי ולא בן נביא אלא כך מקובלני, אם שגורה תפלתי בפני, יודע אני שהוא מקובל, ואם לאו יודע אני שהוא מטורף (כלומר, שטרפו תפלתו על פניו רש"י במתניתין), והשתא אחי ספיר, כי זה שאמרו "ואמר זה חי" ר"ל שכיון את השעה ואמר שהחולה נחזק עתה ונתרפא וחי, ומנין ידע זה לכיון את השעה? הלא אמר בעלמו כי לא נביא אנכי? אלא ודאי ע"י תפלתו שהיתה שגורה בפיו, וכן זה שאמר "זה מת" ר"ל שכיון את השעה ואמר עתה מת, וא"כ לאיזה תועלת יחזור ויתפלל?, וכן ענה דוד לעבדיו (ש"ב י"ב כ"ב) בעוד הילד חי נמתי ואצבה, כי אמרתי מי יודע וחנני ה' וחי הילד, ועתה מת למה זה אני נס, האוכל להשיבו עוד? וגו', ומנין היה "יודע לכיון את השעה שמה בזה? אם לא ע"י תפלתו שלא היו שגורה בפיו.

ו'ל' גר'א דהו שאמר שידע ע"י תפלתו אם שגורה בפיו? לא אמר זה אלא מפני ענותותו, שלא ראה לגלות גדלותו וכחו בסתרי הטבע אשר חננו ה' והוא ראה ולפה באמת מרחק רב, יותר מכל גדולי ישראל שהיו צימיו, ואף שבאמת לא היה נביא כמו שאמר בעלמו עכ"ל מוליה חזי, דאם רק מפני תפלתו, מדוע היה ר"ג לריך לבקש מרחב"ד להתפלל על צדו, הלא הוא היה יכול להתפלל בעלמו ולדעת מתפלתו אם יחי? דכתוב זה, בורא ניב שפתים שלום שלמדו ממנו, לא על רחב"ד בלבד כאמר, רק על כל איש ישראל, אשר ישפך שיחו לפני ה', וכן אמר רחב"ד בעלמו כך מקובלני אם שגורה תפלתו בפיו, וכן הוא בתחילת מבנה

גאון אחד שאמר כאשר ידוע בחכמי התלמוד דברו בחכמה ובשון קלרה וברמז, לכן אמר החכם רב הונא ברמיז ובר"ת תשעה וארון. כי האותיות של ו"א ו"ה ו"ן הוא ה"ת ואחד ו-א ו-ה ו-נ נראה. אבל רב נחמן לא הבין כונתו, ודימה בגופו כי כונתו ארון ממש ולכן היה מהמה עליו ושאל לו וכי ארון גברא הוא? וכן צוה שאמר רב אחי שנים ושבת כונתו ה' ברמז וביני בני תורה ר"ל אם השנים היו בני תורה מלערפין לזמנן, אבל רב נחמן לא הבין כונתו ושאלו יסבת גברא הוא? והשיב לו שכוון לשני ת"ח: (ג) רבי אימי ובטיבו דרי זה ת"ח, ומטיבו דרי זה בור, (רש"י שמעט בתנאמוליו של מוקס, דמשמע דבר מועט כדי חיים) כו', והכתיב ומכרתך יבדך בית עבדך לעולם? בשאלה שאני (רש"י שהשאל שאל כעני על פתח, שאינו מרים ראש לשאל שאלה גדולה) ומוקדין הו, בשאלה נמי הכתיב הרחב פיך ואשלאהו? (לשאל כל תלמודך) ומוטינן ההוא בדברי תורה כתיב, ואמרתו בדרך לחות, דדרשו זה מדכתיב סמוך לפסוק הרחב פיך ואמללהו, ולא ישמעו עמי לקולי, וישראל לא אבה לי. ואם ה' הקב"ה מצטיחם למלאות כל תאותם בתענוגי עוה"ז היתכן שלא ה' שמעו לקולו ולא אבו ליה? אלא ש"מ דההוא בד"ת כתיב, וה' קשה עליהם לעסוק בתורה ולקבל עליהם עול מצות, ולכן לא שמעו לקולי:

ס"ו) חייב אדם לברך על הדעה בשם שמברך על הטובה כו', אמר רבא לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה, הנה מלבד שהבאתי (לעיל ט"ז) בשם אחי המופלא וכוון חז"ו נ"י, באור לדברי רב

לסבב לה לער ודאגה:

פעים אחת היתקתהו אשתו, כי יאמר לה מדוע פניו זועפים והוא הולך תפוש בשרעפיו כל היום? ויגלה לה את כל

כל

והוא יעלה מעלה ויגביה עוף להתלול!
 כלל שדי ולהתענג בענש ה', ובאשר
 שאפשר כי הרעה הבאה על האדם
 היא לטובתו לכן ראוי ונכון לקבלינהו
 בשמחה ולבדך על הרעה, כשם ששמך
 על המזבח :

ס"א) ואביר רבא, ידע אינש בנפשיה
 אי צדיק הוא או רשע הוא,
 כן הוא הגירסא בעין יעקב, ועיין שם
 ברש"י, ולי' דדבריו מבוארים שפיר ע"פ
 מה דליתא (ימא פ"ו:) בין שעבר אדם
 עבירה ושנה בה בו, נעשה לו כהיתר,
 וא"כ יקרה שאדם רשע יחזיק א"ע ללדיק
 ואם אינו יודע שחוטא הוא לא יזויר
 שישוב, וע"כ יעז רבא שגם אם רשע
 הוא עכ"פ ידע זה בנפשו, כי עי"ז אפשר
 שיחזרנו וישוב, ומעטס זה החמירו חז"ל
 בעירוב תבטלין במערים יותר מבמזיה,
 שהמערים לעולם יעשה כן משא"כ במזיד
 שישים על לבו ויעשה תשובה :

שם) אם ה' הסיחך בי (ש"א כ"ו י"ט)
 אד"א אמר ליה הקב"ה לדוד,

מסית קרית לי? הרי אני מכשילך בדבר
 ישאפילו תינוקות של בית רבן מכירין בו,
 שנאמר בו' ולרובין להבין שייכות העונש
 שאמר ליה הקב"ה לדוד שהוא מכשילו
 בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן
 מכירין בו, לחטא זה שקרא ליה מסית?
 ונקדריס התלמודא (סנהדרין כ"ט)
 אמר רשב"ג אמר ר' יונתן

מנין שאין טוענין למסית? מנחש הקדמוני,
 דאמר ר' שמלאי הרבה טענות ה' לו
 לנחש למעון בו', מאי הוה ליה למימר?
 דב"י הרב ודב"י התלמודי, דב"י מי שומעין?
 והקשו בתוס' שם א"כ כל מסית יפטר
 עלמא באותה טענה? ועי"ש מה שתירלו,
 ופליאה דעת ממני מדוע לא הקשו התוס'

בנחש

כל מלפני לבבו, כי מסחרו ירד פלאים,
 ולא יוכל מלג נפשו מהנוסים אשר יבאו
 לשום עליו משמר ולגזול מנוחתו:

ותרין האשה החדרה ותיצאה משם
 המטמון ותמסור ליד בעלה, ותאמר
 בשפתי חן, ה' לך יקירי סכס כסף
 נכון, המטמון הזה לך הוא, ממך גנבתי
 וקבלתי על יד, יאלצתי במשך כמה שנים,
 ועתה קח ולך שלם את נשך, ואנחנו
 נחיה בנותך, וירא את המטמון ויאירו
 עיניו ויאמר האם החייתני! ישלם ה'
 פעלך, ומשכורתך תהיה שלמה :

והנה אשה זו מלבד שלא נוכל לכנותה
 בשם, "אשה רעה" בעד אשר
 החסירה מבעלה, אחזה אגורות כל יום
 ויום, עוד ראוי ונכון לכנותה בשם,
 "אשה טובה" באשר שאגורות שלה היה
 מטרת אשרו וחופשו, כי אם לא היתה
 מקבלת על יד, גם האגורות האלו בנח
 כבר היו לזרות לשיני הזמן, וגלי לרבי
 החיים שטפו ועברו גם עליהן כן, וכן
 אל יתרעם האדם על מפעלות תמים
 אם שמש הללחתו אספה נגהה ותדד
 פלאים כי ה' הטוב מקור כל הטובות
 בזדאיו עשה זה רק לתועלת נפשו
 והללחתו האמיתית כי אם לא יהי' טרוד
 בעסקיו אז יהי' אפשר לו לקבוע עתים
 לתורה ולעסוק במצות, והיה כאשר יכלו
 ימיו ויתמו שנותיו, ונפשו תשוב אל בית
 נעוריה לשכון כבוד כלל כנפי השכינה,
 ומקטרגים רבים יבאו להפריע מנוחתו
 ויעמדו לו לשטן ולא יתנובו לאחו דרכו,
 אז אם גם מלאך מליך אחד מיני אלק
 ירקיע שחקים ויעוף לבית האולר ויוליא
 משם החבילות של תורה ומצות ומע"ט
 אשר אסף, ואמר בימי עניו ומרודו אז
 המקטרגים יסתמו פיהם ויסגו אחור,

בנחש גופיה, אם הטענה מדברי הרב כו', חוקה היא, מדוע באמת נענש הנחש, אפי' אם לא טען בעלמו, הלא כבר כתיב "פתח פיך לאלם"?

ועוד, הלא מטעם זה פטרינן לכל משלח לדבר עבירה ולמה יהי' עונש המסית לעו' קשה מכל העבירות, עד שנאמר בו (דברים י"ג ט') לא תחשל ולא תבסה עליו? ואם מטעם שעי' חמורה מכל עבירות, הלא הנחש לא הסית לחוה רק לבלי שומע לדבר ה', ולאכל מעץ הדעת? ועוד לילך מזה לכל משלח לדבר עבירה, שאין טוענין לו דברי הרב כו', ועוד למה קראו לו' לנחש בשם מסיה? ועוד אם באמת הנחש מסית היה למה נפטר רק בארור, ולא נדון במיתה?

ולתרין כל זה, נקדים מתחלה דברי המדרש (רבה בראשית פי' י"ט ו') ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר, התחיל אומר (הנחש) דלשוריא על בוראא, אמר מאילן זה אכל, וברא העולם כו', כמלא לפי דבריו שכדיכול שאז חכמתו מהאילן, אי"כ ראוי יותר לעבוד לאילן, שהוא מקור החכמה והדעת:

ואיתא (חולין ד') כי יסיתך, סתם הסתה באכילה ושתי' [וג"ל דאין כונתם דוקא באכילה ושתי', רק ר"ל שמכלכל את דעתו ע"י האמנעים כדי שיסמע לו, ועיין מש"כ המפרשים שם] ואפשר שהי' קשה להם מדוע באמת יהי' עונש המסית קשה משאר עבירות, דבכל עבירות יוכל לפטר א"ע בטענת דברי הרב כו', ולא

במסית? ע"כ אמרו, שאין מסית אלא באכילה ושתי', כלומר לא אם היה אומר לו לעבוד עי' בלי טומ'ע והלך ועבד הי' המשלח באמת פטור כדין שאר המשלח שליח לדבר עבירה, אבל אם זה בא אללו באמנעים לבבל דעתו כשיכור, עד בעת שיעשה זאת העבירה אינו יודע ההבדל בין הרב לתלמיד, ומי הוא הרב, ומי הוא התלמיד? אי"כ איך יפטר המשלח א"ע בטענה זו של דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין? (*):

ולקחו אכילה ושתי' לכנוי בלבוש הדעת לעכו"ם ע"ש שנאמר בעגל (שמות ל"ב ו') וישב העם לאכל ושתו, ויקמו לחק, ובבעל פעור כתיב (במדבר כ"ה ב' ג') ותקראנה העם לזבחי אלהיהן, ויאכל העם וישתחוו לאלהיהן, וילמדו ישראל לבעל פעור וגו' ואיתא במדרש (רבה שם) עשו להם קלעים, והשיבו בהם זונות, ולרצור יין מונח אלס, ועדיין לא נאסר יין גויס כו', מיד משקהו היין וביער בו כו', כיון שהי' תובע אותה אומרת לו אינו נשמעת לך עד שתשחט זה לפעור ותשתחוו לו, וע"כ גזרו על פתן משום שמנן, כו' ועל יינם משום בנותיהן, ועל בנותיהן משום דיא (שבת י"ז)

ואיתא (סנהדרין ע') ד"מ א"ל, אילן שאכל ממנו אדם' גפן היה, כו' והשתא א"ש, שעיקר כונת הנחש היה להסית את חוה לעבודה זרה, (ר"ל לעבודת עץ הדעת כנ"ל) ולו יתה מחשבתו הרעה אל הפועל בודאי לא היה נפטר בארור, רק היה

נדון

(* **והא** דאמרין (סנהדרין ז') תניא ריה"ג אומר, הגיע תורה לסוף דעתה של עכו"ם, לפיכך נתנה תורה ממשלה בה, שאפילו מעמיד לך חמה באמנע הרקיע אל תשמע ליה היינו בעת שדעתו מיושבת, ויודע שזו עכנ"ס אבל אם מכלכל דעתו קודם לכן, עד כי בעת עבדתו אינו יודע אם זה הוא הרב או התלמיד, איך יענין זה דברי הרב כו' דברי מי שומעין?

כלו מן הדין מיום שחרב ציהמ"ק ועד עכשיו. שנאמר (ישעי' נ"א) זאת עניה, ושבורת ולא טיין (**):

ומדוע שכתבה התורה הסתה דוקא בעמים? ח"ל משום דעמים

חמורה מכל עבירות שבתורה, וכדאיתא (גדרים כ"ה) חמורה עו"ם שכל הכופר בה כאלו מודה בחורה כלה, וה"ה בהיפך, והכי גמי מסתברא, שאם מודה בעו"ם איזה תועלת יהי' אם גם יקיים כל המצוות, אם לא יהי' לשם שמים ולכן בודאי' אם יפתחו לעז לא ישמע לו, אם לא יבלבל דעתו באכילה ושתיה וכדומה, ודבר הכתוב צהוב:

והשתא א"ש שאמר הקב"ה לדוד מסית קרית לי! כאלו אנכי

הסבותי בדבר ע"י שבלבלי דעת שאלו, ולקחתי ממנו הבחירה, ולולא זאת לא היה רודף, ולא בקש לקחת את נפשך! הרי אני מבשילך בדבר שאפי' תשוב' מבייך בו, ואז לא תוכל לחלות עון זה עלי, לומר כי אנכי הסבותי בדבר ע"י שבלבלי את דעתך, ומה תלמוד גם על שאלו, כי כל זה עשה מדעת עלמו, ואין האשם תלוי בו:

[ובן הוא הדין בזמן ממרחא אם אמר לבטל מכל המצוה, כגון האומר אין תפלין כדי לעבור על ד"ת פטור, משום דאין

(*) ובזה חמורה עו"ם משאר עבירות שגם מחשבה רעה בעו"ם הקב"ה מלך למעשה (קדושין מ') אף שלא יתה מחשבתו הרעה אח"כ לפעולה, ומי"מ אינו מלך למעשה ממשי לדונו במיתה בידי אדם, אם בא זה בלא עדים והתראה והודה שחשב לעבד ע"ז, וההבדל רק בזה כי על מחשבת ע"ז יקום בארור, משא"כ בשאר עבירות שפטור מכל:

(**) ובן איתא (תפלים י"ז כ') כי יצא בקרבך וגו' וילך ויעבד אלהים אחרים וגו', והואלת את האל האל האל וגו', וסקלת באבנים ומתו, ואמרינן (ספרי) האיש ההוא, ההוא ולא אנוס, ההוא ולא שוגג ההוא ולא מוטעה, כלומר אם הוא בתכונתו ובעצמו וברצונו העלמו, אבל אם חסר לו אחת מהתכונות האלו פטור:

גדון במיתה, אבל אם גם שאלו מעץ הדעת, וכתו מינו, עדיין היו תקיפים בדעתם לבלי לקבל אותו לאלוה, רק היו יראים את ה', כמ"ש מיד אח"כ (בראשית ג' ח' ט' יוד) וישמעו את קול ה' אלקים מתהלך בגן לרוח היום, ויתחבא האדם ואשתו מפני ה' אלקים, בתוך עץ הגן, ויקרא ה' אלקים אל האדם ויאמר לו איכה? ויאמר את קולך שמעתי בגן ואירא וגו', נמלא כי לא היה כונת הנחש רק לפתוח לעבור על מצוה ה' ולאכול מהעץ, אז היה באמת הנחש פטור גם מארור, מטעם דברי הרב כו', אבל כיון שגונתו היה לבלבל את דעתו על ידי ה"ן, עד שלא ידעו מי הוא הרב? ולהחטיאם בע"ז, ע"כ גדון על מחשבתו הרעה בארור (*) ולא פענו דברי הרב כו' מפני שלא טען הוא, וילפינן בזה קיו שאין טוענין למסית אם פרי מחשבתו, הוציא לפעולה ע"י עקימת שפתיו ודבורו והסתו בפירוש לע"ז, ובלבל את דעתו ע"י אמנעים כדי שיסמע לו, ואפשר דגם בשאר עבירות כג"ע ושפ"ד וכדומה באמת אם המשלח מבלבל דעת השליח, עד שנועלם המעשה מהשליח, המשלח ח"י (ר"ל יקום בארור) והשליח פטור, וכדאיתא (עירובין כ"ה) אמר רב ששת כו', יכולי לפטר את כל העולם

ערום, אלא מלוא אחת היטה בידם ונתערטלו הימנה (ולפי דרשה זו מה שמסיים הכתוב ויתפרו עלי חלניה, ויעשו להם חגורות, עיין בחלק יו"ד מספרי זה מש"כ שם, ותמצא ישוב נכון) ועי' התורה שהיא מקור החכמה נקראת בשם „תורה אור“ מפני שהיא המאור הגדול בדרך החכמה והדעת לדעת ולהכיר בדרך הישרה העולה בית אלה, לפיכך ולאושר האדם בזה ובבוא, והכי אמרינן (סוטה כ"א) מה אור מאירה לעולם אף תורה מאירה לעולם, ובמדרש (שה"ש רבה א') מה השמן הזה אורה לעולם, אף ד"ת אורה לעולם, וכן קרא הנביא (ישעי' ס' ב') כי הנה החשך יכבה ארץ וערפל לאמים, ועליך ירח ה'. ובבדו עליך יאיר, ר"ל בעת שלא היה להאומות דת כלל, ולא ראו עדיין אור החכמה והלכו בחשך, אבל עליך ירח ה' ע"י התורה והמלכות אשר בחר בנו מכל העמים, (וכן פ"י מלבי"ם שם): ולבן התלמידים חכמים ולומדים את התורה, ומלמדים דעת את העם ויודרכום בדרך הישרה נקראים ג"כ בשם „אורי“ ובדאיתא (ב"ב ד') שהורדום אמר לבבא בן צעא אחר דקבל לכולהו רבנן, השתא מאי תקנתיה דהוא גברא? איל הוא כיבה אורו של עולם רבנן דכתיב בזה, כי נר מלוא תורה אור, ילך ויעסוק באורו של עולם ביהמ"ק, דכתיב ביה (ישעי' צ') ונהרו אליו כל הגוים: ואמרינן (שבת כ"ה) כתיב (איכה ג') ותזנה משלום נפשי אמר ר' אבהו זו הדלקת נר בשבת (רש"י ובמקום שאין נר אין שלום, שהולך ונכשל). וזהו מה שאמר ר"א אמר ר' חנינא ת"ח מביים שלום בעולם, כי ע"י מאור התורה, שיפקחו עיני עורים ומאירין לארץ

דאין זה הוראה, דאין קרי' בי רב הוא, אבל אם אמר להסוּף על ד"ת כגון שלריך ה' פרשיות בתפלין חייב (הוריו' ד'): השמטה ממסכת ברכות ח'. אמרו ליה רבבי יוחנן איכא סבי בבבלי, תסא ואמרי למען ירבו ישיבם וישי בניכם על האדמה כתיב. (דברים י"ח) אבל בתו"ל לא? כו', וג"ל דה"י לשיטתיה אורא, ולכן היה מתמה על צבל יותר מצבול. דאיתא (גדרים כ"ב) על ה' דעולא במסקיה לארעא דישאלא חתלון כהדיה תרין בני מחזאלי, קס חד שחטיה לחבריה כו', קא תמה רבי יוחנן ונתן לך ה' לב רגו בבבל כתיב, ואיתא (קדושין מ"ח) דרש בר קפרא רגון לא עלתה בידו אלא רגונותו (רש"י לא עלתה בידו בשכרו אלא כחש בשרו ברגונותו כו') נמצא שהרגו מקלר ימים, לכן כשראה סבי בבבל שהם רגונים תסה ואמר כו' :

סוף ברכות) אר"א אמר ר"ה ת"ח טרבים שלום בעולם כו' שני מיני מאורות נבראו בעולם, אור הגשמי, ואור הרוחני, האור הגשמי, הוא מאור השמש והירח והכוכבים וכדומה המאירים לעינים כל אשר נשמה באפו שלא יכשל בלכתו ואור הרוחני הוא מאור החכמה המאירה לשכל האנושי להבחין בין טוב לרע, ולהבחין מה לקרב ומה לרחק, אשר זה יוכל להשתמש גם הסומא הנעדר ממנו מאורות הגשמיים כשמש וירח וכדומה, וכמ"ס במד' (מובא ברש"י בראשית ג' ז') על הכתוב „ותפקחנה עיני שניהם, וידעו כי עירומים הם“, לענין החכמה דבר הכתוב, ולא לענין ראייה ממם. וסוף המקרא מוכיח, וידעו כי עירומים הם, אף הסומא יודע כשהוא

בית

ברכות

ארוזים

כה

ועי"ז יהיו מאורות הרבה, ולכן רוב שלום יהי על ידי בניך אלו, בכל העולם כולו וכמו שמסיים הכתוב בספר (ישעי"ה ס' ג') והלכו גוים לאורך, ומלכים לנונה ורחק.

בעזרת אלקי המערכות

לארץ ולדרים עליה, יראו ב"ה הדרך הישרה, ולא יכשלו בלכתם, ולא יפלו ברשת הילתיר הפרושה לרגלם, ועי"ז מרבים שלום בעולם, ומציא זה מהכתוב ההלים קי"ט) דכתיב וכל בניך למודי ה'

סל'ק מסכת ברכות.

מסכת שבת

(י"ב) אמר - ישמעאל בן אלישע אני אקרא ולא אטה,

פעם אחת קרה בו' והטה, וכתב על פנקסו, אני ישמעאל בן אלישע קרתי והייתי נר בשבת, לכשיבנה ביהמ"ק אביא חטאת ישנה, והקשה בעל היפ"ת, הא אמר ר' יוחנן (מנחות ק"י) מ"ד זאת תורת החטאת, זאת תורת האשם? כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת בו'. א"כ היה לו לעסוק בפי' חטאת ויכופר לו חטאתו? וכתבתי בחדושי שנת ע"ן אבות" לפי' אבות (פ"ב מ"ב) דנ"ל ללכך כתב על פנקסו להביא חטאת לכשיבנה ביהמ"ק, מפני שלא רצה להפסיד משכרו בעוה"ב מלימוד פ' חטאת, כי אם ישלם בלימודו חטאתו, אזי לא יזכה לשכר ע"ז. וזה שאנו מבקשים יי"ם שתבנה ע"ך במהרה בימינו (ובס"א הגירסא שיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו) ועי"ז ותן חלפנו בתורתך, כלומר, כי אז גם אם נחטא חלילה לא נפסיד לכה"פ השכר מלימוד פ' חטאת ע"י שיהי' זידינו להקריב קרבן ממש, ואחרי כדכתיב זאת מלאתי ראיתי במדרש (תנחומא פ' צו) וי"ל שם ד"ה לו את אהרן בו' שאע"פ שמקריבין עולה עוסקין היו בקריאתה, כדי שיזכו בקרבן עולה.

(י"ד) א"ל הקב"ה למשה סתנה טובה יש לי בבית גנזי וישבת שמה בו' לך והודיעם בו', הא דלריך להזכיר בהודעה שלו שהמתנה היא "שביבה"? נ"ל משום דכלאו הכי אפשר שלא ירלו לקבלה מפני איסור מלאכה וחסרון מו"מ ביום הזה ועי"ז ידמו בנפשם ברעה היא להם, וכדאיתא (מעילה י"ז) פ"א גזרה מלכות גזירה על ישראל, שלא ישמרו שבת בו' הלך ראו"ן בן איסכרובולי בו' אמר להם מי ישיש לו אויב, יעני או יעשר? אמרו לו יעני, אמר להם א"כ לא יעשה מלאכה בשבת כדי שיעני אכל באמת אמרינן (בינה ט"ו) כל מוונותיו של אדם קצובין לו מ"ה ועד יוה"כ חו"ן מהוצאות שבתות בו' ולכן לריך להודיעם שהשבת יהי' להם מתנה טובה ולא יפסידו מאומה, וזהו שמסיק התלמודא, אכל מתן שכרה לא עבדי לגלוי, וא"כ אע"פ שהוא יום מנוחה פן לא ירלו לקבל המתנה, לכן לך ואמור להם לו עלי ואני פורע, וכן הוא במדרש (רבה פי' עקב) ושמא תאמר לרעתך נתתי לך השבת, לא נתתי אלא לשיבתך, כיצד? אתה יושב ואוכל ושותה ומהנה עצמך, ואני נותן לך שכר.

ובקריאתה, ואין אחת יכול לפרש דבריהם
אלו רק כמש"כ.

ל"א) דרש עולא, מ"ד על תרשע הרבה
וגו', אלא מי שאכל שום

וריתו נודף, יחזור ויאכל שום אחר ויהי'
ריתו נודף? לבאר דברי עולא בהרחב

באור, נקדים דברי רב היגא (לקמן
ס"ג) שאמר מו"ד (סוף קהלת) שמח

בחור בילדותך וגו', ודע כי על כל אלה
יביאך חלקים במשפט, עד כאן דברי

היגא"ר, מכאן ואילך דברי היג"ט, ואמר
הרב המגיד מדובנא בספר "קול יעקב"

דפשטות הפסוק אפשר לפרש, דכל זה
הוא מדברי היגא"ר, כי גם להחמיא

והפושע כאשר יזקן ויבא בכלל חלי קבר,
לפעמים יכנס מתעבה טובה בלבו לשוב

ומדרכו הרעה, בזכרו כי טובה זרקה בו,
לא ידע יום מותו, ומה יעשה כי ימות

למחר, ויובא לפני כס המשפט לתת דין
וחשבון על כל מפעליו, כמה יטעוק נפשו,

ובמה יכפר פני השופט כל הארץ?
וביזו אין כל ערס בא חלי חלה, וערס,

יבז שמה, אבל מה יעשה היגא"ר אז!
יחגר שארית כמו לבלבל דעתו בטענות

כוזבות, ויאמר לו, הוי כסיל ופתי! התדמה
בנפשו כי אחרי אשר שחת דרכך וחטאת

לפי כל הימים, עיי תשובה קלה יסור
עוק וחטאתך תסור? הלא כל ההעניות

והסגופים לא יועילו לך, וכל המינות
שבעולם לא יעזרו אותך מטומאתך,

ומדוע תשאר קרח מכאן (בלי עוה"ו)
וקרח מכאן (בלי עוה"ב) לכן עכ"פ חיי

בטוב עוה"ו אכול ושתה וייעז לבך
בכל אשר ישאלו עיניך טרם יבאו ימי

הרעה. (*) נמלא שבימי בחורותו של האדם

היגא"ר יפתנו לחטא באמרו שמח בחור
בילדותך וגו', כי עוד יום להיות עובד

ה', רק כאשר יגיעו לך הימים אשר תאמר
אין לי בהם חפץ (שם י"ב ח"י) אז תשוב

אל ה' לעבדו בלב שלם, וכאשר יבאו
הימים אלו אז ג"כ יפתחו להעמיק ולהגדיל

עונותיו באמרו ודע כי על כל אלה
יביאך אלקים במשפט, ואין שחיה לפני

כסא כבודו וא"כ אין עוד תרופה למכתך
ומדוע תחסר נפשך מכל חיות עוה"ז?

ולבן ג"ל דבאופן זה נוכל לפרש דברי
רב עולא שבחילה מתמה על לשון

הכתיב שנראה כי בלמה יעד, "שלא תרשע
הרבה", אבל מעט אין רע והוא נגד מה

שאמר בעלמו (סוף קהלת) סוף דבר הכל
נשמע את אלקים ואת מצותיו שמעו

וגו' כי את כל מעשה האלקים יבא
במשפט וגו'? ועוד כתיב (דברים כג

יוד ונשמית מכל דבר דע?) אלא דה"ק
אל תרשע הרבה כלומר גם אם רשעת

מעט בימי בחרותך, עכ"פ אל תרשע הרבה
בימי זקנותך, בבוא היגא"ר לפתוחך, כי

בין כך ובין כך יביאך חלקים במשפט,
ומה לך לחסר נפשך מתענוגי החיים

ומתאות עוה"ז דמי שאכל שום וריתו נודף
יחזור ויאכל שום? ובאמת אין לך דבר

שיעמוד בפני התשובה.

ס"ז) בועשה ביר"ע שעשה משתה לבנו,
ועל כל כוס וכוס שהביא

גמי חמ"א וה"י. לפום רבנו, חיי וחמ"א
לפום רבנו ולפום תלמידיהו, הבאור ג"ל

ע"פ מה דליתא (סנהדרין נ"ט:) אדה"ר
מיסב בג"ע היה, והיו מלאכי השרת עולים

לו בשב וסמנין לו יין, הציץ בו נחש
ורא בנבדודו ונתקנא בו, ואמרין (בברכות

מ"י)
ליפיק וליטהני ביהי עלמא, נפק אחר
לתרבות רעה.

(*) ובה"ג אמרו (חגיגה ט"ו) באחר,
שאמר הואיל ואיני ידיו ל"י להווא עלמא,

לברכה ולא לקללה כמו שהיו גרס בנח, ודפח"ח.

ובבדר"ש תתומא פ' פקודי ב' מלאתי וז"ל. אם הוא מחוייב סקילה מביאין לו יין טיב וחזק כו', וכן שלח לצור כשיש צידו כוס של קדוש או של הבדלה, והוא אומר סבדי מרין ואומר הקהל לחיים, כלומר כי לחיים יהי הכוס עכ"ל ובעת כוונתם כמש"ל.

פ"ט) בשע"ה ישעיה משה למדנו מצאו להק"בה שהי' קושר בתיים לאותיות, א"ל משה! אין שלום בעיך? (אין דרך ליתן שלום במקומך?) אמר לפניו כלום יש עבד שנותן שלום לרבו? ח"ל הי' לך לעזרני? (לומר תלל במלחמהך רש"י) מיד ח"ל ועתה יגדל נא בך ה' כאשר דבית לאמה. (במדבר י"ד יז)

אם גם שאין לנו עסק בנסתרות, עכ"ז פשטית הדברים לריבין באור, הלא משה בא בגבול של הקב"ה, ומשה הי' הארתו, והיה ליה להקב"ה לתן שלום למשה? ועוד היתכן כי משה נזח בהשבתו ח"ו לכזיכול, כי לאחר שהשיב לו משה, כלום יש עבד שנותן שלום לרבו, חזר הקב"ה ואמר למשה רק הי' לך (עכ"פ) לעזרני, אבל לא השיב על תשובת משה כלום;

ונראה לי לקרב דבריהם הקדושים אלו מעט אל השכל בדרך זה, כי הנה ידוע אם האדם לא ימלא רטון הצורא ולא יקיים מצותיו מילד בזה להקב"ה, ומה גם אם יחטא וירשע, וכמו שנאמר (בראשית ו' ה' ו') וירא ה' כי רעה רעת האדם בארץ וגו', ויתעצב אל לבו, אבל בהיפך, אם האדם ילך בדרכיו ויקים מצותיו, אז הקב"ה ישמח בו, וכמש"כ (תהלים קיד ל"א)

מ') אילן שאכל ממנו אדה"ר ר"ם אומר נפץ היה, שאין לך דבר שמביא ללה על אדם אלא יין, ולכן קודם ששתו אמר המרא וחיי לפום רבנן, כלומר שיכרו יין ויחיו ולא יתקאלו בהם שום צריה שיגרם להם למות קודם הזמן, אבל באשר כי היין ממשיך את הלב אפשר שישתו יותר מדאי, וכל השוטה יותר מדאי יזיק לו ויקרב את מיתתו, וכמו שאמר שלמה (משלי כ"ג ל"א ל"ב) אל תיא יין כי יתאדם כי יתן בכוס עינו, יתהלך במשישים אחריתו בנחש ישיך, ובצפוני יפריש וגו', לכן בא ר"ע ג"כ להזכירם ברמז כי ישנו רק במדה נכונה ולא יותר מדאי ולכן תוך כדי דבור הפך ואמר חיי והמרא לפום רבנן, כלומר אם בעושים אתם שהיין לא יזיק לכם, אחר שתשתו גם כוס זה ותחיו, שנו כוס חמרא אחרינא, ואחר שתתן גם תלמידהון לא חזר לומר עוד חמרא וחיי, וחיי וחמרא, כיון שכבר אמר זה קודם ששתו הרבנן רק הוסיף לומר ולפי' תלמידהון כלומר גם לפום תלמידהון, יהי' חמרא וחיי, וחיי וחמרא. ושמעתי מדורי ומסרפי הרב השנון חו"ב יא"ב מהו' יואל הורוויץ הלוי זצ"ל בערמ"ח ספר "בית חמד"*) ולכן המנהג הוא להשיב לחיים ולבריכה להשוטה יין האומר להמסובין אללו "לחיים!" כי הנה מלכד שהיין גרם מיתה לעולם וכמש"ל גרם ג"כ קללה דע"י היין ששהה נח גרם לקלל לבנו כנען, ואמר, אידו כנען עבד עבדים יהיה לאחיו (ברא' ט' כ"ה) ולכן המוסב אללן השוטה עונה ואומר, יהי רטון שיין זה יהי' לחיים ולא לשוה. ר"ל לא יגרם לך מיתה כמו באה"ר וגם

*) שנסמך במבחר שותיו עם רעיתו וצניי לירובלים עיה"ק לבלות ימיו על התורה ועל העבודה, ונפטר שם כבן שמונים שנה, ונקבר בכבוד גדול.

נתן לו שלום, ולא ברכו בדרך שאדם מצריך לחבירו שיהיה לו שלום בגופו, ושלום בממונו זה לא שייך בהקב"ה, ולכן אמר כלום יש עבד שנותן שלום לחבירו? כלומר לרוב כמותך שאתה שלם בכל מיני שלמות.

א"ל ה"י לך לעזיני כלומר היית נריך לומר לי שאתה תשתדל לטעת בלב בני אהבתי, ויראתי, ויקיימו המצוות הכתובות בזה התורה (באשר שהבחינה נתנה ציד האדם) וע"ז יה"י לי כ"ר מצני וא"ה"י שמח, והוא מעין שלום שאדם מצריך לרעהו.

ביד א"ל ועתה יגדל נא כח ה' באשר דבית לאמי, ר"ל אמלא רעוקך ואשתדל בכל כחי לגדל את גדלך ותפארתך, בעיני בניך עד שיכירו כח מלכותך, ויעבדוך בלב שלם.

ק"ג) ויאמר בועז לנערה, למי הנערה הזאת? וכי רכשו של בועז לשאול בנעיה? אמר ר' אלעזר דברי חכמה ראה בה ב' שגלים לקשה ג' שבלים לא לקשה, ורקשה המהרש"א מ"י דבר חכמה ראה בה, כיון דדינא הכי הוא כב"ה ובודאי גם שחר עניים היו מדקדקין בקר? יעוד – קשה ע"פ מה שמפרשים בירושלמי דעמא דבית הלל דס"ל דרך שתיים לקט, משום דליקא מלעני ולגר תעווב אותם, ובעמא דב"ה דס"ל דגם שלם לקט שגא, לגר ליתוס ולאלמנה, וא"כ רות שהיה גיורת, ועניה ואלמנה, אפשר דגם ביה מורה בהא, שהיתה ראוי לקט ג' ע"פ הדין?

ואמר

(*) וזהו לדעתי מה שתקנו חכמינו לברך אים לרעהו בשלום, ולומר לו שלום אליכם! באשר שבברכה קצרה זו נכללים כל הברכות ויחבירו משיב, "אליכם שלום" מובן ע"פ מה שאמרו (ב"ק ל"ב) כל המבקש יחשים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תהלה, ומי הוא האיש אשר איננו נריך לשלום? והוא כלומר לו אם אתה בנריך לי בשלום, מובטחי שעליך יבא השלום בתחלה.

יהי כבוד ה' לעולם, ישמח ה' בשעשיו ר"ל שתפלתו ובקשתו כי ימלא כל הארץ דעה את ה', ושמעו למצותיו ויכירו גדולתו ותפארתו, ויתנו כבוד לשמו, וע"ז ישמח ה' במעשיו, וכן אמר רב כהנא (פסחים ק"ט) למנצח מוזמר לקדה, ומרו למי שנוחין אותו וישמח, כו' וכן במחלקותם של ר"א ותלמידים (ב"מ נ"ט) אשכחיה ר' נתן לאלהו, א"ל מאי עבד הקב"ה בזהו? שעתא? א"ל קא חייך ואמר נלחמי בני.

והנהגה המלה שלום הונח על הרגעת הרוח ומנוחת הנפש, והוא היסוד המוסד לכל אושר והשלחת האדם, ולכן כשהקב"ה ראה לגמול נחת רוח לפנחס תחת אשר קנה לטקיו, והרגיע רוח ה', גמלוהו בשלום ואמר, הנני נותן לו את ביתי שלום (במדבר כ"ה י"ב) (*) וזהו שאמר ריב"ל בשעה שעלה משה למרום (לקבל התורה) טצאו להקב"ה ישה' ביתר כתרם לאותיות וא"ל משה! אין שלום בעיך? כלומר ה"י לך ללמוד ד"א מנתינת שלום אים לרעהו, וברכה הוא שיברך את חבירו שיה"י טוב לב ושמח תמיד, כן ה"י לך לברכני שיהיו שלום לי, ואשמח במעשי, ע"י בני יקיימו את התורה וישמרו את מצותי, [והוא כענין שאמרו (ברכות ז') הניא אמר ר' ישמעאל בן אלישע פ"א נכסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים, וראיתי אכתיראל יה ה' לזאות כו'] ואמר לי ישמעאל בני ברכני כו'.

והנהגה משה לא הבין כונת ה' ויהי חושב בדעתו ששאלו מדוע לא

גדולה מהקבלת פני השכינה דילמא שתיקן
 שוין הן, ואברהם רזה שתי המלות, לכן
 אחר שקבל פני השכינה רץ לקבל ג"כ
 האורחים? ושמעתי שערך דרשת ר"י
 אר"א הוא מפסוק הקודם לזה דכתיב שם
 וירין לקראתם מפתח האהל.

דהנה ידוע דמלוא הוא לרוך אחר מלוא
 וכמו שאמר בן עזאי (אבות פ"ד
 מ"ה) הוי רין למצוה, וכן היה מר בריה
 דרב הונא אמר בחר ללוותיה (ברכות י"ז)
 ובמצותך תהיה נפשי, ואיתא (שם ו'):
 אמר ר' חלבו כו' היוצא מביה"ג אל
 יפסע פסיעה גסה אמר אביי לא אפרן אלא
 למיפק אבל למיעיל כל שכן דהיטנא
 שנאמר (הושע ו') וגדעה נידפה לדעת את
 ה', כו' וכתיב שם המהרש"א דרב הונא
 לא אמר אלא היוולא דהיינו למיפק כו'
 דהיינו לעשות לרכיו בחוץ. אבל היוולא
 מביה"ג למיעיל לביהמ"ד ללמוד תורה
 לקיים מ"ש (תהלים פ"ד) ילכו מחיל אל
 חיל ודאי מלוא למירקט גם מביה"ג
 כו' עי"ש.

וגראה מזה שכין דוקא מביה"ג שקדושתו
 קלה מביהמ"ד, לביהמ"ד אבל
 בהיפך ודאי שלריך ליקב בנחת, כהיולא
 לעשות לרכיו, ועתה נחקר אם שתי המלות
 שוות הנה. כגון שיוולא מביה"ג לביה"ג,
 או מביהמ"ד לביהמ"ד, איך יעשה? הנה
 השכל הישר מחייב, כי מיליאתו ממלוא
 הראשונה עד אמצע הדרך יקב בנחת. שלא
 ידמה בעיניו כמשא, ומשם עד אשר יגיע
 למלוא שניה ירוך, באשר שילך לדבר מלוא,
 וא"כ אם היו המלות מהכנסת אורחים,
 וקבלת פני שכינה שוות איך היה רץ אברהם
 לקיים

ואמר אחי החריף והשטן, מהו חיים
 וצליג ווינאדער המוכנה דאקטר
 ווינאדער דנראה ליה דקושיה חדא מתורלת
 בחברתא, דא"ל דבאמ' לקטת גם שלש שלש.
 אבל רק אחר שכלתה ללקט שמים שמימי
 ומזה הבין בועז חכמתה, כיון שהיתה רשא,
 ללקט גם שלש שלש מדוע לא לקטת השלש
 בשעה שאחר העניים לקטו שמים? אלא
 בודאי כדי שלא ילקטו שאר העניים כל השמים
 בשעה שהיא לוקטת שלש שלש, ולכן
 לקטת מקודם שמים שמים בשעה עס שאר
 העניים, ואחר אשר כלתה ללקט עמהם
 שמים שמים, אז לקטת כל הג' ג' מה שלא
 היו רשאים ללקט שאר העניים, דפחית.
 קי"ח: ואמר רבי יוסי מימי לא עביתי
 על דברי חברי, יודע אני
 בעצמי שאני כן אם אימים לי חברי
 עלה לדוכן אני עולה ואמר ר"י מימי לא
 אסיתי דבר וזוהי לאחור, עיין פירש"י
 ושמעתי מפי אחי הנ"ל ששמע בהיותו
 בעיר ויילאון שבני מאמרי דר' יוסי אלו
 שייכי זה לזה, ולכאורא קשה, הא תינה
 טעלה לדוכן, אבל הכי צריך לקב"ו
 בקדושתו של אהרן וכו' אם לא היה
 כהן? ע"כ חזר ואומר אע"פ שעליתי
 לדוכן מימי לא אמרתי דבר רק
 חזרתי לאחורי כדי שיחשבו שגם אני
 אברכס, ועיין בתוס' ד"ה אלו
 היו אומרים (*).

קב"ו א"ר יהודה אמי רב, גדולה הבגת
 אורחים מהקבלת פני שכינה
 דכתיב (בראשית יח) ויאמר ה', אם מלאחי
 חן צענין אל נא תעבדו מעל עבדך, והקשו
 המפרשים מנל מזה דהכנסת אורחים

(*) ולי נראה דכ"ז רק לחות הוא, אבל האמת הוא עס רבינו הקדוש רש"י ז"ל
 דבמסכת (ערוכין ט) מביא רבה מדברי רבי יוסי רק המאמר מימי
 לא אמרתי דבר וכו' לענין ליכנא בישא בלבד.

הדבר רחוק מעין האדם ולא ידע מקומו המיוחד א"ו הוא, יליד סימנים שלא יתערב האדם בדרכו ויבא בנקל למחוז חפלו והוא ע"י עמודים גבוהים רחוקים זה מזה, ועליהם כתיבים ומליונים בחרט אנוש. כי זה הוא הדרך לסור שמה, כמו (ירמ' ל"א כ"א) הציבי לך ציונים.

והנה רש"י מפרש מליונים כבאור הראשון שכתבנו, כלומר ע"י שתורחם געלם ומכוסה שאינם מופלפלים ואין יודעים לבא שעה וללחיס מלחמתם של תורה שצ"י יתפרסם כי תלמידי חכמים המה. לכן יליצו ציונים, ומה הם הציונים? מלבושים נאים ונקיים, דאמרינן (לעיל ק"ד) ת"ח שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה, ואמרינן ג"כ (ב"ב כ"ו) חלוק ישל ת"ח ביצד? כו' טלית של ת"ח ביצד? כו' ולכן לובשים בגדים נאים ונקיים לסמך ואין שעל ידיהם יכירו ב"א כי תלמידי חכמים המה.

ולחבאור השני שהבאתי, עולה דברי ר' חייא בפסוקים יפה יפה, והוא, דאיתא (תענית ט) דעולא איקלע לבבל וחזא מלא סל תמרים שהיו לוקחי' בחד זוזא, אמר מלא לנא דזבשא בוזא ובבלאי לא עסקי באורייתא? וזו שאמר מפני מה ת"ח שבבבל מצויינים כלום שהכל נושאים עיניהם ומסתכלים עליהם, ואמר מפני שאינן בני תורה פ"י שבני בבל אינן בני תורה ולכן אם יקרה ת"ח במספחה ורוממו אותו ויגדלו ויהטו עיניהם בו כל בני המספחה? שהוא יורה להם דרך העולה בית אל.

מאח

לקיים מלות הכנסת אורחים היקף מפתח האהל שעמדה השכינה שם? אלא ע"כ דמלות הכנסת אורחים גדולה היא מהקבלת פני שכינה, ולכן רק אברהם מיד מפתח האהל כהיולא מביהכ"ג לביהמ"ד, וכמו"ס המהרש"א, ונכון הוא.

קמ"ה) מפני מה ת"ח שבבבל מצויינים? ופירש"י מליונים עלמין במלבושים נאים, מליונים, מקושטים, לפי שאינן בני תורה (כ"כ לכבדם כבני ארץ ישראל מחמת תורתם, ומכבדים אותם מחמת לבושהם, שנראין חשובין, רש"י) דברי רש"י אלו הרי הם כדברי נביאות, וקשים להבנים, וגם על הכתוב (דברים כ"ו ה') ויהי שם לגוי דרשו בהגדה, מלמד שהיו ישראל מצויינים שם, ובארו שם הרשעים וכן הכל בו, שהיו מליונים עלמם בלבושהם, כדי שלא יתערבו בגוים ונראה שגם הם תלו כלי נשקם בצוילן הגדול רבינו רש"י הקדוש. ונראה לי דלשון "ליון" נפל על אחת משתי אלו (א) על הדבר שנעלם ומכוסה מעין האדם ויעשה עליו סימן ואת לזכרון שלא יסוף זכרו ברבות הימים, כמו (יחזקאל ל"ט ט"ו), וראה ענש אדם ובנה אצלו ציון שעל ידו ידעו העוברים ושבים כי ענש האדם שם ולא יקרבו אליו לעמא את נפשם וכן (מ"ב כ"ג י"ז) ויאמר מה הציון הלו, אשר אני ראה? ויאמרו אלו אנשי העיר, הקבר איש האלקים וגו', וכן הוא (ב"ב נ"ח) רבי בנאה הוה קא מצוין מערתא. (ב) אם

(*) ובהג' אמרינן (ב"מ פ"ה) איסתרא בלגיא, קיש קיש קריא, ופירש"י אם יש דיגר אחד בלגין, הוא משמיע קול אהל אם הכלי מלא דיגרין אינו משמיע קול, והנמשל אם יש לעם הארץ בן ת"ח, הוא משמיע קול ומתפאר בו, וכן אם יש ת"ח במספחה ע"ה יכמיעו קול, ומתפארים בו.

מסכת עירובין

י"ג) אמר רב אחא כו' ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו? (כ"מ)
מפני שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו שהי' חו' על טמא טהור ומראה להם פנים, ועל טהור טמא ומראה להם פנים, כלומר, כי לו היו חבריו חרופים כמותו להבין קץ העמקות וסוף הפלפול שלו, אשר ממנו הוליד ההוראה, אז אפשר כי סתרו את דבריו, והיו מראים לו כי טעה בפלפולו, ואגב חורפא משבשתא, אבל הם לא הבינו רק מה שהעלה בפלפולו במשקלו הראשון, לטהר או לטמא, וסתירת משקלו הראשון על ידי פלפולו העמוק יותר לא יוכלו להסיק, וע"כ אפשר שלא כוון לאחמיה של הלכה, וכן אמר ר"ע (ס"ט) יכולני לטהר את הכרן בק"ג טעמים ע"כ לא קבעו הלכה כמותו.

ס"ה) אמר ר"ש יכולני לפטור את כל העולם כולו מן הדין כו' שנאמר (ישעי' נ"א) לבן שמעי נא זאת עניה, וכסודת ולא מיין ופירש"י יכולני לפטור לעיני על ישראל לפני הקב"ה דבר שיפטרו כולן מדין לעתיד לבא, ולומר שהם שכורים ואין נתפשים על עונם, והוא מטרתה הגדולה והגלות, ונ"ל דר"ל הגדולה שהיו סובלים בלי מסח בגלות, וכדאמרין בעלמא (סוטה מ"ח) משחרב ביהמ"ק אין לך יום שאין בו קללה, ואמר רבא (שם מ"ט) כל יום ויום קללתו מרובה משל חבריו, ואפשר דגם מטעם זה תקנו בצרכת שמונה עשרה, ברכת "א"ה נא בענינו" אחר ברכת "סלח לנו אבינו כי חטאנו".

מסכת פסחים

שלומדים שלא לשמה, עושר וכבוד איכא שהיו רק למטה מן השמים, אבל אורך ימים מעל השמים ליכא.

ס"ז) אמר רבי מני בר פטיש, כל אדם שביעם, אפי' פוסקין לו גדולה מן השמים מורידין אותו כו' נ"ל דר"ל אע"פ דמן שמיא יהב יחידי, משקל לא שקלי, בדאיתא (תענית כ"ה) אבל אם הוא כועס אפילו פסקו לו גדולה מן השמים, אע"פ"כ מורידין אותו, וכן הוא בפ"ק (מגילה י"ג) ובזבחים ק"כ) אמר ר"א ב"ח כשהקב"ה פוסק גדולה לאדם, פוסק לו ולזרעו עד סוף כל העולם כו', ואם הגיס דעתו הקב"ה משפילו כו'.
ס"ז) אמר ר' אושיעא, מ"ד (שופטים ה' י"ח)

ז' רבא רמי בתיב (תהלים ק"ח) כי גדול מעל שמים חסדך, וכתוב (ס"ז) כי גדול עז שמים חסדך, הא כיצד? באן בעושיין לשמה, כלומר ואז שכרו יהיה בעוה"ב שהוא למעלה מן השמים באן בעושיין שלא לשמה, אז שכרו רק בעוה"ז שהוא עד לשמים, וכן אמר רבא בר רב הילא כו' (שבת ס"ג) מאי דכתיב (משלי ג') אורך ימים ביטחה, בשמאלה עושר וכבוד (אלא) בימיה אורך ימים איכא עושר וכבוד ליכא? אלא למיימינים זה (עוסקים לשמה, רש"י) אורך ימים איכא כלומר ביום שכלו אורך, והוא מעל השמים, וכ"כ עושר וכבוד למשמאילים זה כלומר

חמלה וחנינה בכל מקום ע"י אחיהם שקדמו להם, ולא יאבדו צענים כדי שלא יפלא בעיניך מעשי ה', לומר היתכן שטוביא חטא ויניגוד מינגד? בא נא אחי וארחיך לדונמא בתלמודא (ב"ב יוד) מה שהשיב ר"ע לעירומסרופוס הרשע ששאל לו אם אלקים? איוב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסם? א"ל כדי שיעזבו אתו בהם מדינה של גיהנם.

יא) צדקת פיונו בישראל? צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שזוהו לבין האומות שאינו יכולין לבלותם יחד, רש"י. ואפשר עוד לומר דה"ק, לדקה עשה הקב"ה עם ישראל שזוהו לבין האומות, כדי שאלו המחויבים גלות מלך כפרה על עוונותיהם, וכדאמרין (ברכות נ"ו) גלות מכפרת עין ובמסכת (סנהדרין ל"ז) גלות מכפרת שלשה דברים כו' הם ימלאו

מסכת יומא

ליח) אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: אין צדיק נפטר מן העולם עד שנביא צדיק בשות, ב' ואמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: האה הקב"ה ישעדיקם בעשים עשר ושתלן בכל דור דור, ולבארה שני מימרות דר"י אלו סותרים ומגחיזין זה את זה דאם אין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק אחר כמותו, איך אפשר שהצדיקים יתמעטו? ונראה לי דמשום זה סמכו ג"כ מאמר שלישי, דר' חייא בר אבא שאמר משום רבי יוחנן שאפילו בשביל צדיק אחד עולם מתקיים להכריע ביניהם, והפ' אין צדיק אשר עליו מתקיים נפטר מן העולם, עד שנביא צדיק בשות, וכו' שראה הקב"ה שהצדיקים אלו מתמעטים והולכים לכן הרחיק ויצרם זה מזה, ועמד ושתלן בכל דור דור לתקן ולקיים העולם, יען שהעולם מתקיים גם בשביל צדיק אחד.

פ"ו) שני פירוש טובים עמדו להם לישראל, ואילו הן ששה דודו, משה אמר יכתב סורתי (ר"ל למה נגזר עליו מיתה?) שנאמר, יען לא האמנכם צי (במדבר כ')

לה) ת"ר עני ועשיר וישע באין לרין, לעני אוסרים לו מ"ם לא עסקת בתורה? כו' עד סוף הענין. מאמר זה באחרונה פלא הוא (א') ששאלין לרשע מ"מ לא עסקת בתורה? הלא יותר ה"י לו לשאול מ"מ היית רשע? (ב) מה זה שהשיב, נאה ה' וטרוד בילרו היה. הלא זה הוא ששאלין לו מ"מ ה' טרוד בילרו ולא עסק בתורה? (ג) הלא שאלין לו מ"מ לא עסקת בתורה, ואם השיב שה' טרוד בילרו, אומרים לו שגם יוסף ה' טרוד בילרו ומ"מ נחלו אכל היבא מלין שאע"פ שה' טרוד בילרו מ"מ עסק בתורה? וכל זה כ"ל לתרץ ע"פ דמסיק התלמודא (סוטה כ"א) חורה בעידנה דעסק בה מגני (מן היסורין) ומצלי (מן החטא) ולכן שאלין לרשע. מ"מ לא עסקת בתורה, ואז לא באה לידי עבירה, ואם אומר מפני שהיה נאה וטרוד בילרו, ולא ה' מניח לו לעסוק בתורה, אומרים לו והלא גם יוסף ה' נאה וטרוד בילרו ומ"מ ה' מתנבז עליו ובודאי היה זה ע"י שעסק בתורה, וכדאמרין (קדושין ל') בראתי יצ"ה, בראתי לו תורה תבלין.

במפרשים, ולי נראה ע"ס דמלין שרביס מושראל חשדו למשה בא"ח כדליתא (מויק י"ח) על הכתוב (במדבר ט"ז ד) וישמע משה ויפל על פניו, ובחטא זה דוד נכשל ח"כ, לכן בקש משה שלפה למרחק שיכתב סורחמו, ולפ"ז משל התלמודא עולה יפה יפה להנמשל.

י"ד) דוד אמר לא יכתב סורחמי, שנאמי (תהלים ל"ב א') אשרי נשוי פשע כסוי חטאה, משל דמשה ודוד, למה הדבר דומה? לשתי נשים שלוקות ב"ד, אחת קלקלה, ואחת אכלה פני שביעית אמרה להם (זו שאכלה פני שביעית) בבקשה מכס הודיעו על מה היא לוקה כו', עיין

מסכת סוכה

הוא שלח מזמורס להסית את האדם להחטאיו, איך עליו לקיים מצות המלך? ונראה לי למה הדבר דומה לשני ב"ח אשר יתאבדו זה עם זה כדי לזכות סכס כסף המיועד לזה אשר יגבר על חברו ויפילו לאחר, והנה בערס החלו להתאבד זה עם זה, אף שלא היו שוגאים זה את זה, עם כל זה באשר שכל אחד ירצה להתגבר על חברו ידחפו זה לזה באגרוף, והמוכה אשר יחס לבדו על ידי המכה יתחזק להוסיף לחזירו מכה רבה, וכה ידחפו ויכו זה לזה ויתגברו זה על זה עד שעל ידי סבות היסורים נעשו באמת שוגאים זה לזה, כך וכן הולך אס לכך נברא והוא מוכרח לקיים גזרת מלך מלכי המלכים, אס גם האדם לא עשה לו שום רעה, אך אס לא ישמע לו ויכבש את ילדו, אז ילדו יתחזק ויתגבר עליו למלא תפקידו, וכדאמרין (קדושין ל') יציו של אדם מתגבר עליו בכל יום ויבקש להחיותו ואמרין (סוכה ל"ב) כל הגדול מחבירו ויכבש לילדו יציו גדול משנו, לכן ע"י שמלכים זה את זה בין כה וכה נעשו שוגאים זה לזה והנה הרשע מלבד שאינו דוחף לילדו הרע

נ"ב) שבע ישמות יש ליציה"ה, כו' שלמה קראו שונא, ישנאמר (משלי כ"ה כ"ד) אם רעב ישנאך אס רעב ילךך ותאבד לעבירה, רש"י) האבילהו לחם (הטריחורו במלחמתה של תורה דכתיב לכו לחמו בלחמי רש"י) ואס צמא השקרו מים תורה דכתיב בזה, היו כל זמא לכו למים, רש"י) כי נחלים אתה חותה על ראשי, על זה לא פירש' כלום מדוע חותה נחלים על ראשו בלמוד התורה? ונראה לי משום דליתא (אבות פ"ב משנה ט"ו) והיו מתחמס כנגד אורן של חכמים, והיו זהיר בנהלתן שלא תבוה כו', וכל דבריהם כנחלי אש, לכן בזה שתעסוק בתורה, ולא תשמע לו נחלים אתה חותה על ראשו.

אך באמת לריבין להבין מדוע קרא לו שלמה שונא? היתכן שהילך הרע שוגא לאדם באמת אשר לא עשה לו שום רעה מעולם? ואס איזה מלך ישלח את אנשי צבאו להלחם עם אנשי הנצח ממדינה אחרת אשר לא ראו זה את זה מעולם, היתכן כי שוגאים הם זה לזה, רק עליהם לקיים מצות המלך וגזרתו, כן גם הילד

הרע עיד יקרבתי בשתי ידיו ע"כ באמת
יחזקה אך שלמה שלחם עם יצחק ונבר

מסכת מגילה

הבין לרוב בתולות הגמלאים שמה, דכל
דברים מרובא פדים, ויען שלא אכלה
עמזן הסתכל להבין בעדה מאכל שמן
ועיב בעיניו מכתלי דחזירי, כי אמר אולי
היא מאכלי הארץ, אשר הורגלו במאכלים
ערבים ושמיים יותר מבתולות האחרות,
אכל גם זאת לא אכלה :

וה' שחא א"ש שטולס דרשו הכת' וישנה ואת
נערותיה לטוב, ואמר רב שהאכילה
מאכל יהודי שהוא טוב לה, ובא שמואל
ומבאר דברי רב ואמר מדלא הנידה אסתר
את עמה ואת מילדתה, בודאי לא נתן
לה מאכל יהודי מיד, וזה מוכן מדכתי'
וישנה לטוב משמע שמחלה לא הי'
מאכלה טיב לה, רק בחתלה השיבה
בין הרוב, ומדלא אכלה שינה מאכלה
הטוב בעיניו ונתן לה כתלי דחזירי,
ואמר שם זה לא אכלה, או שינה לטוב
לה והשיבה בין הבתולות היהודיות, ואז
אכלה, וע"ז בא ר' ואמר, מאחר שלא
רצתה לגלות מאיזה עם היא, א"כ אחר
שתעבה נפשה גם בכתלי דחזירי, ואכלה
מאכל יהודי, יתדע ע"ז כי היא
מזרע היהודים, לכן לא אכלה גם עם
הבתולות היהודיות, ואז הי' לו לשונות
מאכלה בין אלו אשר מאכלם רק מאכל
זרעונים, ואז אע"פ שאכלה עמזן עכ"ז
לא נודע לא מאיזה עם ודת היא, ומה
שלא אמרה מיד להגא כי היא מאוכלי
זרעונים? שלא רצתה להוליד שקר מפיה,
כי באמת אכלה גם בשר, רק כשר:

(ג) ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו
וירא

(ג) וישנה ואת נערותיה לטוב (אסתר ב'
ט') אשר רב ישאמילה קדלי דחזירי
יהודי, ושמאל אשר ישאמילה קדלי דחזירי
(הס' כתלי דחזירי שמיים ומתוך חונסה
לא נענשה, ובתים' כתבו קדלי דחזירי וחו'
היא לא אכלה) ור' יוחנן אע"ז ידענא,
דבריהם אלו קשים להבין, ופליגא דעת
מומין, מה ראו על ככה לפרש המקרא
כל אורח בחיפון אחר, ואיזה דמו מלא
כל אורח במקרא לפרש כדבריו?

וג"ל לבאר בדרך זה, כי הכה ידוע
שגמלאים ג' מיני ב"א השונים
במאכלים, הרוב מהם אוכלים בשר השקן
והעכבר, וישראל שהם הוצעו מכל העמים
גם הם אוכלים בשר, אבל רק מבהמה
טהורה השחופה ע"פ דת ישראל, ויש ג"כ
כת' (נמנא בכל אומה ולשון) הנקראים
"ויעזעזעריענס" שאינם אוכלים בשר
כלל.

ובא"ש יראה הפקדה מאת המלך שיבקבו
בכל מדינות מלכותו בתולות טובות
מראה, לא הכדילו בין חום ולשון, ונקבלו
מכל הבתולות היפות מכל המפלגות, וכאשר
זה המלך במסתה שלו והסתיה דת אין
חונס, בעח' לזה ג"כ הפעם ליתן לכל בתולה
ובתולה מאכלה הראוי לה בלי חונס ובפרט
שלא רצה לערן בלא יפלו פניהן ממראהיהן
הנאות, וע"כ היה לו להגא סרים המלך
שומר הנשים להבין להם ג' שלהיות
במאכלים טיבים, והנה אסתר שלא הנידה
את עמה ואת מילדתה כח"ש מיד אח"ז
לכן השיב לה מחתלה על השלחן אשר

ומה ענין שאלה זו להמקרה? (ג) מאין ידע משאלה זו אם נאמר כבש למה נאמר אחד כי לורבא מרבנן הוא, איזה חריפות יש בשאלה זו?

ונראה לי לבאר כל זה ע"פ מה דאיתא (פסחים מ"ט) דאמר רבי עקיבה

בשמייתא עם דארין אפתי מן יתן לי ת"ח ואנשכנו כהמיה. א"ל תלמידיו רבי אמור כבאב? אמר להם זה נוישך ושובר עצם, וזה נוישך ואינו שובר עצם.

נביצא שר"ע צעת שהיה ע"ה ה' שוגא לת"ח בתכלית השנאה, ולכן אפשר

לומר שר' נחויא צאמת היה מזכיר לר"ע, והי' יודע שר"ע הוא, ושוגא לת"ח הוא, ולכן כששאלו ר"ע כמה הארכת ימים?

חסדכו מפני שקך בחייו, וע"כ לא מנע ר' נחויא ממנו המכות אשר מחוהו הני

גוואי, אבל אחר שר' עקיבא שאל לו אם נאמר כבש למה נאמר אחד? הבין מזה

ששאלו דוקא שאלה זו, וצעת הזאת, כי בודאי למערה קולט הוא את דבריו, ורואה

לרמו לו בזה שנקיבא זה לא הוא שידע לו מכזה כי מאז ועד הנה קרא הרבה

ולמד הרבה, עד כי נעשה ראש ישיבה, והוא דמיוחד ישבעדיו, וע"ז השיב לו ר' נחויא

שמצין כונתו בת"ח הוא, ואם הוא שאל להודיעו כמה האריך ימים? בודאי

מפני שרואה ללמוד ממנו המדות הנעלות אשר גרמו ליה לאריכות ימים, כדי שילך

גם הוא בדרכיו ויהנהג במדותיו ויזכה גם הוא לאריכות ימים, ולכן ליה להני גוואי

מיד שלא ילערו ליה, ובצקוהו.

אל

(*) ובעין יעקב הגירסא בהיקף, מהחלה השיב רבי נחויא על שאלתו וא"ל אחד מיוחד שבעדרו, ואח"כ אמר להו לורבא מרבנן הוא שצקוהו ונראה יותר גירסת' התלמודא, כי בודאי אחר שהבין שהוא לורבא מרבנן מיד ליה לצקוהו, ואח"כ השיב לו מה שהשיב.

וירא, והנה איש עומד לנגדו וגו' ויחמר לא כי איני שר לבא ה' עתה צאתי וגו', א"ל אמש

במלתם תמיד של בין הערבים, ועיניו במלתם ת"ח א"ל על איזה מים באת?

א"ל עתה באתי (עיין בתוס' ד"ה עתה צאתי) וק"ל הלא שאלת יחושע להמלאך היה

למותר כי הדבר מובן מאליו, דאם בשביל חטא בטול תמיד של בין הערבים שבטלו

אמם, מדוע לא בא המלאך אחש? ואפשר שזה היה תשובת המלאך ליהושע

שהשיב לו עתה באתי כלומר למה זה תשאל על איזה מהם צאתי? הלא

תראה כי עתה באתי ולא אחש אי"כ בודאי צאתי על עון בטול תורה שבטלתם היום.

כ"ח שאל רבי עקיבה את רבי נחויא הגדול במה הארכת ימים?

אתו גוואי וקא מחו ליה (רש"י גוואי, סריסין היו עבדים משרתים אותו, וקא מחו ליה לר"ע, סבירין היו שהיה קך

בחיוו) סליק יתיב אריבא דדיקלא, א"ל רבי אם נאמר כבש למה נאמר אחד?

(אם הכבש אחד תעשה צבקה, רש"י) א"ל ציבא מרבנן הוא שבצקוהו, א"ל

אחד מיוחד ישבעדיו כו' (*).

השאלות בספור זה רבים המה, ומהם (א) מדוע קא חסיד ליה גם

רבי נחויא לר"ע שהוא קך בחיוו, ולא ליה לגוואי מיד לבלי מחו ליה? וכל

הני דלעיל ששאלו התלמידים לא מלינו שקפדו ע"ז כי תורה היא וללמוד היו

לריכוס? וכן הקשה גם בעל העיין יעקב. (ב) מדוע שאל ר"ע שאלה זו דוקא?

מסכת תענית

יבאו בעוה"ב יתחלו עולם שכלו טיב. *)
ט"ז אמר רב אדא בר אבהו אדם
שיש בו עביה (רש"י גול)
ומתודה ואינו חוזר בו (לשם הגול רש"י)
למה הוא דומה לאדם שחופס שיין בידו
שאפילו טובל בכל מימית שבעולם לא
עלה ליה טבילתו ורקן מידו בין שטביל
באיבעים סאה מיד עלתה ליה טבילה,
שנאמר (משלי כ"ח) ומודה ועיז ירוחם
ונאמר (איכה ג') נשא לבבנו אל כפים
וגי' (רש"י עס הכפים לריך לישא
הלב לשמים כלומר שיחזור מקלקולו)
אבל במנחת המאור ח"ב ריש סימן ר"פ
כתוב בזה"ל, ואע"פ שיחזרע אדם מעותיו
ותודה עליהם בדבור אס לא יעזבם
דומה למי שטובל וסך בידו שאין הטבילה
מועלת לו עד שילך הסך מידו כדגרסין
(בריש פרק סדר תעניות כולל) ת"ר אדם
שיש בו עבירה, ומתודה עליה, ואינו חוזר
בה למה הוא דומה לאדם שחופס בידו
סך כו', ורקן מידו עלתה לו טבילה,
שנאמר ומודה ועיז ירוחם, ונאמר יעזוב
ישע דביו כו' ונ"ל דלפי גירסת הנמרא
שלו יחזר רב אדא בר אבהו לרש"י
שמואל (דאיידי רק בגול) שאמר מקודם
אפילו גול מדייש, ונאמר בבירה מקטקט
את כל הבירה כולה כו', וע"ז הוסף רב
אדא בר אבהו ואומר אדם שיס בידו
עביה (וע"ז פירש"י שפיר גול) ומתודה
ואינו חוזר בו (וע"ז פירש"י שפיר, כלשם
את הגול) למה הוא דומה? כו', וע"ז
שיך שפיר המקרא נשא לבבנו אל כפים
אשר ממנו הביא רח"י לדבריו, וכפירש
רש"י, אס הכפים לריך לישא הלב לשמים,
כלומר

י"א) אל אמונה בשם שנפרעין מן הרשעים
לעוה"ב אפילו על עבירה קלה
שעושיין כך נפרעין מן הצדיקים בעוה"ז
על עבירה קלה שעושיין כו', ולכאורה
קשה מנ"ל להתלמדא לדרוש כן? דלמא
פי' הכתיב הכי הוא אל אמונה כס
שנפרעין מהרשעים לעוה"ב אפילו על
עבירה קלה שטוין, כך מוכין להצדיקים
בעד עבירה קלה שטוין ממכר מלוהם
בעוה"ב, ואין עול" כסם שמתלמין סכר
לצדיקים בעוה"ב אפילו על מלוה קלה
שטוין, כך מוכין לרשעים מעונם
בעוה"ב אפי' על מלוה קלה שטוין?
אבל כלומר נכא עין על דברי דוד ע"ה
שאמר (תהלים ס"ב יג) ולך ה' חסד
כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, נראה
שכל דבריהם לרקן יחדיו, והוא ע"פ מה
דאיתא במדרש (סוחר טוב) על הכתיב
הזה, ונ"ל כס, יש לך אדם שיש לו
עשר מצות ועשר עניות, ואומר לא שבתן
של מצות, ולא עונשין של עניות, אלא
יצאו אלו כנגד אלו, והקב"ה אינו עושה
כן אלא בתחלה הוא גובה משני עניותיו,
ואח"כ נותן לו שבתן של מצות, ונראה
דרשו זה מדכתיב כי אתה תשלם לאיש
כמעשהו, מוכח שכלם צפוע לכל אחד
ואחד כפי פעולתו, הן לטוב וכן לרע,
הן על מלוה קלה, והן על עבירה קלה,
וזהו מהאמר אל כל היום, ולכן לך ה' רש"י
כמה שחשלה לאיש כמעשהו, ולכן דרשו
שפיר ואמר, כסם שנפרעין מן הרשעים
לעוה"ב אפילו על עבירה קלה שטוין
כך נפרעין מן הצדיקים בעוה"ז גם על
עבירה קלה שטוין, וזהו החסד, כדי שכל

*) עיין (מד"ר פי נח ליג ח') מש"ש.

כלומר שיחזור מקלקול, והיא הגולה, אבל לפי הגירסא אחר ה' ליפני בעל „מנורת המאור" נראה דהאי מימרא דרב אדא בר אבהו לא קאי על דברי שמואל דלעיל רק מילתא בפני עצמה היא, ור"ל על כל עבירות אס האדם מתודה, ואינו חוזר בהם, כלומר רק שנה בהם וישוב לקלקולו דומה כו', וע"ז לא שייך להביא סמך מהפסוק „נשא לבבנו אל כפים וגו' וע"כ היה הגירסא לפני הכתיב „יעווב רשע דרכו" כלומר על כל בעל עבירה החיוב לעווב דרכו הרעה, ולא ישוב לבסלה עוד, ועיין בדקדוקי סופרים, כאן:

כ"ג) הגההו תרי תלמיד, דהוי קמיה דרבי יצחק בן אלישיב, אמרו ליה נבעי מר דחמי דנחבים טפי, אמר להו עמי היתה ושלחתיה, רש"י פירש, דבר זה היה צריך, שכל מה שהייתי מבקש היו נותנים לי, ועכשיו אין תפילתי מקובלת, וכתב מהרש"א ז"ל שהוא דחוק, שלא יהיו תפלת הגדיקים מקובל ומרובה לפני הקב"ה בזקנותם כמו צעירותם, והרי אמרו (שבת קג"ב) זקני ת"ח כ"ז שמוקנים דעתם נחוספת עליהם, ועוד לשון ושלחתיה משמע צרנו, ולכן פי' שלחתיה שלא ארנה עוד להטריח קוני לבנות הטבע כו' עיי"ש.

אבל אנכי אמתיק סוף דבריו בזה. מוסר דהנהו תרי תלמידיו היו עוד לעולם צינים, וכתיב (חיו"ב י"ב י"ג) ביישישים חכמה וגו' ע"כ לריך לבקש לבנות הטבע, ולפי"ז שפיר שייך ספור זה לספור דר' יוסי דמן יוקרת בלאחר זה דהוה ליה צריה שהטריח לקונו להוציא מתאנה פירותיו שלא בזמנו:

ולולא פירושם היה נראה לי, שהוא יעלם שלא ישתדלו לרדוף אחר החכמה משום דכתיב (קהלת א' י"ח)

יוסף דעה יוסף מבאוב, ולכן אמר עמי היתה ושלחתיה, כי אין חכם כבעל הנסיון; (שם) הוי"א ליה (לר' יוסי דמן יוקרת) ההיא ברתא בעלת יופי חזייה לההוא גברא דהוה קא בריא בחיצי (סותר גדר עלים כדי להסתכל דרך הנקב רש"י) וקא מהדר אבתרה לשחזייה כו', אמר לה בתי קא מצעייתא לברייתא, מפני שיפה את, וילך תוקף עליהם, רש"י) ישיבי לעפיד. ואל יכשלו בך בני אדם, וק"ל דאי משום הא, היה לו להתפלל רק שתשחר, כדמלין בספור דלעיל בסמוך, צרבי מנא דההוא שכיח חלל רבי יצחק בן אלישיב, ואמר ליה לא מקבלא דבייתאי עלאי (אין דעתי מיושבת בלשתי מפני שאינה יפה, רש"י) אל מה במה? חנה! תתיפה חנה, נתיפה חנה, אמר קא מרדה עלי (מפני שהיא יפת תואר ואני שחור, רש"י) אמר תחזור חנה לשחרירותה, וחזרה חנה לשחרירותה, וא"כ היה לו לר' יוסי יותר להתפלל שתשחר ולא להמית אותה? ואפשר דמשום זה אמר ר' יוסי צר אבין עליו, גברא דעל צריה ועל צרתיה לא חיים מפני שהי' יכול להתפלל עליה שתשחר, וקללה שתשוב לעפרה.

(שם) ר' מני הוה ישיב קמיה דר' יצחק ב"ר אלישיב, א"ל בו' לא מקבלא דבייתאי עלאי, (כלומר אין דעתי מיושבת עליה לפי שאינה יפה, רש"י) א"ל מה ישמה! חנה! תתיפה חנה, נתיפה, ומדהקפיד להזכיר כמה צתפילתו משמע דכל המבקש מדעם על חבירו לריך להזכיר שמו, וקשה לי, דהא אמר ר' יעקב אמר רב חסדא (ברכות ל"ד) כל המבקש רחמים על חבירו אינו לריך להזכיר שמו, ומציא רחיה ממשה שאמר

ללקמן בסמוך קשה, דליתא לקמן הוא ליה (לרחצ"ד) הוה שיבתא דנחת ביתא ולא קא מטיא כשורי (אין הקורות מניעות מכותל לכיתל רש"י) אמרה ליה בנאי ביתא ולא קא מטיא כשוראי, אמר לה מה שמך? אמרה ליה, "איכו" אמר לה איכו איכו! לימטו כשוריק, מטו כשורא, והבא "איכו" היתה במעמד דרחצ"ד, (שדבר עומה) ואעפ"כ הו' מקפיד להזכיר שמה בתפלתו, ואפשר שהוסף זה מדעתו, ולולא כן, ג"כ היתה נתקבלה תפלתו.

אל נא רמא נא לה (ובמדבר י"ב י"ג) ולא קא מדבר שמה דמרים, אבל בחמת מוהס לא קא קשיא ליה, מבוס דאפשר לומר דאשת ר' מני לא היתה במעמד דרבי יחזק בשעת תפלתו, ולכן היה לריך להזכיר שמה להודיע על מי הוא מתפלל, ומרים היתה במעמד משה בשעת תפלתו, ולכן לא היה לריך להזכיר שמה, ורבי יעקב קמ"ל רק באופן זה שה' במשה ומרים אינו לריך המתפלל להזכיר שם חבירו, אבל מהא ספור דרחצ"ד

מבנת ביו"ק

קראתי לאשתי אשתי, ולשורי שורי. אלא לאשתי בתי (שהוא עקר של בית, רש"י) ולשורי ידה (שהוא עקר של שדה, דכתיב משלי י"ה, ורצ תבואות בכת שור, רש"י) וכתיב ע"ז בעל מהרש"א שפירש"י דחוק הוא, וכי ר' היה מתפאר בעלמו ששחת חולין שלו הן דברי חכמה ומתקן בא"ח ע"ש, ולי נראה ע"פ מה דליתא (סוטה מ"א) ת"ר אשר בנה, אשר נטע, אשר ארס, (דברים כ') ליסוד תורה ד"א שיבנה אדם בית, וישע ברם ואח"כ ישא אישהו אף שלמה אמר בתכמתו (משלי כ"ד כ"ז) הכן בחוק מלאכתך, ועזרה בשדה לך, אחר וצנית ביתך, והרשב"ם ז"ל בהלכות דעות מהפך הסדר וכתיב בזה"ל דרך בעל דעה שיטע כרם ר"ל מלאכה המפרנסת לו ואח"כ יצנה ביתו, ואח"כ ישא אשה, ע"ש, הרחצ ב"ח דלדבריהם, כי הנה קיום האדם תלוי על שני דברים הכרחיים (א) היום למלאכה, כדי שיהיה ממה להתפרנס והלילה למנוחה כדי להרגיע מעבודת היום, ולאסוף חיל לעבודת

(ה') וטמא טמא יקרא (ויקרא י"ג מ"ה) צריך להודיע צערו לביים ורבים מבקשים עליו החיים, והתועלת מזה יותר, מאלו הוא היה בקר רחמים על עלמו? (א) מפני שאין חבוש בתור עצמו מבית האסורים (ברכות ה') (ב) מפני שאין הקב"ה סואם בתפלתו של רבים, (ס).

(י"ה) אמר ר' א"ש בכל יום ויום ב"ק יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני שדה פלונית לפלוני (ובמס' סוטה ב' הגירסא אמר ר' א"ש ארבעים יום קודם יצירתו ב"ק יולדת בו) והנה המפרשים חתרו להבין מדוע, דוקא ב' דברים אלו מכווין זה אחר זה קודם יצירת הולד, ואיזה שיטת הן זו לזו? לכן פ"י הר"ן בחזונו דמה שאמר שדה פלונית לפלוני היינו פסקת הגדוהא שאדם פוסק עם ב"ח הכל נגזר קודם יצירת הולד, ובעל מהרש"א הקשה עליו, ומתקן גא"ח, וע"ש, ולי נראה לבאר דברי רבי יהודה, בהקדם באור לדברי רבי יוסי שאמר (שבת ק"ח) שימי לא

כי מלבד שהבעלה מביא לידי זימה ולידי
שעמום (שס) עליה לעשות דברים של
חיבה, והאיש לא ימלא מנוחה לנפשו אם
אשתו תשב בטל כנ"ל, לכן קרא לאשתו
ביתו, על ידי שהיא היא הללחת וקיום ביתו
כנ"ל ולשורו שדהו, שהוא הללחת שדהו
להוליא לחם מן הארץ, וע"י ששני
דברים אלו המה לאדם הכרחיים, אשר
בלעדם א"א לו להתקיים ולעמוד, ולכן
קודם יצירת הולד, יוכרוז שניהן כאחד,
בת פלוני לפלוני, ושדה פלונית לפלוני.
כ"ז) אל חבבו למת, ואל תנו לו, בנו
בכה להולך וגו', (ירמי' כ"ב
י"ד) אמר רב יהודה להולך בלא בניט,
וג"ל דרש כעין ג"ש, מוכתיב הכא בכו
בכו להלך והתם כתיב (בראשית ט"ו
ב') ואנכי הולך עירי (חסר בניט,
רש"י בשם מנחם בן סרוק) והטעם
שמעורר אותם לבכות על ההולך בלא
בניט עיין במפרשים מש"כ בזה, אבל לא
ראיתי בהם דברים המתיישבים על הלכ
ול"נ פשוט משום דאיתא (ב"ב קט"ז)
אמר ר' משום רשב"י כל שאינו בן
ליושרו הקב"ה מתמלא עליו עברה כו'
עיין במפרשים, ול"נ דה"ק, כל מי שאינו
מניח בן ליושרו סימן הוא שהקב"ה
מתמלא עליו עברה, דאמרינן (כתובות
ס"ד) בעינה חושיה לידה (בחיים) ומה
לקבועה (בשעת מיתה) ע"ש, נמלא משהבן
יפה הוא לאדם בין בחייו, ובין במוותו,
לכן אם מת בלא בניט סימן הוא שהקב"ה
מתמלא עליו עברה, ולכן שפיר אמר רב
יהודה, בכו בכו להלך זה שהולד בלא בניט:
סוף המשנה, ת"ח אין להם מנוחה אפי'
לעו"ב הנאמר (תהלים פ"ד ח)
ילכו מחיל אל חיל (ועיין הגי' סוף דרכות,
וק"ל דהא אמרינן (לעיל כ"ה):) דאמר

לעבודת מחר, ועל המנוחה והמרגע זו,
אנו מצרכים ומידים להקב"ה בכל דבר
צריך כו' הנוהג ליעץ בח והנה לו היה
האדם יחידו ועליו הי' מוטל ג"כ להכין
מאכלו ומלבושיו, אז לא הי' אפשר לו
לתן שנה לעיניו גם בלילה, וכדאיתא
(ברכות י"ח) כמה יגיעות יגע אדמ"ר
עד שמלא פת לאכול כו' וכמה יגיעות
מלא אדמ"ר עד שמלא בגד ללבוש כו',
ע"כ נתן לו הקב"ה את האשה כדי שתהי'
לו לעזר, ואמרינן (יבמות ס"ג) אשכחתי
רבי יוסי לאלהיו, א"ל כתיב (בראשית
ב' י"ח) אעשה לו עזר כנגדו במה
עזרתו? א"ל אדם מביא חטים, וכי חטים
כוסס? פישתן פישתן הוא לובש? נמצאת
מאירה עיניו, ומעמידתו על רגליו ר"ל
שהיה לו כח לעמוד על רגליו ולשוב
למלאכתו, נמלא שבעת שהוא ישתדל
להרויח פרנסת ביתו, האשה תשתדל
בביתו להכין מאכלו ולהשלים בנדון, ועי"ז
כאשר יבא בערב לביתו עיף ויגע
מעבודת היום הוא ימלא מנוחה לנפשו,
וגם היא תמלא אז מנוחה לנפשה,
וכברכת נעמי לשהי כלותיה (רות א' ט)
יתן ה' לכם, ומצאן מנוחה אשה בית
אישה, ור' יוסי זה שענה לו אלהיו,
שהאשה עזרתו במה שמכונה לו בביתו,
פת לאכול ובגד ללבוש, אמר מימי לא
קראתי לאשתי אשתי כר' חייא האמר
(כתובות נ"ט) אין אישה אלא ליופי אין
אישה אלא לבנים, ולתבישוי אישה, שיקנו
להם הכסיתין להתנאות בהן, (רש"י) והיא
יושבת בקתדרה ולא העשה מלאכה כלום,
רק כתנא דמתניתין שם, ואלו מלאכות
שהאשה עושה לבעלה שוחנת ויופה
ומבשלת [ואפילו הכניסה לו מאה שפיות,
עכ"פ עליה לעשות חוזה מלאכות קלות

(רש"י חולין רבנן שעוסקים בתורה, ואינם נהנים מן העולם וצאים לידי חולי) וגם אין להם מנוחת הגפס, על ידי שמקיימים בעלמם והגית בהם יוםם וליילה (יהושע ח' ח') וקצת ימים ח"ע מעבודת הגוף כמ"ס (ח"ב ג' י"ז) וישם ימיהו יגיעי בה, אבל מנוחת הגפס כמו שלא ה' להם בעוה"ז, כן אין להם בעוה"ב. ובן אמר ר' שש (סנהדרין ל"ב) כל המלמד תורה בעוה"ז, זוכה ומלמדה בעוה"ב כו'.

לוי רב חבי לבר קיפוק, ההוא יומא. (דנח נפשיה דר"ח) מאי חמרת? (בהספדא) כוי חמינא בכו לאבלים ולא לאברה, יהוא למנוח, ואנו לאנחה, ומשמע משם דיש מנוחה בעוה"ב לת"ח, וגיל משום דיש שני מיני מנוחה, מנוחת הגוף, ומנוחת הגפס, ות"ח אין להם מנוחת הגוף בעוה"ז דאמר רבא מאן חולין? רבין רבא לטעמיה דאמר רבא כמאן מללינן האידנא אקציי ואמריי? כו'.

מסכת חגיגה

לו לשמוע על קר, וע"ס מה שחוקר, ולי נראה פשוט ולכאורה קשה הא חמרינן (אבות פ"ד מנחה ט') כל המקים את התורה מעני סופו לקימה מעשה, ח"כ למה צוכה עליו הקב"ה יעשרהו, ולמוד מתוך הכרח? הלא צודאי הקב"ה שידוע העתידות, יודע שחס יתן לו עשר סופו לבטלה מעשה, ולכן הקב"ה שהוא מקור הטוב ורועה להטיב עמו צוכה על זה שהוא חינו יכול לקבל רוב טובה, ומוכרח ללמוד מתוך הדחק כל ימיו, ובעל התפארת ישראל כתב בס', חילוס אין להקשות דכמה לדיקים שקימו התורה מעני ואפ"ה היו כל ימים במחלוצים כו', אמנם אל דעות ה', ולו נהבנו עלילות דמי יודע מה גרם שלא נתקיימה ההבטחה כו' ע"כ. אבל לפי מש"כ פשוט הוא הקב"ה לופה ומצית שלעני זה אם יעשרהו יקיים את התורה מעשר יתן לו, אבל אם יודע שחס יתעבר ישמן ויבעט לא יתן לו, כדי שיטעוק כל ימיו בתורה מעני: (שם) ועל פינן הפתגמה על הצבור, ולרבינן להבין מדוע צוכה עליו

ה') רבי יהושע בן חנניא היה קאי בי קיסר, אהוי ליה ההוא צדוקי עמא דאדרינהו מיה לאסיה מינה כו', נ"ל לכן דבריו ע"פ מה דליתא (יבמות ס"ג) הוי דמי אישה רעה? כו', רבא אמר מקשטא ליה תבא (שלחן) ומהרה ליה גבה, ולכן כנסת ישראל כשחשלו נדמו לחסה רעה שמהרה ליה גבה מהקב"ה, והקב"ה שכל מדותיו מדה כנגד מדה מהדר אפי' גם ממנה. וכן הוא (ב"ב ל"ט) כילד היו עומדין? (הכרובים) ר' ור"א חד אמר פניהם חים אל אחיו, ור"ח פניהם לבית, ומ"ד פניהם חים אל אחיו, הכתיב, ופניהם לבית? ליק כהן בזמן שישראל עושין רעונו של מקום (רש"י הם הופקין פניהם זה לזה, דוגמת חיות זכר ועקבה, האוהבין זה את זה, כו') כהן בזמן שהן ישראל עושין רעונו של מקום (הפכו פניהם זה מזה) ועיין (יומא ג')

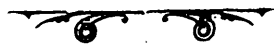
(שם) שלשה הקב"ה צוכה עליהם בכל יום. כו', ועל פי שאי אפשר לו לעסוק בתורה ועוסק, וכתב המרש"א לכאורה מה טעם לבכיה זו ואדרבא יש

מפני שאין בכל הקהל טוב ממנו לומר לו חזור לאחורידך, ואל תתנאה עלינו: (ט') יאה עניותא לישראל, כודא סומקא לס'ס'א חורא. הנמשל בדמיונס להמשול תפארת ישרון לורדת הסוס שמעתי, כי הנה בעל הסוס לא יקטט סוסו רק כאשר ירלה לשוס לדרך פעמיו. כי אז יוכל להתנאות בתפארתו קבל עם, אבל כאשר יחזור לביתו, ויעמידהו באורות הסוסים, אזי יסיר עדיין מעליו, אבל ההיפך הוא באיש הישראלי בהתכשיתין שילבש עליו שהקישוטין יפה הוא לו רק בביתו, אבל קבל עם חסרון הוא לו כידוע, והו שאמרו, יאה עניותא לישראל, כודא סומקא לס'ס'א חורא. כלומא כמו שהורדא סומקא לסוס'א חורא יפה הוא לבעליו לעיני השמש קבל עם, כן העניותא יפה הוא לישראל קבל עם לעיני השמש, שלא יהיה סילוק ממאיר בעיני אויביו, אבל בביתו ובמעונו אז יגל יעקב ישמח ישראל :

עליו הקב"ה הלא אמרין (ברכות ג"ח) אפי' ריש גרנותא מן ישיא מנו ליה אס כן אס לא מלא חן בעיני הקב"ה יעבירוהו! ונ"ל לבאר בדרך לחות, ע"פ מה דאמרין (יומא כ"ב) אין מעמידין פרנס על הצבור, אלא אם כן קופה ישל ישיצים תלוי לו מאחריו, (פ' שיה"י דופי במשפחתו, כדי) שאם תזוז דעתו עליו, אומרים לו חזור לאחורידך. (שעל ידי שזכרהו שיש דופי במשפחתו יתבייש ויכנע לבו ולא יתנאה עליהן), וכיון שהוא עומד ומתנאה, ולא ימלא אחד בכל הצבור, אשר יטרב את לבו להזכירו דבר זה, א"כ סימן הוא שלכל אחד ואחד מהצבור יש דופי במשפחתו, ואיך יפסלו לו צמוס שיש בהם, ואם גם יזכירוהו הגנאי לא יתבייש מפניהם ולא יכנע לבבו, ולכן בוכה עליו הקב"ה, כי איזה תועלת יהי' אם יעבירוהו כי אז יהי' צריך למנות מהצבור פרנס אחר, אשר בודאי גם הוא יתנאה כפרנס הראשון אס גם שיש דופי במשפחתו,

תם ונשלם שבה לאר בורא עולם

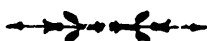
מסכת יבמות

על ידי שהתכלית מכל דבר נעלם הוא מעיני צפר, וא"כ אפשר, כי דבר זה ששאל מהקב"ה יהי' לרעתו, ע"כ יהי' לבו לשמים, והוא כאומר הנה אחת ה' אשר חדע התכלית הגדולה, אם דבר זה, אשר התפלל עליו יהי' באמת לטובתו, קבל תפלתו וכן לי, ואם לאו אל תקן לי, וכן הוא הלשון במדרש (תנחומא פ' משפטים ט' הנאחזי לעול במס' ברכות ט"ז) על הכתוב אם כסף תלוה וגו', כשכנה שלמה ביהמ"ק עמד בתפלתו ואמר, רבון העולם! אם יתפלל אדם על הממון בבית הזה ואחרי יודע שמשחית בממונו, אל תקן לו כו', וצ"פ תרומה ט' על הכתוב ועשית יריעות עוים (שמות כ"ו ז) ואמר הם צודלי. שכן שלמה הי' מסדר בתפלתו ואמר (מ"א ח') וגם אל הנכרי וגו'. אבל ישראל, כשהוא מתפלל לפניך בבית הזה, ונתת לאיש ככל דרכיו, אשר חדע את לבבו כי אחרי ידעת לבדך את לבב כל בני דאדם, אם הוא טובע בנים, ואחרי יודע שיהיו מכעיסים לפניך אל תקן לו, ועי"כ לריך שיהי' לבו למעלה: ובספר יד יוסף (מוצא בעץ יוסף בעץ יעקב כאן) הקשה כיון שהש"ת יודע כל תעלומות לב, ויודע מה שהאדם לריך, למה מונע הקב"ה מן האדם עד שיתפלל? ובעי לתרוע' בדברי הגמ' אלו, עיי"ש, אבל צעירי יפלא מאי קא קשיא ליה, הלא אמרינן (לעיל ס"ד) ואמר רבי יוחנן, מפני מה היו אבותינו עקורים?

ק"ה) רבי חי"אור"ש בר יבבי הווי יחבי, פתח חד מינייהו ואמר המתפלל צריך שיתן עיניו למטה לו, וחד אמר לבו למעלה, כו' (כן הוא הגירסא בריף והרא"ש בברכות פרק ח' עומדין) אדרכי אחא רבי ישמעאל בר יוסי (גבייהו כו', אמר להו כך אמר אחא, המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה, כדי שיתקיימו שני מקראות הללו, עיין מש"כ המפרשים בזה, וג"ל דדברייהם אלו, מרומי ג"כ שקלא וטריא אם האדם לריך ליטב בדעתו ולהתבונן בפרטיות טרם שיתפלל על כל דבר ודבר אשר יחסר לו, ואח"כ יפרע בשפתיו, הו שייכל לבקש בכלל ויכוין רק לבו לשמים, והנה זה שאמר בלריך לתן עיניו למטה כונתו, שיראה ויתבונן בפרטיות לרכי גופו, ומוציא ראיה ע"ז מהכתוב (מ"א ט') והיו עיני ולבי ישם (בבית הגדול והקדוש) כל הימים, כלומר שקד אמר הקב"ה שעיני ולבי יהיו צדיהמ"ק לעיין ולחשוב על כל דבר ודבר אשר יתפללו לפני בבית הזה, וזה שאמר לבו למעלה כונתו להשליך ידו על ה' בכלל, כי הוא יודע מרת נפשו, ומוציא ראיה מהכתוב (איכה ג') דכתיב בס' נשא לבבנו אל בפים ר"ל אל העננים (כמ"ש רש"י בס') אל אל בשמים, וז' הוראה ללצב ימלא משאלות לבו לטובה, ואמר להו רבי ישמעאל ב"ר יוסי כך אמר אחא המתפלל לריך שיתן עיניו למטה, כלומר לפרע כל דבר ודבר בלריך לי, ואעפ"כ יהי' לבו למעלה, והוא

דבספיה לאבירין בהאי עלמא. כלומר שקבל עונשו בעוה"ז. ועי"ז לא יעדר לבסוף בעוה"ז, וכאופן זה תמצא (קדושין פ"א) כי רב עמרם חסידא. בהקד שבוייתא דאסקינתו בעלייתו, ובהדי דקא חלפה חדא מנייהו, נפל נהורא באיפומא (מפי הארובה לבית, שהי' פניה מאירות כ"כ) סליק ואזיל. בי מעא לפלגא דדרגא, אפסח (הרחיצ רגליו, לעמיד במקומו, להתגבר על יצרו) ורמא קלא נורא בי עמרם! (מרומו על הילא"ר הבער בקרביו), אתו רבנן אמרו כסיפתין, אמר להו מוטב תיכספו בי עמרם בעלמא דקין, ולא תיכספו מיניה לעלמא דאתי :

ספני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. וכן הוא במסכת (חולין ס') רב אסי רמי כתיב ותולא הארץ דשא בתלת שבטתא, וכתיב וכל שית השדה ערס יהי' בארץ במעלי שבתא? מלמד שילאו דשאים, ועמדו על פתח קרקע עד שבא אדה"ר ובקש עליהם רחמים, ויורדו גשמים ולמחו, ללמדך שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים, ועי"ז נאמר (שה"ש ב' י"ד) הראינו את מראיך, הששיעני את קולך, כי קולך ערב, ומראיך נאווה, רשי השמיעני את קולך, וילעקו בני ישראל אל ה' (שמות י"ד י"ד) יעיין במדרי"ס: **שם) באותה שעה נצטרע אבירין כו' אמר רנב"י בריך דחמנא**

מסכת כתובות

ולפרכס אותם במלים פגומים, יע שהמאמרים בעלמם הם מאמרים מתוקים וחדושים נפלאים אשר יערצו על און השומעת, וכאשר סמכו רבנן לר' זירא שבחהו ושרו לו הכי, כי הוא מן המטיפים המשובחים אשר אין צורך לו לנחל ולשרק ולפרכס דבריו, רק התורה בעלמה אשר ידרש לפני ההמון יעלת חן :

(יז) אמרו עליו על ר' יהודה ב"ר אלעאי, שהי' נוטל בד של הדם ומקד לפני הכלה ואמר כלה נאח וחסודה (חוט של חסד משיך עליה, רש"י) וגיל דלכן הי' נוטל בד של הדם בשעה שהי' מרקד לפני הכלה, ואמר כלה נאה וחסודה דאיתא (מגילה י"ג) על הכתוב (אסתר

ט"ז :) בי סמכו רבנן לרבי זירא שרי ליה הכי, לא כהל ולא שרק ולא פי רכוס ויעלת חן, דכירנא כד הווינא למדתי צלדותי בישיבה של החסיד ר' ראובן יוסף בשאוויל *) מסכת כתובות כמר לן לדעתו רלו הרבנן בזה להודיע אח למודו, ואופן הסברתו לאלו אשר באו לשמוע לקח מפיו, כי יש מן המטיפים אשר יבנו דבריהם על קורי עכביש, אך מחמת שיש להם קול ערב, וכח צפיהם לנחל ולפרכס דבריהם, צדמוניות ומשלים עי"ז יערב על און השומעת, אבל יש ג"כ מטיפים (ובדורנו כמעט הם מן יקר המציאות) אשר יבנו דבריהם על יסודות חזקים ומטוקים, ואין צורך להם לפאר

(*) ובסוף ימיו נתקבל לרב ואב"ד בעיר -אדווילישאק הסמוך גשאויל וקראו לו חסיד על שלא הלך די אמות בלא עליה ותפלן :

אשה יראת ה' היא תתהלל, ולכן ראה לרמוז ע"י בד של הדם זה, כי לא לבד שהכלה בעלמה היא נאה אלא אף מעשיה הם נאים, וריחם טוב כהדם זה, והנה כלה נאה וחסודה ה' יכול באמת לומר גם לפני חגרת וסומא ולא ה"י מחזי כשיקרא מפני שבעיני בעלה היא נאה וכמש"ל בשם המהרש"א, אבל איך יאמר בפה מלא על כל הכלות באין הבדל שמעשיהן טובים דלמא שקוריה קא משקרא? לכן לקח בידו הדם רק לרמוז ע"ז, ולא הוליא בשפתיו:

ס"ז) א"ש יחסר לו, אפי' ס"ס לרוב עליה, ועבד לריון לשניו, אמרו עליו על הלל הזקן שלקח לעני בן טובים אחד סוס לרכוב עליו כו', ס"א לא מצא עבד לריון לשניו ורין לשניו ב' מילין, ושמעתי מאחי הרופא המופלא והשנון מהו חיים ועליג ווינאדער נ"י בעת שאמר השיעור נמרץ לפני הלומודים בבירמ"ד פאריז פה עיר דובלין כי לדעתו הדבר רחוק הוא משכל האנושי לכדד לעני ממועות נדקה, סוס לרכוב עליו ועבד לריון לפניו שיוכל לחיות ג"כ בהעדרם, ולא דמי להספורים המוצאים בסמוך באנשי גליל שלקחו לעני בן טובים לימורא בשר בכל יום, או לההוא דחתי לגבי רבי נחמיה וא"ל כי יסעוד בצער ויין, או לההוא עובדא דמר עוקבא שהיו מולפין לפניו ביין יסן שהם היו מפונקים מנעה, או שהורגלו אי"ע כ"כ למשך בתענוגים את בשרם, עד כי ההרגל נעשה להם מצע, ובהעדרם אפשר שלא היו יכולים להתקיים, וכספור רבי נחמיה שמספר והולך שהעני נלגל עמו בערשיו ומת כו', לא כן הדברים אשר התנהג אי"ע לכבוד ולתפארת, בעת שהיו

ב' ז') ויהי אמן את הדסה, קרי' לה אסתר, וקרי' לה הדסה? ריביק' אומר אסתר ירקרקת היתה (כהדם) אלא חוט של חסד משיך עליה (מאת הקב"ה, ולכן היתה נראית יפה להאומות ולאחשורוש, רש"י):

ואיתא לעיל במתניתין שאמרו ב"ש לב"ה הרי שהיתה (הכלה) חגרת או סומא איך נאמר לפני הכלה כלה נאה וחסודה והתורה אמרה (שמות כ"ג ז') מדבר שקר תרחק? וכחז שם המהרש"א דלכ"ה אין זה שקר, כיון דאסור ליה לאדם לקדש את האשה עד שיכאנה, בודאי ראה אותה וסבר וקבל והלוקח מקח רע בשוק, אי אתם אומרים ישבחנו בעיניו? ואין זה שקר כיון דבעיניו המקח טוב, הכי נמי כלה נאה וחסודה בעיניו היא נאה וחסודה, דאליב לא היה נשאה, לכן ר' יהודה בן אלעאי ראה ללאת ידי הבריות שלא יאמרו, כי משקר הוא אם אומר כלה נאה וחסודה גם לפני מוכרתה, לכן לקח בידו בד של הדם לרמוז אף אם שבמאת ירקרקת ומכוערת היא, עכ"ז יפה היא בעיני בעלה כהסתר שנראית יפה בעיני אחשורוש:

ולבן לקח בד של הדם גם בעת שהיו מרקד לפני הכלות הנאות באמת, כי לולא כן, יהי' ברמז זה העדר הכבוד בעיני הבתולות שאינן יפות באמת: ועוד נ"ל דלכן לקח בד של הדם בשעה שהי' מרקד ואומר כלה נאה וחסודה משום דאיתא במדרש (הובא בלקוט על הכתוב ויהי אמן את הדסה אסתר ב' ז') ד"א בשם ישדרס ריחו טיב, כך היו מעשיה (של אסתר) טובים, ואמר שלמה (משלי ל"א ל') שקר רחן והבל הוסיף,

בית

בתובות

ארזים מה

שחירן לו כדשמואל כו' חזר לראש דבריו, ואמר בן סירא אומר אף לילות ועין ב"מ"ס (ב"ב קמ"ה):

ק"א) דאמר (רבי לוי) שש ישיבועות הללו למה? כו', איך

שלא יגלו את הקק, וישל יחקו את הקק' ופירש"י לשנא אחרגא שלא יחקו את הקק, שלא ירבו בתחנינים על כך ויתר

מדא, והטעם ג"ל ע"פ מה שבארתי (בספר מנחת עני שלי אשר חברתי על סדר התפלות) הכתוב (תהלים קמ"ה

י"ט) רצין יראיו יעשה, ואת ישועתם ישמע ויושיעם, ולריכין להבין. אם רטון יראיו יעשה כ"ש שאת שועתם ישמע ויושיעם?

ועוד אם רטון יראיו יעשה, מדוע לריכין לזעק ולחנן כי הקב"ה ימלא משאלותם? ובארתי יפה ע"פ ספור התלמודא

(תענית כ"ה) ברבי חנינא בן דוסא שבתחלה יתנו ליה חד כרעא דפתורא דהבא, ואחרי כן כי קא חזי בחלמא,

דכלהו לדיקי אכלי אפתורא דתלת כרעי ואיהו דהרתין כרעי צעא רחמי ושקליה, ולכן אמר דוד שמתחלה רצין יראיו יעשה,

ואם יתבוננו אח"כ שהיו נמהרים דעתם, ולא טוב עשו שרלו דבר כזה, באשר שבהדרגה היו טוב להם יותר, אז ישועו אל

ה', והקב"ה ישמע אז ישועתם ויושיעם, והנה הטעם מדוע שמסבב הסבות טובב את ישראל במדבר ארבעים שנה בהוליאם

ממלרים, ולא הוליאם מיד ישר לארץ= ישראל? וידע. יען שבארץ ממלרים לא יכלו עוד להתמהמה אפ"י רגע, מסבת טומאת

הארץ שלא יסקעו בה, ואט הלכו ישר לארץ ישראל אז הפחד והבהלה שנפל על כל העמים מפני בני ישראל, כמ"כ

שהיו לו כסף תועפות, ועתה יכול ג"כ לחיות בהעדרם, היתכן כי לפני זה יתנו לו כל אלו גם ממועות נדקה? ועוד האיד השפיל הלל את כבוד עצמו וחלל חורתו כ"כ עד כי רץ לפני העני הזה ג' מילין?

ואמר כי לפי דעתו הנה למוד התלמודא מהכתוב אשר יחסר לו חפ"י סוס

לרכוב עליו ועבד לרוך לפניו היינו בעני לפי שעה אשר מכר סוסו אשר רכב עליו, ועבדו אשר רץ לפניו, כדי לשלם

לנוסיו אשר לחתכו ביותר, וכדי שלא ידחקו כל הנושים בו צפ"א אם יראו שנתמועט כ"כ עד אשר היה מוכרח

למכור סוסו ועבדו: לו יתנו לפי שעה סוס ועבד, עד אשר יגבה את מעותיו מאלה אשר גם הוא נתן להם בהקפה,

ואז יהי בידו לסלק לכל אחד ואחד מהנושים ויוכל להתקיים ג"כ במסחרו ויורח לו, [ובס"א כתוב שגר סוס לפני

בן טובים וזה נכון יותר ופ"י לפי שעה וכמ"ש כ] ולכן צפ"א כשבא עני בן טובים כזה לפני הלל ולא מלא עבד לרוך

לפניו, רץ לפניו הלל בעצמו, כדי להגילו מעגמת נפש, שלא יכירו הנושים בו את דוחקו, ולא ידחקו צפ"א (*):

איוזה חרושים אשר אמרתי לפני הלומדים בסיום בסבת

בתובות בבי"מ"ד קאמדין סי"ט: ק"י: בתוב בש"ב בן סירא כל ימי עני יע"ס כו' פסוק הוא במשלי

ט"ו ט"ז, אך המקשן לא נתן לו לגמור את דבריו אף לילות, והקשה לו מיד והא איכא שבתות וימים טובים? ואחר

(* ואם אמנם שדבריו מתנגדים לדין הפסוק ביורה דעה (סי' רנ"ט) וז"ל שם נותנין לפני די מחסרו, אפ"י אז היה דרכו לרכוב על סוס, ועבד לרוך לפניו כשהיו עשיר והעני כו', ולא הזכיר לפי שעה? עם כל זה יפס הדברים למן שאמרם ודפח"ת:

מחילות. (שהעלמות מתגלגלות מחו"ל עד ח"י וחיים, רש"י) כיוצא בדבר אהה אומר ביוסף טו', ואם מתים שבחו"ל חיים? למה הערית את אחיו ד' מאות פרסה? (כי ממלרים עד ח"י ת' פרסה כדאיתא במדרש ב"ר ל"ג ז') שלא קבל עליו לער מחילות:

וק"ר, הא אחר רב ענן לעיל כל הקבור בא"י באלו קבור תחת המובה. כתיב הכא (שמות כ') מובח אדמה תעשה לי, וכתיב התם (דברים ל"ב) וכפר אדמתו עמו, וא"כ אפשר דלכן רצו יעקב ויוסף להקבר בא"י, כדי שיכפר, עליהם האדמה? וח"ת מאחר שלדיקים נמורים היו—לא היו לריבין לכפרה, והא מצעיא צעיא לכו (סנהדרין מ"ו) קבורה משום ביונא או משום כפרה? וחמרין שם ת"ש מדאיקבר צדיק, ואי משום כפרה צדיק מי צריכי כפרה? ודחינן אין דכתיב (קהלת ו') כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, וא"כ ח"ל דבאמת מתים שבחו"ל חיים ולא לריבין לגלגול מחילות, ויעקב ויוסף שרצו להקבר בא"י רק משום כפרה?

אבר באמת אפשר לומר דאין זה קושיא, דהנמי מספר לנו לעיל אח"י דעולא דיו רגיל, דהוה סליק לא"י נח נפשיה בחו"ל, אחו אמרו ליה לר"א כו, אחרו ב"א. אמר להם אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה, וא"כ ח"ל דקרנו ס"ל כר"א דכל שקולטתו לאחר מיתה אדמת ח"י אינה מכפרת, וא"כ למה הערית יעקב את בניו ויוסף את אחיו להקבר בא"י לאחר מיתה, אלא ע"כ משום דמתים שבחו"ל אינם חיים רק ע"י לער גלגול מחילות, והם מפני שלא רצו לקבל עליהם הער הזה לכן נזו להעלותם

(שמות ט"ו ט"ו) אז נכחלו אלוסי אדום, אילי מואב יאחזבו דעה, נמנו כל יושבי כנען זה היה גרם להם שיחרבו הם בעלמם את בניהם ויעקרו גפניהם, וישרפו את כל עליהם ויעשו תל עולם מכל רכושם וקנינם לבל ירשום ישראל אויביהם, כדרך שהעולם נוהג בעת המלחמה כאשר יודע לאנשי הלצח ממדינה האחת כי אויביהם חזקים מהם והם יעלו וירשו את ארלם, אז ערס שיעזבו את הארץ עושים כליה מכל אשר להם, כדי שלא יפול רכושם בידי אויביהם, ולכן סבב הקב"ה לישראל ימים רבים במדבר, כדי שידמו בנפשם כי סר ללם מעליהם, ויראום לערוך מלחמה נגד החזקים מהם, ואף אם ברבות הימים בתחבולות יאלו למלחמה עליהם לערוך מערכה מול מערכה, ומי יודע אם לא יגברו הם על ישראל ויגרשו מן הארץ, ולמה להם לאבד את כל רכושם (ועיין בשמות רבה כ' ט"ו), וכן ה' באמת כי אחר אשר נעו במדבר ארבעים שנה, ובאו לארץ כנען מלאו כל טוב ערוך לפניהם, כמ"ש (דברים ו' י') והי' כי יצאך ה' אלקיך אל הארץ וגו', לתת לך ערים גדולות ושבט אשר לא בנית ובתים מלאים כל טוב, אשר לא מלאה וגו' וע"כ אפשר דלכן השביעם הקב"ה שלא ידחקו את הקץ לעובתם, כדי שלא ירע להם אח"כ כאשר יודע להם שטוב טוב ה' להם לבלו לעלות במעלות, ומתן מאתן שיין:

ק"א) אבר קינא דברים בנו, יודע היה יעקב אבינו שצדיק נמר הוא (ולא היה לריך לזכות ח"י, רש"י) ואם מתים ישבחו"ל חיים? למה הטיח את בניו? שלא קבל עליו צער (גלגול)

מחיים לקולטתו לאחר מיתה, וא"כ הדרא, קושיא לדוכתיה למה רזו יעקב ויוסף להקבר בא"י דוקא? אלא א"כ משום נער גלגול מחילות, והרריה לזה, שאמר יוסף והעליהם את עלמותי מזה, ולכאורא קשה מדוע אמר בלשון עליה? אי משום דארץ ישראל גבוה מכל הארצות, כדכתיב (דברים י"ז ח) וקמת ועליה אל המקום, וכדאיחא בתלמודא (סנהדרין פ"ז) מפני מה לא אמר בלשון זה אביו יעקב? ואי משום עליה הנפש בא"י, ויעקב לא היה לריך לעליה נפש ביוסף, הא אין לדיק בארץ אשר יעשה עיב ולא יחטא, ועוד הא אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה? אלא א"כ ז"ל משום גלגול מחילות ולכן יוסף שהיה יודע שיקבר בארץ מלרים, אס במעבה האדמה, אס ביאור גילום כדאיחא (סוטה י"ג) אמר בלשון עליה, כלומר שניה לאחיו להעלות ארצו מלמטה למעלה, אבל יעקב שניה שלא יקבר גופו במלרים כלל, לכן אמר רק ונשאחני, אבל שניהם עיב כוונת רק משום גלגול מחילות :

ובי"תה מדוייק ג"כ הלשון מה שאמר יוסף, והעליהם את עלמותי מזה איתבם, כלומר כמו שאתם נושאי ארצו יהיו בחיים וילכו לא"י בלא גלגול מחילות, כן אנכי לא אנטקך לגלגול מחילות: אבל מ"מ קשה לי, מדוע לא פשטו איבעיא דסנהדרין שם, דקבורה עיב משום ציוני דאי משום כפרה מאי יחוסה דא"י דכתיב זה וכפר אדמתו עמו? שם עתידים צדיקים שיצמדו בלבושיהם ק"י פהמה, וכו', מדוע שזכר בק"ו שלו המין חטין יותר משאר מיני תצואה

שם גם לאחר מיתה; ובדברינו אלו אפשר לתרץ מפני מה אמר יוסף והעליהם את עצמותי מזה איתבם (שמות י"ג י"ט) ולא אמר ונשאחם את עצמותי מזה איתבם בלשון שאמר יעקב אביו (בראשית מ"ז ל') ושכנתי עם אבותי ונשאחני ממלרים? ויבין ג"כ ע"פ חידוד במיכות סוף ספר בראשית לתחלת ספר ישמות :

דבסוף ספר בראשית כתיב (ג' כ"ה) וישבע יוסף את ב"י לאמר פקד יפקד אלהים אתכם, והעליהם את עלמותי מזה, וקשה למה ראה להקבר בא"י דוקא? ואי משום תחית המתים, היתכן שהלדיקיה שבחז"ל אינם חיים? ובקושיה הנמ' לעיל בסמוך על ר"א, ואי משום כפרה, הלא יוסף לדיק גמור היה דכתיב בתחלת פ' שמות (א' ה') ויהיו כל יולאי ירך יעקב שבעים נפש, ויוסף ה' במלרים, ופירשו והלא הוא ובניו בכלל שבעים? כו', אלא להודיע דקדקו של יוסף, הוא יוסף הרועה את לאן אביו, הוא יוסף שהי במלרים ונטשה מלך ועמד בלדקו, ואס יוסף לדיק גמור היה לא היה לריך כפרה, ואי משום כי אין לדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, וכמו שמספר לנו אח"ז הכתוב מיד (שם פסוק ו) וימת יוסף וכל אחיו, וקשה מפני מה מת יוסף קודם לאחיו? אלא ע"כ ז"ל כמו שאמר רבי חמא בר חנינא (ברכות ג"ה) מפני שהנהיג את עלמו ברבנות (*). ואיחא (פסחים פ"ז) חוי לה לרצות שמקצרת את בעלה, שאין לך כל נביא ונביא שלא קפח ארבעה מלכים בימיו כו' (והחטא מזה עיין במפרשי ע"י), ולכן ראה שיכפר לו האדמה, והלא אינו דומה קולטתו

(*) והוא כעין שאמרו חז"ל (חגיגה ה') על שלשה הקב"ה בובה כו', ועל

בלבושיהם. ועל שניהם מביא ק"ו מחסה. ומה דטה זו שלא ה"י לה לז חיות מעולם ונקברת עירומה (ה) יוצאה (ב) בכמה לבושיין. צדיקים. שחיו, ונקברו במלבושיהם. על אחת כמה וכמה. וכאופן זה השיב גביהא בן פסיסא להווא לדוקי שא"ל אוי לכן חייבא דאמרתו מימי חייך. דחייך מיתו. דמימי חייך? (אותן שהם חיים רואין אנו שמתים, אבל איך יעלה על דעתנו שהמתים חוזרין וחייין? רש"י) א"ל דלא הוו הוו, דהוו לא כ"ש (רש"י) אותן שלא היו בעולם נולדין ונולדין וחייין, אותן שהיו כבר בעולם לא כ"ש שחוזרין וחייין? סנהדרין צ"א:

שם ק"ב) ר"ב א"ל איקלע לגבלא, חזנהו לדנהו קטופי דהוו קיימי בי עגלי כו"י פ"י שהאשכולות היו גדולות וכבדות, והענפים היו סמוכים על קלוגסאות שלא יבזרו ולכן היה נראה לו מרחוק בי עגלי:

תבואה שולחין בכמה לבושין כ"ל משום דאמרין בסמוך. עתידה חסה שתחמר (ועילה) בדקל, ולדיקים נמשלו לדקל, דכתיב (תהלים ל"ב י"ג) צדיק כחמר יפה (ודקל הוא התמר, וכן התרגום אונקלוס מתרגם בכ"מ שנאמר תמר, דקל, ע"כ הביא הק"ו שהצדיקים יעמדו בלבושיהם מחסה שתחמר בדקל:

שם) אכ"ר אב"י אי בעי האי צורבא מרבין הוה חיי. פי שלא נאמר שהגיע זמנו למות בעת ההיא ובמקום הזה וע"כ ילא מפומבדיתא לאיסתונא לאחר דמתבעין ליה, וכדאיתא (סוכה כ"ג) יגלוהו דבר נש אינון עיבין ביה, לאחר דמתבעי חמן סובלן יתיה, ונהפך הוא יען שלא מפומבדיתא לאיסתונא עון זה הקריב את מיתתו, ואי בעי האי צורבא מרבין הוה חיי:

שם) עתידיו צדיקים (ה) שיעמדו וכדאמר ר' אבהו (תענית ז) דתחית המתים הוא רק לצדיקים (ב) שיעמדו

מסכת גיטין

בבית האסורים, יפה עינים, ושוב רואי וקוצותיו סדורות לו תחלילים, הלך ועמד על פתח בית האסורים, אמר מי נתן למשיסה יעקב? וגו', אמר הלא ה' זו חטאנו לו כו', ל"ל דלכן ספרו לו שהחנינוק הוא יפה עינים, ויבז רואי כו', כדי שיתחיל יותר לפדותו, באשר שהיה הרע מתגרה יותר בזה שהוא יפה וכספור של שמעון הצדיק שנספר בתלמודא (גדרים ט') מימי לא אכלתי אשם נזיר עמא אלא אחד, פ"א בא אדם אחד נזיר

ז) וכן נגזו ועבד תנא דבי ר"י כל הגזוז מנסכו ועושה מהם צדקה ניצול מדינה של גיהנם, משל לשתי רחילות כו' ופירש"י וכן נגזו ועבדו, הרי הם משולים לעוזבים בנהר כו', כך גזוז מהם ללדקה וירבו, דכרי רש"י אלו מחוסרים הכנה, וכבר תמה עליהם הרי"ף, ואפשר לומר דה"ק וירבו פי' זכותיו ועי"ז ינצל מדינה של גיהנם:

נח) מעשה ב"ר יהושע בן חנניא, שהלך לכרך גדול שביומי, א"ל תינוק אחד יש

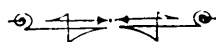
כ"ו, העבודה שגלגלך למים, ואפשר
שע"יך הלך מקודם לצדק, אם הוא
מחזיק בתומתו, וכל לו מי נתן למשיסה
יעקב וגו', ואחר שהשיב לו הלא זו ה'
חטאתי לו, לא זו משם עד שפדאו בממון
הרבה.

מן הדרום, ראיתו שהיא יפה עינים, ושוב
הוא, וקיצותיו סדורות לו תלחלים, א"ל
רועה הייתי לאבא בעירי, והלכתי למלאות
מים מן המעיין, וגם תכלתי בצבואה שלי
ופחו ילרי עלי, ובקש לטרדני מן העולם
(לילך אחרי מראה עיני, רש"י) אמרתי

קדושין

ושלששת והיינו ליומי וכדמסיק. *)
(ט) ר"ש בן יוחאי אימר אפילו צדיק גמיר
כל ימיו ומיד באחרונה איבד את הראשונות.
וקשה לי הא אמרינן בגדוש (טו"ט) על
הכ' (תהלים ס ב יג) ולך ה' החסד כי אתה
תשלם לאדם כמעשהו יש לך אדם יש לו
עשר מצות ועשר עונות, ואימר לא שבת
של מצות ולא ענישן של עונות, אלא
יצאו אלו כנגד אלה והקפ"ה אינו עושה כן,
אלא בתחילה גיבה הוא מסנו עניותיו, ואח"כ
ניתן לו שבתו של מצות, וא"כ אף אם
מרד באחרונה מדוע איבד את הראשונות?
אם ה' לדיק גמור כל ימיו, אבל המסקנא
דאמר ריש לקיש בתוהא על הראשונות
אתי שפיר.

כ"ט אמר רב ספרא כ"ו, מאי דכתיב
(דברים ו' ז') ושננתם
לבניך, אל תקרי ושננתם, אלא וישלשתי,
לעולם ישלם אדם את שטותיו, שלם
במקרא, שלם במשנה, שלם בתלמוד, מי
יודע כמה חיי? לא לריכי אלא ליומי,
באור לדבריו ג"ל ע"ד צחות דדריש כן
מדכתיב סתם ושננתם לבניך, ולא הודיע
לנו הכתוב מה ילמוד, אם מקרא, אם
משנה, אם תלמוד? ע"כ ז"ל ששלשן
שקולים הם ואין לה יתרון על זה וזו
שא"ל ללמוד כלן כאחד ע"כ לריך האדם
לשלם למדו שלם במקרא, שלם במשנה
שלם בתלמוד, וא"כ אי אפשר בשום אופן
לקרות ולקיים הא' ושננתם רק באופן

חסידים

(*) והא' דאמרין (ב"מ לג') ח"ר העוסקים במקרא מדה ואינו מדה, במשנה מדה
ומקבלים עליה שבת בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו? היינו אחר שלמד
מקרא ומשנה, דפשיטא דבתלת למדו לריך להסתחיל מקל אל התמור, וכדמין במסכת
(אבות פ"ה מ' כ"ו) בן חביש שנים למקרא, בן עישר למשנה, בן דמש עשרה
(שנה) לגמרא, שאם לא ילמוד מקודם מקרא ומשנה הא"ך ילמוד גמרא? לכן
בתלת למדו בגמרא לריך ג"כ לחזור על מקרא ומשנה כל יום ויום, אבל אחר
שהשיג ידיעה בתלמוד, הוא יולא בתלמוד לבד, באשר שה' גדולה ממקרא ומשנה
ותלמוד וכדאיתא (סנהדרין כ"ה), וכן פ' ר"ת בס' דבתלמוד שלנו פוטרים עלמנו ממה
שאמרו חז"ל לעולם ישלם האדם את שטותיו, שלם במקרא, שלם במשנה, שלם
בתלמוד, ואם כן יפה אמרו חז"ל סס, בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו.

מסכת נדרים

יוד) חסידים הראשונים היו מתאווין להביא קרבן חטאת לפי שאין הקב"ה מביא חקלה על ידיהם, מה היו עושין? עומדים ומתנדבין נזירות למקום כו', ראיתי מקשים לפי מש"כ התוספות פ"ק דמסכת (שבת י"ב) ד"ה רבי נתן, דהא דאין הקב"ה מביא חקלה על ידיהם היינו דוקא אכילה איסור, שנגזר הוא ללדיק ביימא, אבל בשאר מילי משכחת דמביא חקלה על ידיהם. ומהכא משמע שאין הקב"ה מביא על ידיהם חקלה כלל, לפי שלא מלאו להביא קרבן חטאת רק על ידי נזירות? וג"ל לתרץ בזה דהנה לכאורא לריבין להבין מדוע התאוו תאוו לקרבן חטאת שאינה באה רק ע"י חטא, הלא מוטב שלא יעשו שום חטא, ולא יביאו קרבן, וכן אמר (מכ"ה ו' ז') הוציאה ה' באלפי אלים, ברבבות נחלי שמן? וגו'. ומה ה' דורש ממך, כי אם עשות משפט וגו', אבל דבריהם יבואר ע"פ מה דאיתא (יומא פ"ו) גדולה תשובה שזדונות נעשה להם בזכות. (ר"ל ע"י תשובה מאהבה) וכן הוא במדרש (רבה במדבר פרשה יוד מ"ו) הני רשב"י, הרי שהיה אדם רשע גמור כל ימיו, ובסוף נעשה לדיק גמור כו' ולא עוד אלא כל עבירות שעבר הקב"ה מוכה לו זכיות, ויען שחסידי הראשונים חפצו עלות ותחבולות להרבות זכיותיהם, ולא רצו לעשות עבירות במזיד ולשוב עליהן, דכל האומר אחרת ואשוב, אין מספיקין בידו לעשות תשובה (שם פ"ה)

וגם הקב"ה לא הביא חקלה על ידם. כדי שישובו אח"כ מפני שיש להם חקלה להרבות זכיותיהם אם יבאו על ידי שינדרו במזיד לכן היו עומדין ומנדבין נזירות במקום, אבל משחרב ביהמ"ק שאלו לא היה אפשר להם להמליא המלאה זו בנדרי נזיר, באמת היה מביא הקב"ה חקלה על ידם, כדי למלאות רעונם הטוב שירבו זכיותיהם, ומ"מ גם אז לא המליא הקב"ה להם חקלה על ידי איסור אכילה, ורבי ישמאל בן אלישע שקרא והטע (שבת י"ב) היה אחר החורבן, ובאמת שב אח"כ בתשובה שלמה, והוא דכתב על פנקסו לכשיבנה ביהמ"ק יביא חטאת שמנה? עיין מש"כ בחדושינו על פס' אבות בבאור המשנה (שם פ"ה מ' כ"ב) הוא היה אומר, עו פנים לגיהנום כו' יר"מ שיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו.

שם ל"ט) ואמר רבי יוחנן בתחלה היה משה למד תורה ופשכחה, עד שנתנה לו במתנה שנאמר (שמות ל"א) ויחן אל משה בכלותו לדבר אתו וגו' עיין במפרשים מש"כ בזה ולי נראה בפשטות דדרש זה מדכתיב ויחן אל משה בכלותו לדבר אתו. משמע דקודם שנתן לו לא היה הקב"ה כלה לדבר אתו, והטעם ע"כ ל"ל מפני שמשה למדה ושכחה, למדה ושכחה, והי' הקב"ה לדידך לחזור ולדבר אתו, אך אחר שנתן לו במתנה, אז לא היה משה משכחה עוד, ולכן כלה הקב"ה לדבר אתו.

מסכת נזיר

כ"ו במשנה) נזיר היה שמואל כדברי ר' נחוראי, שנאמר (ש"א א' י"א) ומורה לא

מלבי"ם זל"ל את הכתוב (בראשית ל"ב ח') ויירא יעקב מאד ויצר לו כי הגה הבוטח בזה חן לו לירא מבז"ד, והיראה מבז"ד מורה שאין בטחונו כראוי כמ"ש מי את ותיראי מאנוש ימות וגו'. ותשכח ה' עושיך כו' (ישעי' נ"א י"ב) ואחר שראה יעקב שהוא מתירא מעשו לכן וילד לו, וא"כ אפשר לומר דזה הוא שהבטיח המלאך לאשת מנוח, ומורה לא יעלה על ראשו ר"ל שלא יירא מפני בוז"ד יען שיהי' לדיק וירא את ה' כי נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן, וזהו ג"כ שכוונה חנה בגדרה ואמרה כי תשתדל לחנכה ולגדלו ביראת ה' כ"כ, עד שמוראת בוז"ד לא יעלה על ראשו.

לא יעלה על ראשו, נאמר בשמואל ומורה ונאמר בשמשון (שופטים י"ג ה) ומורה, מה מירה האמורה בשמשון נזיר, אף מורה האמורה בשמואל נזיר, א"ל ר' יוסי והלא אין מורה אלא של בשר ודם כו' (כי האותיות אחה"ע מתחלפות, ועיין הגירסא בעין יעקב, ועיין באגדות מהרש"א), ולריכין להבין איך עלה על דעת רבי יוסי לומר דאין מורה אלא בוז"ד, א"כ מה הוא נתינת טעם הנאמר בשמשון (שם) דלכן ומורא לא יעלה על ראשו, כי נזיר אלהים יהי' הנער מן הבטן? וגם איזה שייכות יהיו דברי חנה, ומורה לא יעלה על ראשו לדברי' הקודמים שאמרה, ונחתיו לה' כל ימי חייו?

וג"ל לבאר דבריו ע"פ באור הגאון

מסכת סוטה

שנאמר (איוב כ"ד כ"ד) ויהיבנו ככל יקפצון, כאברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו' בכל, מכל, כל, ופרש"י "והמבין" ואם חזר ונעשה מך עניו, שממיוך אי"ע, ככל" כאלו שנאמר בזה "כל", יקפצון מן העולם, ימותו, מת ישרים כו', באור לדבריו נ"ל, כי הנשמה נדמחה לגוף, כמ"ס (משלי כ"ז) נר אלהים נשמת אדם, והפסק אורה מכונה בשם דעבה כמ"ס (איוב י"ח ה) אור רשעים ידעך ופרש"י יקפץ ושם (פסוק ו') וגו' עליו ידעך, ולכן עולה יפה הלשון "יקפצון" על מיתתם ר"ל יקפץ וידעך נרם וימותו מות ישרים. ונראה לי עוד שדרש "יקפצון מלשון סגירה וסתירת הפה, כמו (תהלים ק"ז מ"א) וכל עולה קפצה פיה, ועי' שהמתים נקראים דוממים כמ"ס (שם קטז י"ז) לא המתים יהללו יי, ולא כל יורדי דומה

ד) א"ר אבהו כל האוכל פת בלא נינוב ידים, כאלו אוכל לחם טמא, שנאמר (יחזקאל ד' י"ג) ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים, עיין בדרש"י ובמפרשים אחרים, ולי נראה פשוט דר"א דרש המלה בגוים נוטריקון ב"ל גג"ז יד"ס וכאופן זה דרשו נוטריקון המלה ירט (במדבר כ"ב ל"ב) דאמר רבי נתן (שבת ק"ה), נוטריקון מן התורה מנין? כי ירט הדרך לגנדי יי' יראה רחמה נפתה, ולא לקח על נינוב הגון לסימן, כי אז אפשר היה לטעות ולומר צלי נטילה ידים, וכן התם אם נטלו הגון לסימן היה אפשר לטעות ולומר נפלה, ובאמת לא נפלה רק נפתה.

ה') דרש רב עורא כו', כל אדם שיש בו נטית הרוח, לטוף שתעט כו', ואם חזר בו נאסף (מן העולם) בזמנו,

דומה (ר"ל כשם דוממים וסובחים מפעולתם וא"י חפזר להם להלל, מלבי"ם) ולכן עולה יפה הלשון יקצצין על המיתה, ר"ל שיקפלו פיהם, יכבדו מפעולתיהם וימיתו מות ישרים באברהם ילחק ויעקב.

יש) אמר רב יוסף, לעולם ילמד אדם מדעת קינו, שיהי הקב"ה הניח כל היום וגבעות והשיה שכינתו על הר סיני והניח כל אילנות טיבות והשיה שכינתו בשנה, והקשה בעל העיין יעקב (ח) תרי למודים מדעת קינו למה לי? (ב) דהא מטעה דכנה היה ברישא, והיה לו להביא ראייתו מנסה תחלה? ונ"ל מפני שיש בן אדם המתגלה על הכמות שלו, כמו עבד בעשרה, ויש המתגלה בחיותו שלו, כמו החכם בחכמתו, לכן מביא מקודם המשל מההרים על הכמות, ואח"כ משל השני מהאלגות על החיות, כלומר לא זו, שלא יתגלה האדם על הכמות שלו, אלא אף גם בחיותו שלו, שהרי הניח הקב"ה כל האילנות טיבות, והערה שכינתו בסנה.

ויקוד נ"ל כיון שתכלית הדבור, והשכלת השכינה בסנה, היה בשביל קבלת דתורה כמ"ס (שמות ג' י"ב) ועתה לך ואשלחך אל פרעה וגו' צהליאך את העם ממזרים העבדן את האלילים על ההר הזה, לכן מוזכר הר סיני קודם, שהוא היה התכלית הגולה צוה שדבר עמו בסנה.

יש) ואמר ר"א כל אדם שיש בו נשית הרוח שכינה מילאת עליה.

שנ' (תהי קל"ח') וגפה מטיחק יידע, עיין פירש"י ועד נ"ל משום דעל המספיל איש, פלגי מקודם רב הוגא ורב חסדא, חד אמר אתי דכא, ר"ל שהקב"ה מגביה את הדא אליו, וחא' אתי את דכא, ר"ל שהקב"ה מרכין שכינתו אל דכא, אבל בין לזה, ובין לזה הקב"ה סמוך לדכא, אבל

י"א) שר' שדה היו באותה עצה (דנחמכה לו רש"י) כו', איוב ששחק נידון ביסורים, ויש להבין מאי מדה כנגד מדה היא זו?

ואפ"ר לומר משום דכתיב (משלי ג' י"ב) כי את אשר יאהב ה' יוכיח ואומר רש"ל (ברכות ה') נאמר ברית צמלח וגאמר ברית ציסורין כו', מה ברית האמורה

יב) ותאמר אחותו אל בת פריה האלק
וקראתי לך אישה מינקת מן
העבריות וגו'. מאי שנא מעבריות? מלמד
שהחזירוהו למשה על כל המצוות בולן
ולא ינק אִמִּי (משה) מהשעמיד לדבר עם
השכניה, ינק דבִּי־טשא? וכח מהר"ן חיות
ו"ל לאו דוקא במשה לבד שעתיד לדבר
עם השכניה אמרו שאינו נאות שיינק דבר
עמא, רק הדין מבואר (ביו"ד סי' פ"א
סעיף ז') דלא ינקו (פי' ההורים) תינוק
מן העכו"ם, דחלב עכו"ם מטמא את
הלב ומוליד לו טבע רע רק כיון דכאן
היה קודם מתן תורה, ולא היה אסור אז,
אכילת דברים עמאים ומפני זה הלריכו
חז"ל להק, משום דעתיד לדבר עם השכניה
כיו"ע. ולא ידעתי מי הכריח לו לאמר
זה, הלא גם אם חלב עכו"ם ה' אסור
קודם מתן תורה עכ"ל היה רבוחא במשה
במה שהרחיק את ח"ע בילדותו, בעוד
שהיה בן ג' ירחים והיה רעב, ולא
הכיר את אמו, ומ"מ לא ינק מחלב
עכו"ם, שהוא למעלה מדרך הטבע,
?*) ושפיר הולדו חז"ל להק לספר
מגדולתו של משה.

והנה חיוב בשמשו גזרת פרעה, כל הבן
הילוד היאורה תשליכוהו ושחק,
ולא שאל את פרעה מדוע אתה עושה
ככה לעם הזה הלא הם לא גמולך רעה?
אלא בודאי חשב, כיון דלב מלכים ביד ה',
בעת מפי העליון תלא הרעה, והי' יראה
ללבו, כי כלם סג יחדיו נאלחו, ואף אם
לפי ראות עיניו לא ימלא עון פלילי בהם
שיגזר עי"ז עליהם גזרות קשות כאלו, אך
הנור תמים פעלו, וכל דרכיו משפט,
לכן שלח הקב"ה על חיוב יסורין כדי לבחננו
אם גם על נפשו יקבל יסורים באהבה,
ולא יתערם על הקב"ה, לאמר מדוע ככה
אתה עושה לי ואנכי חף מפשע, ונקי
מחטאת, ואפשר דזה היה מענה אליפו
התמני לחיוב שאמר, (חיוב ד' ב' ג' ד'
הנסת דב' אליך תלא, וגו' הנה יסית
רבים וירדם רבות תחוק וגו' כלומר אם
באה לאדם לרה, והיה מתערם על
הנהגת ה', אז יסרת אותו לאמר, כי
לדיק הוא ה', ולא עבד דינא בלא דינא
ועי"ז הוי"ש באמירת ה' יקטין מליך
וגו' אלל כי עתה תבא אליך ותלא, חננ
עדיך ותבזל ותתערם על ה'.

והנה חיוב בשמשו גזרת פרעה, כל הבן
הילוד היאורה תשליכוהו ושחק,
ולא שאל את פרעה מדוע אתה עושה
ככה לעם הזה הלא הם לא גמולך רעה?
אלא בודאי חשב, כיון דלב מלכים ביד ה',
בעת מפי העליון תלא הרעה, והי' יראה
ללבו, כי כלם סג יחדיו נאלחו, ואף אם
לפי ראות עיניו לא ימלא עון פלילי בהם
שיגזר עי"ז עליהם גזרות קשות כאלו, אך
הנור תמים פעלו, וכל דרכיו משפט,
לכן שלח הקב"ה על חיוב יסורין כדי לבחננו
אם גם על נפשו יקבל יסורים באהבה,
ולא יתערם על הקב"ה, לאמר מדוע ככה
אתה עושה לי ואנכי חף מפשע, ונקי
מחטאת, ואפשר דזה היה מענה אליפו
התמני לחיוב שאמר, (חיוב ד' ב' ג' ד'
הנסת דב' אליך תלא, וגו' הנה יסית
רבים וירדם רבות תחוק וגו' כלומר אם
באה לאדם לרה, והיה מתערם על
הנהגת ה', אז יסרת אותו לאמר, כי
לדיק הוא ה', ולא עבד דינא בלא דינא
ועי"ז הוי"ש באמירת ה' יקטין מליך
וגו' אלל כי עתה תבא אליך ותלא, חננ
עדיך ותבזל ותתערם על ה'.

*) ומצינו שיבדל קרוב לזה במס' (יומא פ"ב) בהיה עיברה דארחא
(שהריחה ריח מאכל ויזם הכפורים ה') אתו לקמיה דרבי, אמר להו זילי לחושי
לה דיומא דכפורי הוא (רש"י) לחושו לה באוזה שיה"כ הוא היום אולי תוכל להתאפק
לחשו לה ואילחשא (רש"י) קבלה את הלחשה שפסק העובר תאוותו קרי עליה
בשים אצריך בבטן ידעתך וגו' (ירמ' ח' ה')

בגדים קלים בגדי פשתן, שיואלין בהם בעת הזמר.

(שם) דרש ר' ישמאל, תורה תחלתה ג'ח וסופה ג'ח. תחלתה ג'ח דכתיב (בראשית ג' כ"א) ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם כו' הנה המלאת כל העולם וכל היצורים היו במדת החסד, וכמ"ס ה"מב"ם במורה נבוכים (בפרק נ"ג ח"ג) שחסד ענינו הסלגה באיזה דבר שמפליגין בו כו', ועל זה כל טובה שחניע מאתו יתברך תקרא חסד כו', ובעבור זה המליאות כלו, ר"ל המלאת השם יתברך אוחו הוא חסד, אמר (תהלים פ"ט ג') עולם חסד יבנה ענינו בנין עולם חסד הוא, וכן הוא הלשון מלבי"ם על הכתוב (שם כ"ה ו') ובר רחשך ה' וחשיך כי פעולם השם, בא בטענה, כי תחלת יצירת האדם השגית עליו בתכלית הרחמים והחסד, מבלי שהיו ראוי אליו, כי הנעדר לא עבד ה' עדיין, וכל הטוב שהשפיע ה' על האדם בראשית יצירתו היה חסד חנם, מבלי קדימת מפעל ומעשה מהנעדר, וא"כ ראוי שתחמיד חסדך זה בלי להפסק כו', וא"כ היה ליה להזכיר תחלת ג'ח מהתורה, תחלת יצירתו של אדם בפרט, וכל המלאות השם יתברך בכלל? אבל באמת אין זה קישור כלל דאם אמנם שחילת יצירת האדם היה מבלי קדימת מפעל ומעשה טוב, הנה גם מעשה רע היה נעדר ממנו, אבל ג'ח זה טעם הקב"ה לאדם ולאשתו להלבישם בכתנות עור, היה אחר שעברו על מצות ה', כי גם המטה האחת שהי' בידם נתערטלו הימנה, ומכל זה עשה הקב"ה עמם ג'ח, מזה ילמוד כל אדם ממדת קונו לעשות ג'ח לא לבד עם אהביו, אלא אף גם לאלו המכעיסים אותו ועוברים רעו בו, כי כן הוא מדת הקב"ה

ע"ש, ולא ידעתי מנה ליה הא? הלא אפשר לוי' להמנה מיידי באמת רק בחקים סבבה, אבל בלא זה איסור גמור הוא על הורי הילד, להניח בנם לינק מעכו"ם ומימ נחשב זה למעלה יתירה במשה, מה שלא ינק מעכו"ם מעצמו ככל?

אמנם לפי הניסוח שהוא בעין יעקב אמר הקב"ה פה שעתיד לדבר ע"י כו', וכן הוא במדרש (רבה שמות ח' ל') ח"ל שם, למה אמרה מרים מן העבריות, וכי אסור למשה לינק מחלב הנכריות, לא כן תנין כו', אבל כותית תניק בן ישראל ברשותה? אלא למה אמרה כן כו', ולמה פסלן? אפי' הקב"ה פה שעתיד לדבר ע"י, ינק דבר טמא. הנה בין דברי מהרי"ן חיות, ובין דברי בעל התורה חמימה עולים יפה, אבל מגמ' שלנו אינו ראיה כלל ואין להוכיח כדבריהם:

(ד) ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם. רב ושמואל חד אמר דבר הבא מן העור (של) אמר היו רש"י וח"א דבר שזעור נהנה משנו (של) פשתן שאדם לובש סמוך לעורו. רש"י הנה מכל המפרשים לא מלאתי טעם ובאור לפלוגתא. ונראה לי להנהיג אמוראי פליגי בפלוגתא דריא ור' יהושע (ר"ה יוד) אימתי נברא העולם? ר"א אומר בתשרי נברא העולם, ור' יהושע סובר בניסן נברא העולם, ואם כן אפשר לומר, דמאן דאמר דבר הבא מן העור, סובר כר"א דבתשרי נברא העולם. ולפי שאז הוא התחלת הסתיו, והאוויר הוא קר ע"כ הלביש אותם הקב"ה בבגדי לומר המחממים את הגוף, והמ"ד שהעור נהנה ממנו, סובר כר"י שניסן נברא העולם, ובין שאז הסתיו עבר והגשם חלף הלך לו, והאוויר הוא חם, לכן הלביש להם הקב"ה

הקב"ה שטושה חסד חסד לכל ברייתו
באין הדל ביניהם.

כ"א ר"א עבירה מכבה מצוה ואין
עבירה מכבה תורה, שנאמר

(ש"ש ח' ז') מים רבים לא יוכלו לכבות

את אהבה עיני רש"י. ור"ל לבאר עד"י

דהנה האב מאהבתו העזה לבנו, לא

ימסר לו דבר רק שאהוב לעלמו, ומדישראל

נקראו בניו למקום כדכתיב (דברים י"ד

א') בנים אתם לה' אלהיכם ונתן להם

את התורה, סימן הוא שהתורה אהובה

ומצויה בעיני המקום, ובה"א (משלי ח'

ל') ואהיה אצלו אמן ואהיה (אל"י)

שעשועים יום יום וגו' ע"ה משחקת בתבל

ארצי, ושעשעז את בני האדם. (רש"י

לפסוקי עד יבא דור המדבר ויקבלוני).

ועתה שהעבירות מטביעות את הנפש

בגיהנם, כמים המטביעים את הגוף, ע"כ

ספיר מייחזר רחוק לדבריהם שאין עבירה

מכבה תורה, מהקרא מים רבים לא יוכלו

לכבות את האהבה ר"ל העבירות המטביעות

נפש האדם, אם גם יש לו מלות, עכ"ז

לא יוכלו לכבות התורה האהובה בעיני

אלהים ואדם.

כ"ב ראמר ר' אביו אמר ר"ה, מ"ד

(משלי ז' כ"ו) כי רבים

חללים הפילה כו', זה תלמיד חכם שלא

הגיע להוראה וסדרה, והטעם ג"ל דאמרין

(אבות פ"ה מ"א) חרב בא לעולם, על

עני' הדין, ועל עזות הדין, ועל המורים

בתורה שלא כהלכה. א"כ כיון שגא הגיע

להוראה ומורה בודאי יענה הדין ויעות

הדין ויורה בתורה שלא כהלכה, ויגרום

ע"ז שיבא חרב לעולם ויפלו חללים הרבה.

מ"ט) ואמר ר' אלעאי בר בריה, שני

ת"ח ההולכין בדרך ואין

ביניהם ד'ת ראויין לישקף. שנאמר (מ"ב

ב' י"א) ויהי המה הלכים הלוך ויבקר,

והנה רבב אש וסוסי אש וגו', טעמא

דאיכא דביה, הא ליכא דבור ראויין לישקף,

וגריכין להבין מהיכא דייקו ד'בקר דכתיב

הבא בד"ת כתיב? ועיין במפרשים שכתבו

דדייקו מכפול לשון הולכים הלוך ע"כ

רמז הוא זה להלכה שדברו בניהם, אבל

דחוק הוא, ולי נראה לפרש ע"פ דבריהם

בפרק המוכר את הספינה (ב"ב ע"ט)

אמר רב יהודה אמר רב כל הפורש מ"ת

ועוסק בדברי שיחה אש אוכלתו, שנאמר

(יחזקאל ע"ו ז') ונתתי את פני בהם

מהאש יצאן, והאש תאכלם, והדבר פשוט

דידוע הוא דר"ת נמשלו לאש ובדאמר

רבב"ת בפ"ק (תענית ז') דכתיב הלא

כה דברי באש נאם ה' (ירמ' כ"ג כ"ט)

והנה האש של ד"ת גדולה כ"כ עד שגם

אור של גיהנום אין שולט בלומדיה,

כדאיחא (סוף חגיגה) אמר ר' אבהו אמר

ר"א ת"ח אין אור של גיהנם שולט בהם

ק"ו משלמדא כו' ת"ח שנופן אש כו' על

אחש כו"כ, היולא לנו מזה שבזמן שהאדם

עוסק בתורה אין היכולת בשום אש לנגע

בו לרעה, מפני שכח אש התורה גדלה

כ"כ לדחות כל האשיות שבולס, אבל בזמן

שהוא פורש א"ע מד"ת, אז כל אש הקרב

אליו תאכלתו, והנה אליהו ואלישע, אם

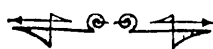
הלכו ודברו רק בשיחה בעלמא מ"ט

לא נאכלו מהסוסי אש ורכב אש הקרובה

אליהם? אלא ע"כ שדברו בד"ת. ולכן

לא היה כח גם באש של מעלה לשלוט על

ד"ת, מפני שאשה קשה גם מאש של מעלה.

מכת בבא קמא

אחריו רק רגעים אחדים אין רבותא כ"כ
אם ששים לא ידבקוהו, לכן הוסיף ואומר
דבנות התלמודא הוא על ששים ימים.
והשתא הוי רבותא גדולה, אם ששים איש
יכולו אחריו בזה אחר זה ששים יום ומ"מ
לא ידבקוהו.

צ"ז) ת"ר איזהו מטבע של ירושלים?
דוד ושלמה מצד אחד, וירושלם
צ"ח) ק מצד אחד. ואיזה מטבע של אברהם
אבינו, זקן וזקנה מצד אחד (אברהם ושרה)
ובחור ובתולה מצד אחד (יחזקאל ורבקה רש"י)
וכתב המהרש"א וז"ל, דיותר נראה לפרש
כולה ע"ש הנס, שאחר שנעשו זקנים כמ"ס
(בראשית י"ח י"ג) ואדוני זקן ואני זקנתי,
חזרו לימי נעורים, דהיינו שנעשו הם בחור
ובתולה, כמ"ס (שם) אחר בלתי היתה
לי עדנה עיי"ש, ולי נראה דלכן ה"ו נראה
לרש"י לפרש בפירושו, משום דמקודם נזכר,
איזהו מטבע של ירושלים כ"ו, ואח"כ
איזהו מטבע של א"א, וה"ו קשה לו לרש"י
הלא זה המאמר מתחיל ת"ר והוא מאמר
בפי' ואברהם היה חי זמן רב קודם דוד,
וא"כ ה"ו לריך התלמודא קודם להודיע
מאורת המטבע שהטביע א"א, ואח"כ
ממטבע של ירושלים, ? אלא ע"כ כדי
שלא נעשה לומר שבחור ובתולה שהיו
במטבע של א"א מלך אחר, ג"כ היו
אברהם ושרה לזכרון הנס, לכן הקדים
הגמרא מקודם לספר איך היה מטבע של
ירושלם, ואמר שהיה כתוב עליה דוד ושלמה
מלך אחד. והנה כמה בניס היה לו לדוד,
ומדוע בחר רק שם שלמה לכתב במטבע
עמו ? אלא בודאי להודיע לכל, כי אותו
אהב מכל בניו, והוא ישב על כסא ממלכתו
אחריו, כן גם אברהם שהיו לו בניס
הרבה כדי להודיע לעולם כי רק יחזקאל
הוא בנו אהובו וכמו שאמר לו אלהים

בראשית

צ"ב) ובמקצת אהיו לקח חמישה אנשים
וגו' (בראשית מ"ז ב')
מאן נינהו חמישה ? א"ל כ"ו אותם
שהוכפלו בשמות, וכתבו התוספות
דבראשית רבה יס איפכא, שהנכפלים
היו גבורים כמו יהודה שנכפל עכ"ל, ר"ל
אבל בגמ' דידן לא משמע הכי מדקפריך
ליה רבא לרבה בר מרי יהודה גמ' איכפולי
מכפל ? ולא מקשה ליה, הא ששה הוגן
שנכפלו בשמות ?

שם) שתי' רהוטי רהיט ולא משי' לגביא
דמצפרא כריך, ופירש"י ששים
איש רטו ולא הגיעו לאוכל שחרית והרב
רבינו משולם פי' שיש בשנה ששים עתים
כ"ו והכי קאמר ס' יום, והפני יהושע
מתמה על רש"י, מאי רבותא הוא אם
ששים איש ירולו ולא ידבקו יותר מאיש
אחד. ואמר שבשביל זה אפשר לא נהירא
לרבינו משולם לפרש כרש"י עכ"ל, ואנכי
תמה תמה אקרא עליו, כי אם לא נראה
לרבינו משולם פירש"י רק בשביל קושיא
הג"ל, א"כ מה ירויח בפירושו, הלא גם
לדידי קשה, מאי נפקא מינה אם ירדפו
אחריו יום או יומים או ששים יום, דכל
מה שהנדרף מחיטף ומחתיגע יותר, גם הנדרף
אחריו מחתיגע יותר ? ע"כ נ"ל דבנות
רש"י בזה בלי ספק הוא שששים איש ירולו
אחריו בזה אחר זה, ולא כלם בבת אחת.
רק אחד בשעה זו ואחר בשעה אחרת
אחריו עד ששים, ומכ"ז לא מחיטף ולא מחתיגע
הנדרף כהרודפים אחריו ולא ידבקוהו.

ואפשר דרבינו משולם אינו מפרש פי'
אחר, רק בל' להוסיף על דברי
רש"י בזה, משום דרש"י לא פי' ארך זמן
מרות כל אחד, וא"כ אם כל אחד ירוץ

א"א. ידעינן מזה דבחור וכתולה שהיו בלד שני במטבע של א"א היו ילחק ורבהקה והוא כפירש"י.

(בראשית כ"א י"ב) כי ביעחק יקרא לך ז"ע כתב רק שם בנו ילחק אהבו ואשתו על המטבע שלו. נמצא שעי"ז שהקדים התלמודא מטבע של ירושלים למטבע של

בבא מציעא

(א"ה"ע סימן רמ"ט) המגרש את אשתו וחור ונתיחד עמה בפני עדים היבא דלבו גם כה, היינו מן הגשואים חוששין שמא נבעלה ממנו, ואע"פ שאין עדי ביאה רק עדי יחוד אמרינן הן הן עדי יחוד, הן הן עדי ביאה, ודין זה אנו למדין מש"ס (קדושין ס"ה) וגמלא דכאן גבי תמר איבא למימר שעדים שמעו, מה שאמרה ליהודה מה תקן לי כי תבא אלי? ואח"כ ראו שנתיחד עמה, והן שהיו עדי יחוד. הן הן העדי ביאה, דהכא עדין טפי מלבו גם כה. יטן כי העדים שמעו ששאלה ערבון, וראו שנתיחד עמה, ואח"כ הולאה החותמת והפתילים והמטה אשר לו, ואח"כ אפשר לומר דבאמת קדשה דביאה, ולא קשה הא חזיק אינש מאן דקדים דביאה, כדאי בגמרא, זה אינו דלא קדשה דביאה בפני עדים, רק הם ראו שנתיחד עמה כנ"ל והן הן עדי ביאה, ולפ"ז מתורן שפיר נמי קושיות מהר"ם שיף, דשפיר מוכח מהכא, דנוח לו לאדם שיפיל א"ע לכבשן האש כו', דאי לאו הכי למה לא אמרה דהדיא לך נבעלת, כיון שהיו עדי יחוד, והן הן עדי ביאה, ואז רוח והללה עמדה לה עי העדים, אלא ע"כ מוכח מהכא דנוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש, ואל ילבין פני חבירו בדבים, וממילא מתורן בזה גם קושיות דאיבא למימר שהעדים באו לב"ד, והעידו רק על תמר ששמעו שברטונה זימנה, ולכן אמר יהודה הולאה

(נ"ט) נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש, ואל ילבין פני חבירו בדבים מנ"ל? מחמת, דבתיב (בראשית ל"ח כ"ה) היא מוצאת, כו'. — והקשה המהר"ם שי"ף זל"ל דילמא שאני התם שלא היתה הללה יתרה ע"י הלבנת פנים, וסברה ממנ"פ אם ירלה להודות יודה אף ע"י רמז, מהכא נא למי החותמת? ואם לא ירלה להודות אף כי תאמר ליהודה נבעלתי ותלבין פניו, והיא לא תגלל. כיון שלא היו לה עדים ע"ז אכל היבא שיש הללה ע"י הלבנת פנים אפשר שאינו מחוייב לסתום פיו ולהחרים צעת שושלך לכבשן האש? וגם המהר"ם על גליין האלפס הקשה קושיא זו והניח בל"ע, ואנכי הקשיתי עוד לשאל בזה, האיד דנה יהודה לשרפה דלמא באונס נבעלה?

וע"י שראיתי בילדותי ספר ישן יקר המליחות, קטן הכמות ורב באיכות אשר בשם „אימר מיהודה" יכנהו המחבר שמתרן קושית מהר"ם שי"ף בטוב טעם ודעת, ובתירוולו יתורן גם קושיותו יפה יפה, לכן אעתיק לך קלור מדבריו, והוא, אחר שמתרן שם מתחלה קושית הר"ם שהקשה איך בא יהודה על זונה הלא האבות וצניהם קיימו וקבלו עליהם כל התורה, ואח"כ איך עבר על לאו דלא יהי קדש? (דברים כ"ג י"ח) וע"ז תירן הר"ם שקדשה בכסף או בשטר כו' ויתרן הוא באופן אחר, והוא ע"י דפסקין בשו"ע

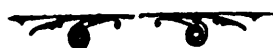
הוליוהו ותסרף:

שם) נוח לו לאדם שי' מניל מתיר דבתיב
היא מציעא וגו' הנה ר' יהודה
החסיד מפרש הקרא של דנה יהודה
לשרפה ממש, אלא שיסרפו לה רובש צין
פניה לסיומן שהיא זונה, (וגם בעל העורים
הביא דבריו) אבל מסוגיא דהכא לא משמע
הכי, דהא התלמודא נפקא מהאי קרא
דנוח לו לאדם שיפיל עלנו לחוד כבשן האש,
וגראה דמילתא מסתבר עפי' חדא דלשון
ותסרף משמע שרפה ממש, ועוד לדבריו
למה לזה יהודה להציעא, הלא במקום צד
היתה עומדת, הוי יכול לדונה? אבל
אי אמרינן שרפה ממש, שפיר היה לרדף
לזות להוליוהו כי הוה דלא לתחוי ביד
רולחיס, כולפותא התלמודא (סנהדרין מ ב')
מהכתיב הציאו את המקלל ע"ש:

ע"א) כל המלוח ברבית נכסיו מתחושטין,
והא קא חזין דלא מוזפי ברבית
וקא מתחושטין? אמר רבי חלעזר הללו
מתחושטין ועולים, והללו מתחושטין ואינן
עולים, אפשר לומר העשם ע"ד לחית מכוס
דהאי גברא שכל פרנסתו הוא מן הרבית,
ואין לא ידיעה במשא ומתן, אם הוא
יתמוטט לא יספיק לו הרבית לבד כדי
פרנסתו, ועי"ז לרדף ליקח מעט מהקרן,
ואז יתמעט גם מהדות, ואם יתמעט מן
הדוח לרדף ליקח יותר מהקרן, וכן חוזר
חלילה עד שיאכל כל ממנו, אבל האיש
הזה העוסק בזוהר או גם שלפעמים
יתמוטט, לא יאמר נושא, ותקוות חזקה
כי עוד ירוח ויתעשר, כי כמו שיקרה
שלפעמים הסחורה יוכל ויפסיד, כן נקרה
שהסחורה תיקר ויזרח הרבה.

פ"ו) בתיב קמח וכתוב סלת א"ר

יצחק מבאן שהאשה עיניה ציה באורחים
יותר מן האיש (כ"י) היא אמרה
קמח, והוא אמר סלת) כתוב לוישי ועישי
עינות, וכתוב ויקח חסאה וחלב, וכן הבקר
ואילו לחם לא אייתי לקשייהו? אמר
אפי"ם מקושאה תלמידו של ר"מ משמיה
ד"מ אברהם אבינו אוכל חולין בטהרה
היה, ושיה אמנו אותו היום פיסה נדה,
ראיתי גרסאות שונות במאמר זה, ועיין
בדרדקי סופרים, ותחלת המאמר, כתוב
קמח וכתוב סלת? א"ר יצחק מבאן
שהאשה עיניה ציה באורחים יותר מן
האיש, במד"ר וגם בליקוט ליתא, ומה
שפירש"י בזה הוא אמרה קמח, והוא אמר
סלת, הוא כדברי נבילות, והוא מרומז
זה בקרא, ודילמא בדיפך, הוא אמר
קמח, והוא אמרה סלת והרבה מפרשים
נחקרו בזה, ולולא שיראתי הייתי אומר
כי טעות הדפוס נפל כאן, ולא נסדר
כסדרן, והכי ל"ל, בתיב קמח וכתוב סלת,
פ"י שאברהם לזה לשרה ליקח קמח וגם
סלת, וכתוב לוישי ועישי עינות, כלומר
שליה לה נ"כ לעשות מהקמח והסלת עונות,
וכתיב ויקח חסאה וחלב וכן הבקר, ואילו
לחם לא הביא? אמר ר' יצחק מבאן
שהאשה עיני ציה באורחים יותר מן האיש,
ולכן לא שמעה לקולו של אברהם ולא
עשה עונות, וע"ז בא הפירוש מקשאה
תלמידו של ר"מ ואמר משמיה דר"מ חס
וחלילה לומר כן שברה אמת הלדקת
היתה עיניה לזה באורחים? ומה שלא
הביא ח"א גם הלחם, מכוס שא"א היה
אוכל חולין בטהרה ושיה אמנו אותו היום
פיסה נדה, ונעמלה העיסה:

בתרא בבא

את ספי-התורה הזה? כן, ונ"ל דר' יהודה יתכן נפשו, כיון דתורה כתיב ג"כ הפסוק תורה צוה לנו משה, ופסוק זה כלבד איקרי סיה, לכדאיחא (ועיל י"ד) א"ל רבנן לרב המנוחא כתב ר' אמי ד' מאות ספיי תורה אמר להם דילמא תורה צוה לנו משה כתב (ועיין בס' במהרש"א) וא"כ שיך שפיר לומר לקוח את ספר התורה הזה אף אם מוימת משה כתב יהושע (יש) דרוד כתב ספי-התלים על ידי עשיה זקנים כו' תרי הימן הו, ונ"ל דקבלה היתה בידם, שהספר תהלים נכתב ע"י עשיה זקנים. דאי לא כן אכתי קשה, אימא דהאי הימן שהספר תהלים, הוא משה? אכל מ"מ קבוא לי אימא דהימן שהספר תהלים הוא משה, ותרי לויאן האורחי הו? ועיין במהרש"א.

יש) אי"ב בימי משה היה, כתיב הכא מי יתן אפו ויכתבון מלי וכתיב התם, במה יודע אפוא ואימא בימי ילחק? כו' לא ס"ד דכתיב מי יתן בספר ויחק, ומשה הוא דאיקרי מחקק כו' וק"ל א"כ גזרה בזה למה לי? ומלשון התלמודא משמע דלא שבק הג"ש עדיין, וניחא לי דאי מהמלה מחוקק לבד, עדיין לא היינו יודעים דבימי משה היה דאפשר לומר שבזימי יהודה היה, דכתיב ביה נמו (בראשית מ"ט יוד) לא יסור שבט מיהודה, ומחקק מבין רגליו (אח"כ מלאתי ב"ת כדברי) ריב"ק אומר אי"ב בימי אחישורוש היה, שנאמר (אי"ב מ"ב ט"ו) ולא נמצא נשים יפות בבנות אי"ב והא ליכא לאקשווי א"כ למה לא לקח אחשורוש אחת מבנות אי"ב, מפני שלאסתר נתן הקב"ה חן יותר מבנות אי"ב, אע"פ שהיו יפות יותר ריקקת

יוד) כל המעלים עיניו מן העדקה כאלו עובד ע"ז כו', ואמרתי הטעם בדרך לחות, דהנה כל ישראל יש להם אב אחד, והוא אבינו שבשמים, ובמ"ש (דברים י"ד א') בנים אתם לה' אלהיכם, ואם יש להם אב אחד א"כ כל ישראל אחים הם, וכתיב (משלי י"ז יח) ואח לצרה יולד, לכן אם לא ירחם על חבירו, ולא יתן לו עדקה, הרי הוא כאלו מעיד על עצמו שאינו אחיו, א"כ יש לו אב אחד, ולכן דומה ממש כאלו הוא עובד ע"ז.

ועוד ג"ל מפני הסבר המיוחד להטותן לדקה כתוב (דברים ט"ו יוד)

כי בגלל הדבר הזה, יבייך ה' אלהיך וגי' ואמרינן במס' (תענית ט') עשר בשביל שתתעשר, וגרסינן (גיטין ז') דרש ר' ערויא כו' אם רואה אדם שמוציאו מלמלאים יעשה מהן לדקה כו', והנה הא"ש הזה אשר יעלם עיניו מן העדקה, מופת חיתך הוא. כי אין שכלו מחייבו שכל מה שיפור ויבזזו ממנו יותר יתרחב יותר, רק ידמה בנפשו בהיפך. כי על ידי שיחסר מכספו במה שיתן לאחרים, יתמעט לו מכספו, נמצא לפי דעתו רק הכסף יענה את הכל וע"ז כבר נזכר לוח הנביא (יואל י"ד ה') ואמר, ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו לכן כלדק דברו ואמרו כל המעלים עיניו מן העדקה, סימן הוא שאינו מאמין ביכולת הקב"ה ביכול להעשיר למי שמעבר, וא"כ דומה ממש כאלו עובד ע"ז, אלהי כסף יאלהי זהב.

ט"ו) אפ"ר משה מתוכב ויח? אלא עד כאן כתב משה, מבאן ואילך כתב יהושע, דביי"ה יהודה כו', א"ל"ה ששעין אפשר ס"ה דס' אות אחת, וכתיב לקוח

וכמ"ס (אסתר ז' ט"ו) וזהו הסבר נשאת חן בעיני כל רחיה, וצילוחי שמעתי בשם הגאון ר' אבלי וצ"ל דריב"ק לשיטתיה חיל שלומר (מגילה י"ג) אסתר יתקרת היתה וחוש של חסד ששך עליה לכן נשאת לחסדורש אע"פ שבטת חיוב היו יפות ממנה :

טז) ברבבת אבד עלי הבא וגו' (חיוב כ"ט י"ח) מלמד שיהיה (חיוב) גזל ישרה מיתומים ומשביחה. ופחזירה להם. וק"ל הא ליתא במדרש (תנחומא פ' נח ד') צרם לריך חת למילף כו', אבל היבא דקא בעי לסיחן סתנה להווא גזל כו' אימר אננוב טוניה כי היבא דאהני ליה ואשלם ליה תשלומי כפל כו' מאי? ת"ש דתנינא, לא תגבי ע"ס למיקט. לא תגבי ע"ס לשלם תשלומי כפל כו' ע"ס, ורלתי לחלק בין גב. לגזל, דגזלן כיון דהגזל יודע מי גזל ממנו אין לערו גדול כ"כ. דמימר אומר שיתבע לו דין ויוציא הגזלה מידו, לא כן בגב שאין הבצלים יודעים מי גבב לכן יש להם לער יותר ולכן שפיר דייק התלמודא בלישנא, מלמד שהיה "גזל" בדה מיתומים, אע"פ שגם בקרקע שיך ליבנא דגנבה כדאיתא (ח"מ ס"ו ש"עו סעיף א') המסיג גזל רעהו כו' אם בחוקה יעשה הרי הוא גזלן, ואם המסיג בסתר, הרי זה גנב, אבל מהסקלא ועריא במדרש שם לא משמע הכי, אחר זמן מולאתי קושיא זו במהר"ם סוף ריש פרק איזהו נשך ע"ס, ועיין מש"כ לקמן במס' (סנהדרין ל"ט) בדברינו המהחילים אחר ליה כפר לר"ג.

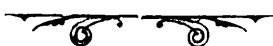
ל"ז) קב"ל אימא לא מנישא ברא, וכן כתיב (ישעיה מ"ט ט"ו) התישבה אישה עילה, מרחם בן בטנה?

פ"ד) הא שמישי סוסקתי היא, חדע דקא ססקא צפרא ופניא כו', בצפרא דחלפי אבי וורדא דגן עדן, (רשב"ס דג"ע הוא צמורח כדכתיב, גן צעדן מקדם בפניא דחלפי אסתחא דניהנא. (רשב"ס ומתאדמת מכח אשגיהנא, והגיהנא הוא צמורח) וק"ל דהא אמרינן (לעיל כ"ה), שביום קצר החמה חונה מהלכת אלא לך דרוס וציליה קצרה חונה מהלכת אלא לך לפון, וא"כ היבא סלקא אדעתיה לומר שהאדמויות של החמה הוא מהג"ע והגיהנא, הלא ביום קצר שלא חלף רוח מורחית, וציליה קצרה שלא חלף רוח מערבית, מדוע אדומה היא גם אז? אלא ע"כ שהאדמויות החמה היא מעלמותה, ולא ע"כ הג"ע והגיהנא? ואפשר שהיה סבור שביום קצר אדמויות החמה בלפרא יבא מקרן מורחית דרומית, אשר ממנו תחיל הילוכה, ואדומה היא מהגיע הממלא כל רוח המזרח, וזהו יופיע גם עליה, וציליה קצרה אדמויותה בפניא היא מקרן מערבית לפנות, והוא מגיהנא הממלא כל רוח המערב, ויופיע גם עליה אבל דחוק הוא. ועוד דהלכין "חלפי" לא משמע הכי.

קכ"ג) ועיני לאה רבות כו' אומר ר' שמהנחיה איכות. עיין ברשב"ס, ומהרש"א מפרש שדרש רבות. מלשון לא ריבא, ולא בר ריבא דבפרק השותפין שהוא מלשון גדולה והשיבות. שמהנחיה חשבות, כהונה ולויה, ומלכות ואפשר דלכן תירצם הוגקלם על ועיני לאה רבות, ועיני לאה יאין ועוד דל דנס מלת ועיני דרש ר"א מלשון חשיבות כמו עיני העדה (במדבר ט"ו כ"ד).

כאלו האים הזה עשה בעלמו כל הטוב והחסד, וכעין זה איתא (אבות פ"ב מ"ב) שזכות אבות מסייעת, כו', ואחם מעלה אני עליכם שכר הרבה באלו עשייתם, וכח הדבר הנדון וז"ל, אע"פ שאין הדבר בא לידי גמול מולד מעשיכם, אלא בזכות אבות לבד, מעלה אני עליכם כו' וזהו שאמר הכא, להנחיל לאהבי ייש ש"י עולמות, אע"פ ואיצירותיהם אטלא. כלמר אנכי אמלא אולרותיהם, בדברי תורה וחכמה, ואני יהב חכמי לחכימין מימי ינחילו ש"י עולמות בשלימות, והוא יען שהם היו המתחילים, ודבא לשדד מסייעין איתא וע"ז ואיצירותיהם מלאים כל טוב.

קלד) בפירוש הרשנים ד"ה להנחיל לאהבי ייש עולמות. וכל כך למה? כי אולרותיהם מלאים כל טוב דברי תורה וחכמה, ולכאורא לשון אמלא לא משמע הכי, ונ"ל לתת תכלין לדבריו, ע"פ מה דאמרין (שבת ק"ד.) בא לשדד מסייעין אותם, וכן פירש"י בתחלת פי נח את האלקים התהלך נח, נח היה צדיק מעד לתופו ואעפ"כ גם לדקיקים אלו משלם הקב"ה שכר טוב כאלו עשו הכל, וכמ"ס (תהלים ס"ב י"ב י"ג) ביעזו לאלקים פיי כי הוא נותן לחדם כח וגבורה לעמוד כנגד הילול"ר והלמלא הקב"ה עוזרו אנו יכול לו, כדאיתא (קדושין ל') ואעפ"כ ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, כלומר

מכבת סנהדרין

אלא ודאי לכוין כנ"ל, אבל הר"ן לא מסיק אלא אחד ולכן כתב מש"כ.

(ד"א) אל הרני מוטל באבן שאין לה הופכין פי' כי האבן היקרה תתפך תמיד בידי הסוחרים הבוחנים יקר מזיוותה, אבל האבן המושלך המתגלגל ברחוב, אין לה דורש, ואין מבקש, כן גם אנכי מוטל לפניהם, כאבן פשוטה שאין לה הופכין, שאנה שום כלום, והכל דשין עליה.

(שם) רבי זירא הוה מיטמר למיסמכיה, וכן מצינן פי' (ב"מ פ"ה) שלא ראה להעמיס על זאורו סוס שררת ורענות, דאמרין שם, ישיב טאה תעניתא דלא לשכב - א בשניה, ונישלן עילויה מילי דצבורא:

ל"ה) אמר רב יהודה אפי' רב, אדה"ר מסוף

ה) אמר רב נחמן כגון אנא דין דיני מטינת אפי' יחיד, וכתבו התוס והא דתנן במוסכת (אבות פ"ד מ"ד) אל תהי דין יחיד, שאין דין יחיד אלא אחד הקב"ה? עצה טובה קמ"ל כו', הר"ן בחידושו הקשה כמי קשייתס, ומתקן כתיבולס, ואח"ז מסיק, ואין לומר דהכא מיירי בהדיעות? דהל"ל שאין דין יחיד אלא מומחה, ולפענ"ד נראה דליכא למימר דהכא מיירי בהדיעות מפני שמסיק שם, שאין דין יחיד אלא אחד פי' הקב"ה, ומשמע שפיר דכ"ו הפילו מומחה אין דין יחיד ונראה דמבוס הכי דקדקו התו"ס לכיים, שאין דין יחיד אלא הקב"ה, שלכאורא מיותר הוא המדריבא דמתניתין לבד דתנן, אל תהי דין יחיד, די להקשות על רב נחמן מדוע הוא דין ממנית ביחיד?

מסוף העולם ועד סופו היה וכו'.
 כיון שסידח הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו
 ישנאמר אחר וקדם צרתני ותשית עלי כפפה.
 וכתב רש"י ז"ל בד"ה אחר וקדם צרתני
 "שני צרותיו דו פיצוץין" ולכאורה דבריו
 רש"י נראים כמיותרים שמפרש הכא דבר
 שאינו מן הענין, ומה בא ללמדנו בזה?
 ונ"ל דהיה קשה לרש"י למה לריך דב
 יהודה להביא גם הריבא דקרא. אחור
 וקדם צרתני" שלא דרש מזה כלל? דזה
 שהיה מסוף העולם ועד סופו למד מקרא
 למן היום אשר ברא אלהים וגו', וזה שמיעטו
 למד מקרא "ותשת עלי כפפה" ומה זה
 בא ללמדנו מאחור וקדם צרתני? וע"ז
 מתרץ רש"י דרב יהודה מיייתי הרישא
 דקרא לרא"י לדבריו, דלאחר שחטא מיעטו
 הקב"ה, וריא"ר סובר כר' ירמיה ז"ר
 אלעזר שאמר (ברכות ס"א) דשני פרטופים
 ברא הקב"ה תחלה, ואח"כ פלחו לשנים
 ומאחר עשה את חוה, ולכן אחר שאד"ר
 חטא והקב"ה מיעטו ע"ז, התאונן ואמר,
 על ידי שאחור וקדם צרתני, לכן ותשת
 עלי כפפה, כלומר מי גרם לי לעונש זה,
 הלא האשה אשר נתתה עמדי, נמלא
 שממקרא זה כלמוד (א) שמיעטו הקב"ה
 (ב) לאחר שסרח, אבל בתלמודא (חגיגה
 י"ב) לא מיייתי רישא דקרא כלל בדבריו
 רבי יהודה, ושם בעין יעקב מיייתי ג"כ
 הרישא דקרא, ויש לעיין בזה.

לז: א"ל כופי ל"ג אלהיכם נגב הוא
 כו'. בספר בית המשתה מאמר ו'
 בארתי מאמר זה באריות ע"ש וייעזב לך.
 שם) א"ל ההוא מינא לר' אבהו אלהיכם
 בהן הוא כו', כי קבר"י למשה
 במאי טביל? בספ"י "בית אבא" מאמר בים
 נחומים, בארתי מאמר זה באריות ע"ש
 וייעזב לך.

שם) ויהי בהבדית אובל כו', ויקח
 עיבודיה מאה נביאים וחביתאם
 חמישים איש במערה וגו', (מ"א י"ח ד')
 מ"ש חמישים איש? (רש"י) ולא החביא
 כל המאה במערה אחת? א"ל אלעזר-
 מיעקב למד כו' ר' אבהו אמר לפי שאין
 המערה מחזקת יותר מחמישים רבים מקשים
 על ר' אלעזר מ"ל לומר דמיעקב למד
 דילמא גם הוא מסבירא דנפשיה עבד
 כדי שיה' המחנה הנשאר לפליטה?
 ותירוצו דחוק, ועל כלם פליאה דעת ממנו
 תירוק בעל "מפת ישמעאל" שאמר דר"ל
 דלא פריך דהוה ליה להחביאם במערה
 אחת כפרש"י, אלא דפריך דהוה ליה
 להחביאם במקומות יותר, וע"ז משני ר'
 אלעזר שפיר דמיעקב למד, שהוא ג"כ
 לא עשה רק ב' מחנות, ולפי דבריו קשה
 מרבי אבהו, דמשני לפי שלא היה המערה
 מחזקת יותר מחמישים משמע דהדן עם
 רש"י, דקושיה התלמודא היה מדוע לא
 החביא כל המאה במערה אחת?
 ובספר עין יוסף על עין יעקב הקשה
 על בעל רמות שמואל דהביא
 אפשר לומר דמיעקב למד דלא עשה רק
 ב' מחנות, והא יעקב עשה ג' מחנות
 מבניו וגו', כדכתיב מפורש בקרא
 (בראשית ל"ג ז') וישם את השפחות ואת
 ילדיהן ראשונה ואת לאה וילדיה אחרונים,
 ואת רחל ואת יוסף אחרונים, וא"כ קשה
 למה באמת לא עשה עובדיהו פנ? ולא
 ידעתי מדוע לא הקשה קוביא זו על
 התלמודא גופי' דאם מיעקב למד למה לא
 החביא עובדיהו את הנביאים בנ' מקומות?
 ונראה לי דהנה ע"פ דרך הטבע, אם
 שני מחנות יערכו מלחמה זה
 לקראת זה אזי הרבים והגבורים ינצח
 להמעטים והחלשים, אבל יקרה שגם המעטים
 והחלשים

והחלטים יצברו על הרבים והחזקים והוא ע"י הכנה פרטית, וכמו שאמר יונתן אל נחש כליו, כי אין לה מעצור להושיע ברב אי בשעת, (ש"א י"ד ו'), והנה יעקב אבינו שלא היה בטוח כי יעמדו לו דקותיו שיעשה לו גם, למעלה מדרך הטבע, וכמו שאמר בעלמו בתפלתו (ברא' ל"ב י"ה) קטנתי מכל חסדים, וסבל האמת אשר עשית את עבדך וני' (רש"י והוא מתלמודא שבת ל"ב נתעטפו וכו' על ידי החסדים והאמת אשר עשית עמי, לכך אני ירא שמא משהצטנתי נתלכלכתי בחטא ויגרס לי להמסר ביד עשו) ע"כ עשה ג' מחנות והוא, אם יאה רצון ה' לבדד את העצב, ולעשות לו גם, חזי גם המחנה הקטנה ההולכת קדימה הנבדל על מחנה עשו גם אם הוא רבה וחזקה, ואם ח"ו הקב"ה יסיר ממנו השגחתו הפרטית וימסרהו לחק' הטבע, אז ג"כ אפשר צעת בעשו ילחם עם המחנה הראשונה ושניה, וה' פנאי למחנה השלישית לבדדו, והיה המחנה הנשאר לפליטה, וכנראה היה גם כונת עובדיה בן כי כאשר נדקדק בלשון הכתוב נראה כי באמת נשארו יותר ממאה נביאים, ומאם החביא רק מאה דכתיב ויקח עבדיהו מאה נביאים ויחביאם ולא כתיב המאה נביאים כהא' הידיעה, או מאה נביאים הנשארים, מזה נראה כי נשארו יותר ממאה נביאים, אבל הוא החביא רק מאה, וע"ז מקשה התלמודא שפיר מ"ס רק חמשים איש? כלומר ולא כל המאה במערה אחת (והוא כפירש"י) והנשארים במערה האחרת? וע"ז מתקן ר"א שפיר דמיעקב למד שעשה ג' מחנות ולכן הנשאר מחנה נביאים אשר לא החביאם כלל, כי אמר חללי יושבי להם ה' במעט, ומאה מהנביאים החביא

ג"כ) הוקשו כל יושבי דם, לעגלה ערופה, מה להלן בסיף

ומן דצואה, אף כאן בסיף ומן הצואה, וע"ד לחות אחרת רמז דסיף הוא מן הנואר, דכתיב (תהלים קמ"ו) רוממות אל בגוהם והרב פ"פיות בידם, ומדמך חב לנין, ש"מ דסיף הוא מן הנואר, שם) דתניא אבא יוסי בן דוסתאי אימי שני חוטין של איש יצאו

מבית קה"ק, ונחלקו לד' ונכנסו שנים בחיטו של זה כ"ו, וישפוט ומשפט ליה מלשון וישפוט גם שרפת גופם, דעל נשמתם לבד ה' לל, וישפוט" ורש"י ה' בחומש (ויקרא יוד ה') על הכתוב ויקרבו וישאם בכתנתם, בכתנתם של מתים, מלמד שלא נשיפו בגדיהם אלא נשחתם, כמין שני חוטין של אם נכנסו לתוך חוטמיהן כ"ו, אפשר דלכן לא הזכיר גופם כלל, משום שאין הכרח בתלמודא חי כתיק חי כר"א, וזכר רק נשמתם ובגדיהם שלדעת טניהם נשמתם נשרפו, ובגדיהם נשארו, ע"א) תניא ר"י אומר, אם לא היתה אמו ישוה לאביו בקול במראה ובקושי, אינו נעשה בן סורר ומורה כ"ו, מדקול בעינין שוין

בן וכן חתנו עם אלהי אברהם, אשר נתקשרנו בחבלי אהבה להצורא ית"ש. עובדים אותו בכל לבנו, ועודה לשמו צכל יום המיד, כאשר כי מאמינים אנו שהיא רענו, זוגנו, ופרנסנו, ואם דואים אנו רשעים ערולים, מתערים באורח רענו, ולא יחסר להם מכל טוב עיה"י, יתחמק לבנו, ונאמר מה בלע כי נעבוד את ה', הלא הנה רשעים וחסידים לה' ועם כל זה שלים ופקטים וברוך עשרם יתהללו, וכמאמר חסד (תהלים ע"ג ג') ואני כמעט נפיו הגלי וגו' כי קנאתי בהוללים וגו', ושאלה זו שאל הגביא (תבקי' ח' י"ג) מאת ה' ואמר, כהור עינים מראות צרע למז חביט בוגדים, תהדיש, כבלע ישע צדיק במנו? וגו'.

והנה אמרין (עירובין ס"ה) אמר ר"ש יכולני לפטר את כל העולם מן הדין, וכו' שנאמר (ישעיה נ"א כ"ב) לכן שמעני נא זאת עניה ושבת ולא מיין, נמלא אש הרשעים שמורים הם צעת שיעברו על דת, אינם נאחזים לדון עליהם, ואז לא יתפלאו צ"א עליהם מדוע דרכם ללכת, ולא שבע אלוה עליהם, באשר שאינם נתפסים על העצירות שעשו בצרכותם, נמלא ישריין לרשעים באמת הנאה להם, שלא יענשו על עונותיהם והנאה לעולם, שלא יבא מחשבה רעה בלבות האנשים הישרים להרהר אחר פעולות ה', ולא ישאלו עוד מדוע דרך רשעים צלחה? . צ' בנין שהקב"ה מחי' מתים? כו' שנאמר (דברים ל"ח ט"ז) דרך שיכב עם אטויד וקם וכו' נ"ל דכוננו. משום דאי אולקמיה קאי לא היה לריך הכתיב לכתוב כלל "והקם" רק הנך שוכב עם אטויד. חנה העם הזה וגו'. מודכתיב וקם משמע תקומה והתרוממות. וכמו שפירש"י על הכתוב

שוין מראה וקומה נמי בעינן שוין, כמאן אולא הא דהניא, בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות כו', כמאן כרבי יהודה .

וק"ל למה לריך התלמודא כל האריכות האלו להוכיח דמראה וקומה נמי בעינן שוין, דאף אם לא היו לריבין להיות שוין במראה וקומה, רק בקול לבד ג"כ לא משכחת מיתה צבן סורר ומורה לעולם, דהא אמרין (לעיל ל"ח). הניא ד' מאיר אומר בשלשה דברים אדם משתנה מחבירו בקול, ובמראה, ובדעת, וא"כ איך צבס חופן שקול אציו ואנו יהיו שוין? ודברי הב"ה כהן אינם מצוררים כלל, כי בלא צורך שלו ג"כ דברי התלמודא צוררין ומצוררין המה וצ"ע .

עב) שינה ויין לרשעים, חנאה להם והנאה לעולם, עיין רש"י ז"ל ועל דרך צחות אמרתי לבאר דבריהם אלו ע"פ משל באופן אחר, איש רע ובליעל וסורר היה בעיר אחת והיה דרכו לילך ולהזיק, ובאשר נהודע לו כי בחולה נתקברה לצמור, היה הולך ודבר דופי לפני החתן על הכלה ולכלה על החתן עד שקלקל את השידוך וילך מאד להשדכנים, ויועדו יחדיו לטבס עליה מה לעשות לבן בליעל הזה אשר יכרת אוכל מפיהם, היה שם שדכן אחד חכם צניעם ויען ויאמר להם, עלתי שבים אחד יהיה לכולנו, וכל אחד ואחד מאתנו יעיל בה סבים קמן מדי שבוץ בשבוץ, ומבסוף הזה יותן להשיכור יין בלי מחיר, ואז צמח ישתה לרויה, ויהי שבור כל היום, ועי"ז יסתם פיו מלדבר סרה, וכל השדוכים אשר יקשר על ידינו לא ינתקו עוד וגמיה בשלוה, ויעב להם עלתם, וימלאו אחרי דבריו, ויהי להם הרוחה .

זרבו לדעת רבי יהודה שסובר (לעיל ע')
דאילן שאכל ממנו אדה"ר חטה היה, ועל
ידו נפקחו עיניהם לראות כי ערומים הם,
ועשו להם חגרות לכסות בשר ערוותם
נמצא שהחטה גרס להם שלא ילכו ערומים,
ולכן יזכיר גם כאן מין החטה לקל וחומר
שלו, שלא יעמדו ערומים רק מלובשים
כחטה:

ואפ"ש לומר עוד מפני שהחטה הוא
המוצרך מכל התבואות והלדיק הוא
המוצרך מכל הנבראים, ויסוד כל היצורים
כמש"כ (משלי יוד כ"ד) וצדיק יסוד עולם
וע"ז עולה יפה הקל וחומר שהלדיקים
יעמדו בלבושים מחטה.

צ"א א"ל אפשר חתיכה של בשר עומדת
ג' ימים בלא מלח ואינה
מסרחת? (וכיון שטפה מסרחת שוב אינה
מולדת, רש"י) והא דאמר טקביא בן
מהללאל (אבות פ"ג משנה ראשונה) מאין
באת מטפה סרוחה? לאו דוקא מטפה
סרוחה ממש, אלא דכוותו מדבר בזה וקל,
ועיין שם בהרע"ב.

צ"ג ובי דרבה יל אשה לימול שש סאין?
וכתב רש"י ז"ל ליטול שש סאין
ולישא משא כזאת, אולי ל"ל לישא בלא ווא"ו
החבור והוא מבאר המלה "לימול" במלה
"לישא", כמו וישאו את שברם על חמוריהם
(בראשית מ"ב כ"ו) מתרגם התרגום
לונקלס ונטלו ית עבורהון על חמוריהן
ואח"כ מלאחי בעין יעקב כי שם הוא
באמת הגירסא ברש"י לישא בלא ווא"ו
החבור.

צ"ה א"ן פגיעה אלא תפלה. וכתב
התורת חיים "ח"ל אמרו
רבותינו שתקן תפלת ערבית, ולריך לקן
טעם למה תקן תפלת ערבית בפעם
הזאת?, ואפשר לומר, כי אז נאסר יפקב

(בראשית כ"ג י"ז) ויקם ישרה עפרון.
חקמה היתה לה, והוא מגמ' (ב"ב ס"ט).
שם) שא"ל קליאופטרא מלכתא את
ר"מ, אמרה ליה ידענא
דחיי שכיני, דכתיב (תהלים ע"ב ט"ו)
ויציצו מעיר כעשב הארץ, אלא כשהם
עומדים, עומדים ערומים או בלבושים?
אמר לה ק"ו מחטה כו', צדיקים שנקברים
בלבושים על אחת כו"ב. מזה משמע,
שהכתיב נאמר רק בלדיקים, וכמו שנאמר
שם בפסוק ו' הקודם יפ"ח בימיו צדיק,
וכן רבי חייא ברבי יוסף דרש ממקרא זה
במסכת (כתובות ק"א:) שעתידין צדיקים
שמבצבצין ועולין בירושלים. וסברי כר'
אבהו (תענית ז'). דתחא"מ אינו רק
לצדיקים, והבאור מהכתיב לדבריהם ג"ל
דהנה זה ידוע כי בעיר אשר ימלאון
שם אדם ובהמה רבה לא יזרע שם ולא
יזמח בה עשב, רק בשדות שאין רגלי אדם
ובהמה נדרסות שם וכמ"ס (דברים י"א
ט"ו) ונתתי עשב בשדך וגו' כן וכן האנשים
היראים והשלמים המוסרים את נפשם
לעבודת הבורא ירחקו את עצמם מתענוגות
בני האדם ומהמון קריה ומתבודדים בשדות
ובערים לבנות ימיהם בלי טרדות מהמותרות
הנדרש ליושבי העיר, שמה יושבים במנוחה
רחוק מתענוגי בשרים סמל הקנאה, המונע
מעבודת הבורא, ויבולו כל ימיהם רק
בשלמות הנפש.

וזרזו שהתפלל דוד על שלמה בנו ואמר
שיפ"ח בימיו צדיק, וימלא כל הארץ
דעה את ה' עד שהלדיקים ילילו (רבים)
מעיר, כעשב הארץ שיילו רבים בשדה.
שם) ק"ו מחטה, ומה חטה שנקברה
ערומה יוצאה בכמה לבושים
צדיקים שנקברים בלבושים עא"ה, והא
ללא אמר סתם ק"ו מתבואה? ג"ל

הכיס איך אפשר שימלא בהם עצת? וע"ז בא ר' נהוראי זה להכריע ואומר שפני הדור יהי כפני הבלב שימלא בו שני הסוגים יחד, דאמרין (שבת קנ"ה:): לית דעני מבלבא. ואעפ"כ אמר ישעיה (ישעי' נ"ו י"א) והבלבים עזי נפש. כן יהי בדור שבן דוד בא, אע"פ שיהיו עניים עם כל זה חולפא בהם יסגו ויהיו עזי פנים. צט) ריב"ק אומר, כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה הוא משכחה ואיזה תועלת היה לו מלמודו? לכן הוא דומה ממש לאדם שזרע ואינו קוצר דכיון שאינו קוצר מה תועלת היה לו בזריעתו, ומי אשם בדבר? אשם לא הוא בעלמו.

רבי יהושע אומר, כל הלומד תורה ומשכחה כלומר שחוזר עליה רק שאין לו כח הזכרון, כל חיש ואיש ראוי לקחת חבל בצער, בצער שהוא דומה לאשה שיולדת וקובצת וכדאמרין (אבות פ"ה משנה ט"ו) איבע מדות בתלמידים כו' קשה לשמוע ומהיר לאבד זה חלק דע ואין המניע בא מלדו. ק) עתיד הקב"ה להביא אבנים טובים ומגילות כו' וחוקק בהם יוד ברום עשירים, ומעמידן בשערי ירושלם כו'. מיתבי ואולך אתכם קומצות, ר"מ אימר מאתים אמה כו', כי קאמר לכוי דבי זיקי רש"י ז"ל פירוש לחלומות שהשמש והאורה נכנסין בהם כו' אבל הלשון לכוי דבי דקי לא משמע הכי, ולולא פירש"י היה נ"ל לפרש, לכוי דבי זיקי' היינו החלומות שעשוי להכניס ע"י רוח ואויר לח (ווינד לוֹפֶטען) אבל חלומות להאיר לא ילמדך אז כי מן האבנים הטובות ומרגליות שיבנה מהם ירושלים עיר"ק הם בעלמם יאירו כשמש בזהרים, וכעין זה אמרין (לקמן ק"ח) צהר העששה לתבה, אמר ר"י

ולא התפלל מנחה, כי היה עוד היום גדול להתפלל, והחמה שקעה עליו לפתע פתאום שלא בעונתה כדאמרין בסמוך ועבר זמן תפלת מנח' וק"ל טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שחיס כו', ולכן תקן אז תפלת ערבית, והתפלל אותה שעה שהים, אחת לשם ערבית, ואחת לתשומי תפלת מנחה עכ"ל, וג"ל דכל זה כתב רק לחידודא בעלמא, אבל באמת אינו כן. דהא משמע הכא בזהדיא שהיה מתפלל מנחה, מדאמרין בחר הכי, בחר דצלי בעי למיהדר כו' מיד בא השמש, א"כ משמע שהתפלל בדרך בשעה שעדיין החמה הייתה זורחת, וע"כ ל"נ דזה היה תפלת מנחה, דאי אפשר לומר בחר דלוי תפלת שחרית היאך ילא מביתו קודם שהתפלל והא אמר ר' יוחנן (חולין לא). דת"ח אל יצא יחידי בלילה ומסתמא נסע מבאר שבע אחר הכן החמה. ואמר רב אידי בר אבין (ברכות י"ד) חסור לאדם ליתן שלום, ולצאת לדרך קודם שיסתפל? כו' וכן הלכה, אלא ע"כ ל"ל שכבר היו לוי תפלת שחרית טרם שילא מביתו, ובחר דלוי בעי למיהדר דקאמר הגמ', היינו אחר שהתפלל תפלת מנחה, מיד בא השמש.

צו) דור שבן דוד בא כו', ופני הדור כפני הבלב, באור לזה שמעתי מאחי המופלא ושני דאקשר חיים זעליג ווינאדער נ"י ששמע לבאר זה עיר לחות דאמרין בסמוך אין בן דוד בא עד שתכלה פרישה מן הכיס, ואיחא (סוף סוטה במשנה) בעקבתא דמשיחא חצה יסג, וא"כ פן ישאל השואל היסבין כי שני המאמרים אלו דקדן יחדיו, הלא כבר אמר שלמה (מבלי י"ח כ"ג) ועשירי יענה עזוה, ואם בעיקבתא דמשיחא, יהיה כלה פרוסה מן

קודמת שאביו הביאו לעוה"ז, ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי עוה"ב.

ק"ה) למשפחותם יצאו מן התיבה אמר רבי יוחנן למשפחותיהם ולא הם. עיין בחזקוני „עשרת תפארת" על התורה בפ' נח וסם בחרתי דבריו התמוהים באזהר אופנים.

שם) א"ל אליעזר לשם רבא. ופירש"י לשם רבא גדול בנו של נח ואיתא בהנהותא הכ"ח בזה"ל תצ"ע לעיל דף ס"ט. וגרסה דקושיתו דסם משמע דשם"ל לא היה הגדול, רק דרך חכמה קא חשיב להו וגם במדרש (בראשית רבה פ' לז ובמדבר רבה פ"ד) איתא דיופת היה גדול משם, ועיין בעין יוסף על העין יעקב, אבל פליאתם נעלם ממני כי מי הגיד להם שרש"י ח"ו טעה בזה, רק מתחלה מתרגם רש"י המלה רבא, גדול, כלומר שלא קראו לו רבא על שם שהיה הבכור רק מפני שהיה גדול והשוב מאחיו. כמו אליהו רבא, ר"א הגדול, שנקראו על שם גדולתם וחכמתם, ואח"כ יודיע לנו ששם"ל זה בן של מי היה, ואמר שהיה בנו של נח, ורק נקודה חסרה בין גדול, לבנה, וראיה לדברי, שאם כדבריהם היה ליה לרש"י להזכיר מלת בנו קודם להמלה גדול ואז היה נראה מדבריו שהיה בנו גדול בשנים וזה ברור.

ק"ט) דורר הפלגה אין להם חלק לעוה"ב מאי עבד? אמרי דבי רבי שילא, נבנה מגדל ונעלה לרקיע, ונכה אותו בקדמתו כו', מחכו עלה במערבא ח"כ ליבנו אחד טורא? אלא אמר רבי ירמיה בר אלעזר, נחלקו לשלוש כתות, אחת אומרת נעלה ונשב שם, כו' מקשין העולם, איכ גס לדידיה הקשיא במקומה עומדת ליבנו אחד טורא, ומאי אלא דקאמר

ר"י א"ל הקב"ה לנה, קבע בה אנבים טובות וטרגליות, כדי שיהיו מאירות לכם כצהרים.

ק"א) ת"ר בשחלה רבי אליעזר, נכנסו ארבעה זקנים לבקרו כו' נענה רבי טרפון ואמר. טוב אתה לישראל מסיסה של נשמים כו', פי' אף שהנשמים טוב מאד שעל ידיהם יגדלו הנמחים. והתבואות המביאים חיים לעולם, עכ"ז טוב אתה מהם. כי הנשמים מביאים חיים רק בעוה"ז ואתה מלבד שהבאת חיים בעוה"ז, וכדאיתא (ברכות י"ז) כל העולם כולו ניאנץ בשביל חנינא בני, עוד הבאת חיים לתלמידך (ע"י שלמדת להם תורה חכמה) גם בעוה"ב. נענה רבי יהושע ואמר. טוב אתה לישראל יותר מלגל חמה שנגלגל חמה בעוה"ז. פי' אף שהחמה טוב מאד שמביאה רפואה לעולם, כדכתיב (מלאכי ג' כ') וזרחת לכם ירחי שמי שמש לדקה ומרפא בכנפיה, וכדאמרין (ב"ב ט"ז) היינו דאמרי חנינא אדלי יומא אדלי קצירא, (הוגבה החמה כשהחמה זורחת מיקל החולה, רש"י עכ"ז רפואתה היא רק בעוה"ז, ואתה מלבד שהבאת רפואה בעוה"ז ע"י שלמדת עם תלמידך תורה וחכמה וכאמרין (עירובין ג"ד) חש כל גופו יעסיק בחוריה עוד יש להם תועלת מלימוד תורתך שלמדת להם שיגמלו גם עוה"ב

נענה ראב"ע ואמר, טוב אתה לישראל יותר מאב ואם, שאב ואם בעוה"ז, ורבי (שלמד להם תורה) מלבד שהביאם לעוה"ז, וכדאמרין (לעיל י"ט) כל המלמד את בן חבירו תורה, מעה"ב כאלו ילדו, ולעיל (ל"ט) כל המלמד את בן חבירו תורה מעה"ב כאלו עשא. עוד מביאים לחיי עוה"ב כגיל וכדאיתא (בימ' ל"ג) אבידת אביו ואבידת רבו של רבי

ליבנו אחד טורח?
ק"א) ברש"י ד"ה ה' לאורך ימים היינו
מדת ארך אפים באור לדברי
רש"י אלו תמלא בחבורי עשרת חסידות על
הטורה בפ' תשא וייעב לך :

דקאמר ? וראיתי (בילקוט נח סי' ב) ולא
גרם אלא כלל בדברי רבי ירמיה, ואתי
שפיר דבאמת חינו בא לתרץ קושיא
הכ"ל, אלא מילתא באפי נפשיה קאמר,
ובאמת גם עליו מכחו במערבא, אב כן

עבודה זרה

אפקודר שחותי (תהלי ל"ה י"ד) וגראה דלכן
יכונה השחרות בלשון קרה, יען ע"י שהקדמה
עומדת תמיד על האש נשחרת מהעשן
וחכמי התלמוד כשרלו להפליא הבושה.
משוגלי דוד אמרו (סנהדרין ק"ז) באותה
שעה נהפכו פני שוגלי דוד כשולי קדרה .
שם) ברש"י ד"ה חוש של חסד, ועוד
שם ברש"י ד"ה הפוסק מד"ת
כו' הא דמהפך רש"י סד' התלמודא ג"ל משום
דדברי ר' לוי אין להם סמיכות לדברי
התלמודא הקודמים, אבל דברי ריש לקיש
שייכים שפיר, דמאחר שמכר מקודם
דבליה יושב הקב"ה ושומע שירה מפי
חיות הקדש שנאמר (תהלים מ"ב ט')
ובליה שירה עמו שאף דוד היה מתעסק
בשירות ותשבחות בליה (רש"י) סמך
לזה דברי ר"ל כל העוסק בחורה בליה,
ומדר"ל מיירי בענין לימוד התורה,
מייתי אח"כ גמי דברי ר' לוי מה שאמר
בענין לימוד התורה, ועוד משום דהא
יושב ושומע כו' וכל הלימוד בליה וכו'
מחד קרא יומם ימיה וגוי כפקא. *

לעתי

ב) כל מצות שישראל עושין בעוה"ז.
הן באות ומעידות עליהם לעוה"ב
שנאמר (ישעי' מ"ג ט') יתנו עדיהם
ויצדקו, עיין במפרשים. ונ"ל דאפשר דדרש
זה מהמלה יתנו דקא' התורה וכדרש
עולא (ב"ב ח') הכתוב (הושע ח' י"ד) גם
כי יתנו בגוים עתה אקבלם, אי יתנו
כולהו עתה אקבלם כו' ע"ש. ור"ל יתנו
התורה דתנו דבירה יהיו עדיהם ויצדיקום
לעוה"ב, וכל מצות שישראל עושין דקאמר
יבארו ע"פ מה דאמרינן (סוף מגלות ק"י)
כל העוסק בפ' השאת כאילו הקריב השאת
כו' נמלא שט"י לימוד התורה מעלה עליהם
הכתוב כאילו עשאו בפועל כל המצוות,
לכן יבואו המצוות ויעידו על ישראל שלמדו
התורה וקימו מצוותיה.

ג) ברש"י ד"ה מקדיר לשון נוקב, ולולא
פירשו היה נ"ל לפרש מקדיר
מלשון משחיר, כי התמדת החמה על האדם
זמן רב, יגרום בו ישחך פניו, וכמילתא הכתוב
(שה"ש א' ו') אל ת-ראוני שאני שחחרות
ששחחתי השמש, ולישנא דקרא הוא באבל

(*) ואחרי כתיב זאת, מלאתי בעין יעקב הגירסא בהיפך מתחלה דברי ר"ל ואח"כ
דברי ר' לוי, ושמתיה כי כוונתי ת"ל להאמת, —. וברש"י ד"ה ובליה שירה
עמו כתיב, שאף דוד לא היה מתמנס כי וכל הלילה היה מתעסק בשירות ותשבחות
ודברי תורה, אבל לפי מש"כ בחדושי (ברכות ג') נראה שם מתלמידא שדוד לא הי'
עוסק בליה רק בד"ת בלבד, ומהגשף הבקר עד יממא היה עוסק בשירות ותפלות ע"ש:

שופט לפי כחו, לא היה שום ברירה יכול לעמוד בפניו. ונתחייבו כליה חלילה. איך עלירת כחו וגבורתו הוא גדולתו ותפארתו ואיך שייך לשבחם בשבח שהוא נאדרי בכח? וע"ז משנה שפיר כאן בשעת הדין, וכאן בשעת מלחמה, כלומר בשעת שילחם בעדנו אז ימינו נאדרי בכח, וע"כ דוד אחר ששר לה' את כל דברי השירה הכתובה בספר (תהלים י"ח) ביום הליל ה' אותו מקף כל חויביו מסיים, האל הנותן נקמות לי וידבר עמים תחתיו וגו'. ע"כ אורך בגוים ה', ולשמך אומרה, ולפ"ז תירץ אתלמודא דבסמוך, כאן בישראל כאן בעכו"ם, דומה כמעט לתירץ זה. ועוד ג"ל דעל לעתיד לבא קאה, כאן בשעת הדין ילדד ללדקנו במשפט ולא ידון אותנו לפי כחו הגדול, כאן בשעת מלחמה כלומר בעת שהקב"ה ילחם עם גוי ומנוג, יעיר אליהם כל מחמו, ויענישם כפי כחו הגדול כדי לאכדס מן העולם, ולפ"ז יבואר היטב סמיכת דברי דר' אלכסנדראי דאמר מאי דכתיב (זכרי' י"ב ט') והיה ביום ההוא אבקס להשמיד את כל הגוים וגו'. למאמר דר' חמא בר חנינא.

(שם) אפי' אין ישראל עושין מצוה לפני כי אם מעט כסיד של תרנגולים, כו' אני מצ"פ לחשבין גדול, וג"ל דכונתס אפי' אם כל או"ח מישראל עושה רק מלוא אחת שהיא כפיד של תרנגולים, נגד כל התרי"ג מלות אפ"ה אני מרפן לחשבון גדול, והטעם יען שכל ישראל חשיבין לגוף אחד שלם, כמו שכתבו בעלי המוסר, ועי"כ כל ישראל ערבים זה לזה (שבוט ל"ט). לכן אם כל אחד מהם יקיס רק מלוא אחת, מה שאין ביד חבירו לקיס, דומה כאלו כל אחד קיס כל התרי"ג מלות בשלימות.

ואפשר

שם) לעתיד לבא באים אומות העולם ומניחים תפילין בראשיהן ותפילין בורעותיהן. ציצית בבגדיהן, ומזוזה בפתחיהן, והטעם שזרזו לקבל עליהם דוקא מלות אלו? נראה לי משום דאמרינן (מנחות מ"ג) ת"ה חביבין ישראל, שסיבבן הקב"ה במצות, (ר"ל כאלו מלות שסבבן דרך שמירה נראה שחיבבם הקב"ה ועיין במהרש"א) תפילין בראשיהן תפילין בורעותיהן. ציצית בבגדיהן, ומזוזה בפתחיהן ולכן ירלו להתדמות במלות אלו לישראל כדי שהקב"ה יחבב גם אותם וישמרים בישראל. שם) אין גיהנם לע"ל, אלא הקב"ה מציא חמה מנתיקה, ומקדירה, רשעים נדונים בה, וצדיקים מתרפאים בה, ג"ל עי"פ דאמרינן (ב"ב ט"ז:) אידלי יומא, אידלי קצירא, פ"י כל מה שהחמה זורחת יותר יקל מאדס מחלתו יותר, לכן הצדיקים מתרפאים בה, אבל הרשע"י שאומרי' שהעולם כמנהגו נוהג, וכיון שבעבטיות החמה הוא להביא ארובה כנפיה אין כח אחר בעולם שיסנה את תפקידה, לכן מדה כנגד מדה הרשעים ידונו בה וכל מה שתקדיר עליהם החמה יותר ילעטרו יותר, והוא כדי שיכירו וידעו כי הכל הוא צרנון ופקודת הבורא, ובידו לשנות חקי הטבע כרצונו וחפלו. (ד) בתיב שדי לא מצאנוהו שביא בה, ובתיב גדול אדוננו ורב כח? כו' ל"ק כאן בשעת הדין, כאן בשעת מלחמה, וק"ל אמאי לא מתרץ בפשטות, דבאמת גדול אדוננו ורב כח' ומ"מ כובש את כחו וכעסו וירחם על צריותיו בדין. לכן ג"ל גירסת בעל העין יעקב דלא מייתי הפסוק "מגדול אדוננו ורב כח" כלל רק הפסוק "ימיך ה' נאדרי בכח" והכי קא קשיא ליה, כיוון דלא מלאוזהו (להקב"ה) שגח כח, והטעם כי אם היה

במלת ימות, ולהראות עליו באלבטו, וכן נראה לי להגיה גם בתלמודא דירן הכי: (שם) לא היה דוד ראוי לאותו מעשה ולא ישראל כו', אלא למה עשו? לומר לך שאם חטא יחיד, אומרים לו כלך אצל יחיד, כו', עיין במהר"ם לקמן בסמוך (הי) ד"ה ולריכא כו' שכתב ועוד מימות ישראל שעשו את העגל עד ימות דוד שהוא כמעט שמונה מאות שנה, הא"ך ידע היחיד לשבז בתשובה? והיה ליחיד פתחון פה כל אותן השנים כו', ולי נראה דמשום הא לא אירי' דהא מליין במדרש (רבה) בראשית כ"ב כי"ח על הכתוב ויאל קין מלפני ה' כו' וז"ל פגע בו אדה"ר א"ל מה נעשה בדין? א"ל עשיתי תשובה ונחש-שתי כו', ושם בפסוק הקודם אמר ר' חנין עישאו אות לבעלי תשובה, וכתב בעל המחתות כהונה, שאם ישובו יקבלם הקב"ה שהרי קבל מקין כששב והודה, א"כ גם כל השנים מאדם עד דוד לא היה פתחון פה ליחיד מלשיב, וא"ת אי"כ למה חטא דוד? א"ל יען שמתשובת קין לא נודע לנו רק שתשובה עושה מחלה אבל מתשובת דוד נודע שעי' התשובה שלמה ימחה החטא לבלי השאיר אחריה גם רועס קל, וכן נראה מתלמודא (סנהדר' ק"ז:): שנמחל לו העון כלו, דאמרין שם אמר לפניו (דוד לפני הקב"ה) רבש"ע מחול לי על אותו עון, מחול לך כו', עשה עמי אות לטובה כו', בשעה שזכה שלמה את ביהמ"ק כו' דבזו שנים זה בזה כו' כיון שאמר כו' זכרה לחסדי דוד עבדך מיד נענה באותה שעה והפכו פני שוגרי דוד כשולי קדרה, וידעו כל ישראל שמחל לו הקב"ה על אותו עון:

ה': (רש"י) בדר"ה משלחי רגל, משלחים ומשלבים רגלי היצה"ר הבא על האדם מעליהם

ואפשר דזהו ג"כ טעמא דריי שאמר (סנהדרין ק"א.) אפילו לא עשה (כן הוא הגירסא בס"א) אלא חק אחד, פ"י מה שלא עשה חברו, יגלל מדינה של גיהנם, ועיין בחדושי אגדות התם והכא. (שם) ובמה זעמו? רגע, ובמה רגע? רגע כמיסדיה, והקשו בתוס' וא"ת מה היה יכול (בלעס) לומר בשעה מועטת כזאת? ותירו' שהיה יכול לומר בל"ם' ועיין בחדושי אגדות מהרש"א ז"ל שכתב ויש לדקדק בהך עובדא דריב"ל (בסמוך) מה היה יכול לומר ולקללו דמלת "בלה" טפי מרגע כמיסדיה? כו', ומתקן דבזה י"ל דהוה מלי למימר "ימות", וק"ל דהנה נראה דמשו"ה לקח בלק את בלעס ויעלהו במת בעל לראות משם קלה העם, כדכתיב (במדבר כ"ב מ"א) יען שלא הי' יכול לקללם רק במלה האחת "בלה" כמש"כ התוס', ולכן אם לא יראה אותם, ולא יראה עליהם באלבטו בודאי לא יחול עליהם קללתו, כיון דלא מוכחא מילתא למי הוא מקלל? וכן כתיב בעל "התורות חיים" במסכת (סנהדרין ק"ח:): וכן כתיב אח"ז, ויאמר אליו בלק לך נא אתי אל מקום אשר אשר תראנו משם. (שם כ"ג י"ג) והקפיד ג"כ דוקא להעלהו אל מקום אשר יכול לראות אותם משם משום דרק באופן זה אפשר שיחול עליהם קללתו, וא"כ אם לריב"ל לא היה אפשר לקלל להווא מינא רק במלת ימות סתם, בטח שלא יחול עליו קללתו, כיון דלא מוכחא מילתא למי הוא מקלל?, לכן לפי דברי מהרש"א ז"ל נראה יותר גירסת התלמודא דסנהדרין שם דגרסינן ההוא צודקי דהוה בשיבכותא דריב"ל דהוה קא מלער ליה, ודייק התלמודא לספר דהוה בשיבכותא, כדי שנדע שעי"ז היה יכול לקללו

שהיו מגדלים במערות שאין הקר שולט
כדרך בחלונות המלכים עד היום, ונ"ל
דלכך לא ראו החושים לפרש כדבריו דא"כ
למה זכר רב יהודה לטון וחזרת דוקא, ולא
אמר סתם שהי' להם ירק אף בימות
הגשמים, ועוד הלשון "מעל שלחנם" נוטה
יותר לפרש כחוס'.

(יז) ר' חנינא ור' יונתן הוו קאזלי בארמא
מטו להני תרי שבילי חד
פלי אפתחא דעכו"ס, וחד פלי אפיתחא
דבי זונות. ח"ל חד לחצריה ניזיל אפתחא
דעכו"ס דנכים יצריה. ח"ל חידך ניזיל
אפתחא דבי זונות וגכפייה לירן ונקבל
אגרא, וכתבו בתום שמכאן יש ללמוד
להרחיק מפתח העכו"ס כל מה שיכול
כו', שהרי הי' רוצה ללכת יותר אפתחא
דבי זונות, עכ"ל, פי' דהכא כיון שלא היה
דרך אחר רק חלו, — שכל אחד מהם היה
מלוכלך בעצירה, לכן אמר ליה חידך
מוטב לעבר אפתחא דזונות, ולכפי' נקבל
אגרא אם נכף לירא, משמע מזה שאם
היתה דרך אחרת לעבר, לא היו עוזרין,
אפי' אפתחא דעכו"ס אף דנכים ליריה
והטעם משום שלריכין להרחיק מפתח
העכו"ס כל מה דאפשר, ועיין במהר"ס
מה שכתב בזה. אבל לדעתי אין לזרז
לדבריו, כי דבריהם צדורים ומזדורים
כמ"ס:

(שם) ר"ר כשנתפס ר' אליעזר בן פרמא
ור' חנינא בן תרדיון כו' ח"ל
ר"ח בן תרדיון אשרך שנתפסת על חמשה
דברים ואחתה ניזול, כו' שאתה עסקת בתורה
ובגמ"ל ואני לא עסקתי אלא בתורה בלבד
וכדרך הוגא דאמר רב הוגא כל העוסק
בתורה בלבד, דומה כמי שאין לו אלוה
שנאמר (דה"ב ב' ט"ו ג') וימים רבים
לישראל ללא אלהי אמת וגו' צאור לדבריהם

נ"ל

פעליהם, יצא"ר קרוי ארץ כו', כלומר
שמשלימים מעליהם הוצא"ר. מיד אחר שבא
על האדם, דאז נקרא בשם ארץ, ואינם
מניחים לו לבא למדרגת אי"ש. ולכן לא
זכר פה הוצא"ר בשם הלך, שנקרא
מתחלה כעובר דרך, טרם שמתאכסן בביתו
ובדאיתא (סוכה כ"ב) יצא"ר בתחלה קראו
הלך, ולבסוף קראו ארץ, ולבסוף קראו
אי"ש (בעה"ב, רש"י):

ומש"ב רש"י כאן יצא"ר קרוי ארץ
שנאמר ויצא הלך לאיש העשיר,
נראה שבסוף דבריו חסר המלה "וגם"
ובגותו על מה שנאמר אח"כ, ויחמול לקחת
מאלו ומבקר לעשות לארץ הבא לו,
שמוה יליף התלמודא שם בסוכה שנקרא
ארץ:

יוד (אנטינוניוס שמשיה לרבי. אדרבן
שר שבאומות) שמשיה
לרב. כי שכיב אנטינוניוס, אמר רבי נפירה
החבילה, כי שכיב אדרבן אמר רב נחמיה
החבילה, ונראה לי שכוונתו בזה הא דאיתא
במדק (רבה בראשית מ"ז כ"ט) אמרי
אינשו מ"ח בר חבדך טעון מ"ח חבדך פירוק.
פי' אם מת בן אהובך השתקף עמו בלערו.
כי יגמל לך חסד, אבל אם מת אהובך
בעלמו פירוק מעליך הלער, כי מעתה לא
יהיה לך עוד התקשרות עמו, ולכן כאשר
מתו אהובים בעלמם אמרו נחפדה החבילה,
ואין לנו עוד התקשרות עמהם.

(יא) ויאמר ה' לה שני גוים בבטן כו'
זה אנטינוניוס ורבי, שלא
פסקו מעל שלחנם לא צנון ולא חזרת, לא
בימות החמה ולא בימות דגשמים עיין
בתום, ומהרש"א בח"א כתב, דנראה
ליה דרבותא הוא, חט"פ שדברים אלו לא
יעשו בגנות בימות הגשמים בימות הקר,
עכ"ז לא היה פסק מעל שלחנם יען

כסא. עיין צפירש"י ובמהרש"א, ולי נראה לפרש בדרך זה, דהנה אם אדם יושב למעלה על דבר המתנועע כעל כנפים, אזי גם בתנועה קלה עלול הוא לפול ממש, לא כן היושב על כסא, הוא יושב בטח. כך האדם בתחלת למודו אפשר שיטעה בהוראה ולא יכוין לאמיתה של תורה, וכדאמרינן (לקמן בעמוד ב') כי רבים חללים הפילה. זה תלמיד שלא הגיע להוראה וטורה ולבסוף אחר שלמד וסנה הרבה והגיע להוראה אז יוכל לישב על כסא הרבנות להורות, וכן נוכל לפרש דבריהם בסמוך בתחילה בראש מרומים, ובסוף עלי דרך, ואפשר לכון גם דברי רש"י בדברינו.

שש) והיה כעץ שתול על פלגי מים. אפ"ר דבי ר' ינאי כעץ שתול, ולא כעץ נטוע (שתול משמע עקור מכאן ונחשל במקום אחר, ונטוע משמע מעיקרו, ולא זו משם מעולם, כלומר כעץ שתול יעשה תלמיד ח"ע לילך וללמוד מכל אדם, ולא כעץ נטוע להשתקע לפני רב אחד רש"י) וכן איתא (בילקוט תהלים על הכתיב הזה) רשב"ג היה שתול עצמו מחבורה לחבורה (כדי ללמוד מכל אחד ואחד) על שם, מכל מלמדי השכלתי (שם ק"ט ל"ט), ובדבריהם אלו עולה יפה לפרש גם הסיפא דקרא דמסיים, והיה כעץ שתול על פלגי מים לשון רבים, אשר פירו יתן בעתה, ולא ימיש מעשות פרי, יען שאם גם יקרה שיבש המעין או הפלג הזה ימלא יניקתו מפלג אחר, וכדמסיים התלמודא ה"ם בסברא פ"י ללמד חריפות ומדוד הלב ואם יקשה לו לפרק ולתקן איזה קשיא בסברת רבו זה, אזי יפרק ויתקן על ידי סברת רבו אחר:

שם) לעולם ישלש האדם את שנותיו, שליש

נ"ל ע"פ מה דאיתא בתלמודא (סוטה י"ד) ואמר ר' חמא בר חנינא מ"ד אחרי ה' אלהיכם תלבן, וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכונה? כ"ו, אלא הלך אחר מדותיו של הקב"ה, מה הוא הלביש עיונים כ"ו, אף אתה הלביש עיונים. הקב"ה קבר מתים כ"ו, אף אתה קבר מתים כ"ו והנה החדש שעושים עם המתים נקרא חסד של אמת וכמו שפירש"י (בראשית מ"ז כי"ט) הטעם מפני שאינו מלפניו לתשלוש גמול, וכיון שהקב"ה אינו מלפניו לתשלוש גמול גם מן החיים, א"כ כל חסדיו אמיתיים הם [ואפשר דגם משום זה נקרא "אל-אמת"] לכן כל אדם שמאמין בתורת משה עליו להאמין שהקב"ה עשה חסד עם החיים ועם המתים, וכדדרש ר' שמלחי (שם) תורה תחלתה ג"ח וסופה ג"ח, תחלתה ג"ח דכתיב (בראשית ג' כ"א) ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, וסופה ג"ח דכתיב (דברים ל"ד ו') ויקבר אותי בני ח"כ הנה האדם קרן מחומר לר"ך לדון ק"ו בעצמו, ומה מלך מלכי המלכים הקב"ה עושה חסד עם החיים וקובר מתים ולא יחוס על כבודו, בשר ודם לא כ"ש?, ומדכתיב וימים רבים לישאל ללא אלהי אמת מוכח שפיר מהכתיב שלא עסקו בג"ח ובק"ו, ר"ל אם הם לא האמינו שהקב"ה הוא אל אמת ועושה חסד חנם (אף שכל זה כפוב בתורה כנ"ל וע"כ נ"ל שלא האמינו גם בתורתו) כ"ש שהם אינם לריכים לעשות חסד חנם וממילא ילפינן מזה דכל העוסק בתורה בלבד, ר"ל ולא ילך אחרי ה' בפועל דומה כמי שאין לו אלוה שאם היה מאמין בה' היה הולך בדרכיו ועשה ג"ח.

י"ט) בתיב על גפי, וכתוב על כסא? בתחלה על גפי, ולבסוף על

ע"ז (ולא שלים ממם כדפירש המרש"א הכא ע"כ) וכסם מי שיש לו שלים ממעותיו כפרקמטיא יכול לאכול בכל יום בשר ולבשות יין וטוב לב משחה המיד כן העוסק בתלמוד, יוכל להטנג תמיד, בנחלתו אשר נפל לו חבל בנעימים. וכדאמר רבא בעלמו (סנהדרין ק':) מ"ד מסייע אבנים יעצב בדם, אלו בעלי משנה, ובקע עצים יסכן בם, אלו בעלי הש"ס (סנהלים מניעם וידעו להורות איסור והיתר רש"י)

כ"ח (רש"י ד"ה בשיניתא, כותית היתה, בלי ספק של"ל נכרית היתה, מדפריך מזה לקמן עלה דר"י שאמר דכל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן, והיינו משום דחשידי אשפוד, וכותים אמרינן (לעיל ט"ו):) דלא נחשדו ע"ז, וכדאיתא בכולי סוגין, ואחרי כתיב זאת מלאתי כדברי ברש"י במס' (יומא פ"ד) שמתרגם שם [בספור דהכא שמביא התלמודא שם] על המלה משינחא נביית, ושמתני כי כונתי להאמת

שליש במקרא, ישיש במשנה, שלישי בתלמוד, וכנגדם אמרו במעותיו במס' (ב"מ מ"א:) לעולם יישיש אדם מעותיו שלישי בקרקע, שלישי בפרקמטיא, ושליש תחת ידו, והיינו ע"פ מאי דאמרינן (שם ל"ב:) ח"ה, העוסקין במקרא, מדה ואינה מדה, במשנה מדה, ומקבלין עליה שכה, בתלמוד, אין לך מדה גדולה מזו, ומדאמרינן במשנה מדה ומקבלין עליה שכה, משמע דהעוסקים במקרא לא יקבלו שכה כלל, כן המלניע מעותיו בקרקע אינו מרויח בהם כלום, והעוסק במשנה הוי כשליש אשר החת ידו שמשכר בהם מעט, אבל העוסק בתלמוד הוי כמעות הגתן כפרקמטיא, שמשכר בהם הרבה, וכדאמרינן במסכת (יבמות ס"ג) אמר רבא סאה זוזי בעיסקא, כל יושא בשרא וחמרא, וכסם שאדס לריך להפריש ממעותיו שליש ולהטמין בקרקע, אע"פ שאין מרויח בהם כלום כך לריך האדס להפריש משותיו על למוד מקרא אע"פ שלא יקבל שום שכה

שבועות

(ל) רביתתהו דרב הונא. הוה לה דינא קמיה דר"ג, אמר היכא נעביד? אי איהם מקמה מסתתמין טענטיה דבעל דינה. כ"ו. א"ל לשמעיה צא ואפיה עלי בר אימא ושדי עילואי ואיקים, וכתבו בתוס' דיה אפרח כו' ועוד ל"ל דהיא היתה יודעת שצפניה עמד ושלא עשה זאת אלא משום סתימת טענת דבעל דינה, ופליאה היא שסתמו דבריהם ולא הודיעו לנו מהיכן ידעה? ושד

ועוד לריך באור מדוע בזה לשמיעה
לפרח עילוי בר אווא דוקא? ואמנא
לייב טרא קטיא בחברתא, ע"פ מה
דאיתא בתלמודא (ביק ל"ב:) איל רבא
לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי
אונאי "שפיל ואזיל בר אווא. ועיניה
מטייפוח" (פי' הכר אווא הולכת נמוך
ועיניה לפוח למרחק למונותיה) איל דכתיב
(ש"א כ"ה ל"א) והיטב ה' לאדני וזכרת
את אמתך ע"ש. והסתא אחי שפיר
הלך לזה לשני עליו בר אווא דוקא כדי
לרמוז איהו בזה, דלכן לא היה אפשר
לי לעמוד בפניה בלי שום סבה, משום
שזה למרחק מה שיוכל לנאח מזה, שלא
יסתחם טענותיה דבעל דינה, ולפי שהיא
אשה חבר בעת שחבין עיניו כונתה, ובעל
דינה לא יבין שבעצילה עמד, רק ידמה
בנפשו שעמד מבוס הכר אווא:

מכות

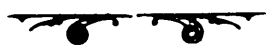
יוד) אריב"ל מ"ד (תהלים קכ"ב ב')
עסדות היו רגלינו בשערך
ירושלים מי גים להגלינו שהיו עוסקין
במלחמה שערי ירושלים, שהיו עוסקין
בתורה, דאיתא בתורה כהנים על הכתוב
(ויקרא כ"ו ג') אם בחקתי תלכו וגו'
תניא, אם בחקתי תלכו, יכול אלו המלות?
ת"ל ואת מלותי תשמרו ועשיתם אותם,
הרי מלות אמורות, הא מה אני מקיים
אם בחקתי תלכו כו' שתהיו עשיתם
בתורה, ומה כתוב אחריו? (שם פסוק ו')
וחרב לא תעבור בארצם, ר"ל שתתם
נולחים להלך העורר אתכם, טרם שיגיעו
לארצכם, נמלא זה שגם להגלינו שהיו
עומדין במלחמה, היו שערי ירושלים שהיו
עוסקין גם בתורה, וע"ז לא נתנו לחרב
לעבור בארצנו:
(שם) כי טיב יום אחד חצרך מאלף (תהלים

פ"ד י"א) טיב לי יום אחד שאתה
עוסק בתורה לפני, מאלף עולות שעחיד
שלמה בך להקריב לפני ע"ג המזבח,
והטעם כדאיתא במסכת (מנחות ק')

כל מי שעוסק בתורה אינו צריך לא עולה
ולא מנחה כו':

י"ב) כיוצא בו רוצה שגלה לעיר מקלטו.
ורצו אנשי העיר לכבודו יאמר
רוצה אני והטעם באשר ששגלגלין הובה
על ידי חייב, כדאי (שבת ל"ב) ואם אינה
לידו שהיה אדם סימן הוא שחייב הוא,
לכן יאמר להם רצח אני, ואונאי רחמי
לכבוד:

סיף המסבת, שוב פ"א היו עולין
לירושלים כו' כיון שהגיעו
להר הבית כו' עיין בחלק ג' מספרי זה
בית ישראל מאם ו' ותמלא ע"ז באור
טוב ונכון.

הוריות

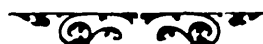
יוד) אשר נשיא יחא, יכול גזיה? כו'
באור לדבריהם אלו ג"ל
מבוס דאמרינן (יומא כ"ב:) אין מעמידין
פנים על הצבור אא"כ קופה של שרצים
תלדה

מסכת פלוני סדורה בניחאס אי לאו?
ואע"פ בסדורה הוא לו יאמר לו לאו.
ומדת ענוה היא רש"י וא"כ קשה בין על
השאלה, ובין על המשיבין שטנו לו לא
בדרך ארץ של ת"ח? ויש לחלק:

(ג) עשרה דברים קשים לתלמוד כו'
והעובר תחת ריח רע של
גבילה, ואמרתי בדרך לחיות שבדבריהם
אלו יבוארו היטב דבריהם במדרש (רבה)
ויקרא פ"א ט"ו, ותנא דבי אליהו רבא
פ"ו) שאלו כל תלמוד חכם שאין בו
דעה נבילה טובה ממנו, פלוגר טעוב
טוב יותר לעבור תחת ריח רע של גבילה
ולגרוס לו לנפשו שיהיה קשה לו לשמוע
הלימוד מליך אלל הת"ח שאין בו דעה
כדי ללמוד ממנו.

תלוי לו מאחוריו שאם חוזר דעתו עליו
אופ"ם לו חוזר לאחוריו. והכא נמי
כדי שהנשיא לא יתנאה על הצבור, הוי
חמינא שגזרה חכמתו העליונה שיחטא.
כדי שאם תזוז דעתו עליו יאמר לו חוזר
לאחוריו, ותראה שאין לך במה להנאות
עלינו, ועיין מש"כ יותר בזה באריכות
בספרי "עשרת תפלות" על התורה כפ'
ויקרא:

שם) רב פסא. ו"ה בריה דרב יהושע
אתו לקמיה דרבא א"ל אוקמיתו
במסכת שלן? (יש לכם מסכת פלוני
ופלוני סדורה בפנים? רש"י) א"ל אין
דק"ל הא אמר רב יהודה אמר שמואל
(ב"מ כ"ב:) בהני חלת מילי עבירי רבנן
משנו במלייהו במסכת כו' (יש בידך

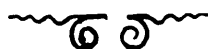

ובתים

עושין רלונו של מקום הרי הם
בגדר עבדים, כדאיתא בתלמודא (ב"ב
יוד) ומרים שלקחה בלדעת ה"י על עון
לשה"ר שדברה על משה, וכדאמרין
(ערכין ט"ז.) על שבעה דברים נגעים
באים, על לשון הרע כו', וא"כ לא היתה
מרים אז צנחנית בת, ולכן הסגירה
הקב"ה. וכל זה הוא רק לדעת
ר"י (קדושין ל"ז) אבל לר"מ דפליג
ואמר דבין קד ובין קד קרוים
בנים קשה לדידיה האידך הסגירה הקב"ה
הלא גם הוא קרוב הוא? :

ק"א) מרים מי הסגירה? כו' ואם תאמר
אהרן הסגירה, אהרן קרוב
הוא? כו' אלא כבוד גדול חלק לה
הקב"ה באותה שעה אני כהן ואני
מסגירה, כו'. ק"ל דאיתא במסכת (סנהדרין
ל"ט) ששאל לר"א כיון שהקב"ה
כהן הוא כי קבירה למשה במאי טביל?
והקשו שם בתוס' מדוע לא שאל ליה
האידך נטמאו? ותירלו דשיראל נקראו
בנים למקום. ח"כ האידך הסגירה הקב"ה
למרים הלא גם הוא קרוב לה? *):
והי' נ"ל לתרץ כיון דזמן שאין ישראל

*) ובין הוא הלשון במדרש (תנחומא סוף פ' בהר) ד"א ובא גואלו זה הקב"ה כו'
הקרוב אליו. זה הקב"ה שכתוב בו (תהלים קמ"ח י"ד) וירם קרן לעמו
תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרובו:

ידוע כי הפחד והמורא יפעלו על נפש האדם לקצר ימיו, ויזקקו ג"כ שמפחד פתאום ימות האדם מיתה פתאומית חלילה, וזהו הקללה הנאמרת בתוכחה (דברים כ"ה ס"ו) ופחדת לילה יום, ועי"ז ולא תאמץ בחיך ואיתא (ברכות ו') וזו כל עמי ראין כי שם ה' נקרא עליך ויראו בסך (דברים כ"ה י"ד) ואמר ר"א הגדול אלו הפליג שביאש, ואם כן ההפליג גדול הוא כ"כ להפיל אימתה ופחד על אחרים, כ"ש שהמניח אותם לא ילעזק לפחד מפניהם ולכן המניח הפליג הוא סאריך ימים :

מ"ג) ובשערה שוננס דוד למיחקי, וראה עצמו עומד עיזם, אשר אוי לו. שאעבור עיזם בלא סצית. כיון שגבר במילה נח"שבח דעתו כו' שנאמר למנצח על השמינית מוסיף לדור. על השילה שנתנה בשמינית, בכל הגמרות שלפניו הנוסח הוא שנאמר למנצח על השמינית והוא בספר (תהלים מזמור י"ב) כמו שנסמן בלד הגליון, ולא ידעתי חיזה סמיכות הוא הדרש הזה לכל הדברים הנאמרים בזממור זה? שלא נמלאו בו גם רמז למצות מילה, שמתחיל אח"כ הכינה ה' כי נמר חסיד, כי פסו אמונים מצני אדם וגו' :

ואפשר שדרשו זה מסוס דכתיב אח"י (שם פסוק ז') אצית ה' אצרות ספרותי, כסף צדק בעליל לארץ מווקק שבעתים, וכו' הוא קצת רמז לדרשה שלפניו, דאמרין מקודס חביבן ישראל ישיבנן הקב"ה בסצית. הפליג בראשית. הפליג בורעויותיו, ציצית בגדיהן סוחות בסתחורן, ועליהם אמר דוד (תהלים קי"ט קס"ד) שבע ביום הללתיך, על משפטי צדקך. (רש"י תפלין שבראש וכוונתו

מ"ג) כל מי שיש לו תפלין בראשו. ותפלין בורעו וציצית בגדיה רכל בהחזק שלא יחטא, וכתב בעל הענין יוסף בע"ז בשם במ"ח ח"ל לכאורה אלו רוחים כ"א ששלש אלה יש – להם, ואינם בטוחים מן החטא? ואמנם כי לכאורה היה להם לומר, מי שיש לו תפלין על ראשו כי על הראש הם התפלין ולא בראש? אך האמנם מי שיש לו על ראשו לבד, ואינו מביטם בראשו, לשם מחשבתו בהן, הרי הוא כמניחן על הכותל כו' ע"ש : ולי נראה שכל זה כתב רק על דרך לחות, אבל האמת אינו כן, כי מלבד שקשה לכוון בדבריו גם הסוף מאמר הפליג בורעויותיו, וציצית בגדיהם כו' מלין ג"כ בזה"ל ללל הנויט שיבאו לעמוד לבא להסגיר שלא מהרבה, כדליתא במס' (ע"ז ג') לעמוד לבא באים איה"ע ויגדוה תפלין בראשם ותפלין בורעויותיהם, וציצית בגדיהם כו' והם בודלי לא יניחו בראשם, רק על הראש כדמסיק התלמודא שם, כיון שראוין שלחמם גוג ומוגו בו מיד כל אחד ואחד מתקן מציתו ויולך, אבל באמת מלין ג"כ בכתוב בזה"ל כמו (דברים א' י"ג) הו לבס אנשים חכמים וגו' ואשימם בראשיכם, ואח"כ בפסוק (ט"ו) כתיב, ואקח את ראשי שבטיכם. אנשים חכמים וידעים ואתן אותם ראשים עליכם :

והאמנם כמ"ש מהרש"א ז"ל כאן דלא עדיפי הק מצות מתורה דמסיק (סוטה כ"א) בעידנא דעסיק בה אלו מחטא, ובעידנא דלא עסיק בה לא מלי והו שאמרו „לא במהרה יתקן" דהיינו שעה שעוסק בהם כמו תורה :

מ"ד) המניח תפלין סאריך ימים כו' והעם ג"ל פשוט, דהנה

למנחל בגנינית על השמינית זה שאמר הכהן שבע ביום הללחך כ"ו. שהרי אדם נכנס לבית הכנסת, מחטטף בללית. ולובש חפלין בראשו ובזרעו כ"ו. כשהוא נכנס למרחץ הוא מביט בעלמו, ואומר הריני ערום מן המלוות, וכשהוא מסתכל במילה שהיא שקולה כנגד כל המלוות, דעחו מתקררת. כיון שראה דוד כך. אמר מזמור עליה, למנחל על השמינית. על המילה שנתנה בשמיני וכן היבא דרש זה בילקוט במזמור וא"י, וכן מלאכי בהגהות הגאונים שסמכו דרש זה למזמור וא"י דלעיל.

ט"ד) מעשה באדם אחד, שה' זידי בסצית ציצית ששע שיש זינה בביתו הים כ"ו, באו ד' ציצותיו וספחו לו על פניו כ"ו, עד סוף הספור, הענין מדוע שהלילה היליהו מעצרה זו דוקא? אמר לי אחי הרב השגן דק"ט הים זעליג ווינאדער דא"ל מפני שפרשה לילית כתיב (במדבר ט"ו), ולא תחיו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, ואמרין (ברכות י"ג) אחרי לבבכם זו מילת כ"ו, ואחרי עיניכם, זו הרדור עבירה שנאמר (שופטים י"ד) ויאמר שמשון אל אביו חותה קח לי, כי היא ישרה בעיני, וכיון שה' זידי במילת לילית לכן היליהו לבלי יתיר אחר עיניו.

שם) אביר ר"ל כל המניח חפלין מאריך ימים כ"ו, הא דאמר כל המניח חפלין נ"ל משום דאיתא (שבת ק"ל) אמר ר' ינאי חפלין צדיקין נהי נקי וקדוש (כן הוא הגירסא במנה"מ פירק קכ"ו) כאלישע בעל כנפים, וא"כ הוי אפסר לומר לרין ואין לו תקנה, אבל באמת הדין פסוק בש"ע

ובזרוע הרי כאן שהים, וארבע לילית ומזוזה הרי שבע) וכמכו לזה, ובשעה שנכנס דוד למרחץ, וראה עלמו עומד ערום, אמר אי לי שאעמוד ערום בלא מלוות, כיון שזכר שיש לו עוד כצוה שמינית *) שקצורה בבשרו, והולכת עמו בכל מקום וגם נתנה בשמינית לרמו הנ"ל כגם בעת שיעמוד ערום בלא השבע מלוות (והוא בבית המרחץ שבית המרחץ פטור ג"כ ממזוזה וזכר שמ"מ עדיין יש עליו מלוה שמינית והוא האות ברית קדם אשר שם בבשרו, אמר עליה בירה (ר"ל לאחר בילא) שנאמר, למנחל על השמינית מזמור לדוד, על המילה שנתנה בשמינית. כאשר דוד ראה ברות קדשו שיעמדו עליו מלכות הרשעה שיגזרו עליו לבטל המלוות, ויעמדו אותנו ערום, התפלל עליהם ואמר אלה ה' תשמים חצינו מן דודי זו לעולם, סביב רשעים יתהלכון כלומר לבטלן ממלות שסיבבן הקב"ה:

ואפשר כי טעות סופר יש כאן ולי' למנחל בגנינית על דשמינית מזמור לדוד, ודרשתיס ההוא מזמור (וי) הקודם לזה. שיש לו שייכות יותר למלוות מילה, כי מזמור זה אמרו המפרשים שייסד דוד בעת שהיה חולה, ושכב על ערש דווי, והתפלל לה' שיחיה ויקים מחליו, ע"כ אפשר שבתוך תפלתו זכר זכות המילה אשר שם בבשרו שהיא תגן עליו בירפא וישוב לחייתו:

ואחרי כהני זאת מלאחי במדרש (כו ט) שמציא דרש זה והספור מדוד באמת במזמור וא"י, ומחיל בהו"ל.

*) וכתובין זה המנחל (ילקוט תהלים לעיל במזמור י' חד מ"ד דרש מלמנחל בגניניות על השמינית על שבע מלות שנגזרו אדח"ר שנאמר (בראשית ב' י"ב) ויוני ה' אלהים יגו, ואברהם על המילה, לכן נאמר על השמינית:

בש"ע דזה אינו רק בזה שמניח
תפלין כל היום, אבל בשעת הפלה
כל איש מישראל מחוייב. וכן הוא
במנה"מ שם ולכן אמר כל המניח תפלין
מאריך ימים, כלומר אע"פ שהוא אינו
קדוש וטוהר כאלו שבעל כנפים;
צ"ט) ואמר ריש לקיש ת"ח שסיח אין

מבין אותו בפרהסיא כו', ואפשר
דר"ל סובר כדתו דבי רבי ישמעאל
שאמרו (ברכות י"ט) אם ראית ת"ח שעבר
עביה בלילה, אל תדירר אחריו ביום
כו', כי בידאי עשה תשובה, ולכן מן הדין
שלא לבזות אותו בפרהסיא, (ועיין במסכת
מו"ק י"ז):

חורין

אי י"ח) נשאו דשאים ק"ו בעצמן כו'
פתח ישר העולם ואמר, יהי כבוד ה'
לעולם וגו' הנה במדרש (רבה בראשית
ח' ד') איכא פלוגתא אימת נבראו
המלאכים? רבי יוחנן אמר בשני כו',
ו' חנינא אמר בחמישי, וילין מדרכתי
בזה (שם פסוק כ') ועוף יעופף על
הארץ, וכתיב '(שע' ו' ב') ובשמים
יעופף וא"כ ע"כ ל"ל דסתם ר' חנינא
שהוא בר פלוגתא דר' יוחנן אינו ר'
חנינא בר פפא דהבא, דאם המלאכים
רק בחמשה נבראו, איך פתח שר העולם
ואמר יהי כבוד וגו' בשעה שנבראו האילנות
שהיה ביום שלישי? :

פ"ט) אמר ר' אליעזר אין העולם מתקיים
אלא בשביל שבולס א"ע
בשעת מריבה, אפשר שדבריו מרומזים להא'
דאיתא במס' (סנהדרין ז') ההוא דהוה
קאמר ואילן מוביא דשמע ואדיש חלפה
בישתא מאה (אשרי שומע חרפותו ושותק
ומרגיל בך, הלכו להם בשתיקתו מאה
רעות שהיו בלות ע"י תגה, רש"י) כי
מדרך העולם שכל אחד מהמריבים, יש
לו מרעים אשר יעמדו בשעת מריבה,
ועי"ז יבא לידי מלחמת חנופה ומלחמות
לגיו כסילים, וזהו חסרון לקיום העולם:
ואיתא

נ"ט) א"ל קיסר ל"ר יהושע בן חנניא,
אלהיכם באריה מתיל, דכתיב
(עמוס ג' ח') אריה שאנ מי לא יירא?
מאי רבותיה? פ"שה קטיל אריה (אדם
גבור הורג את הארי, רש"י) א"ל לאו
כהאי אריה מתול אלא כאריה דבי עילאי
מתול, וק"ל לפי ללנותא דקיסר שאמר
שהחיה עמוס ממעט בכבוד המקום בזה
שמתול אותו לאריה, מפני שפרשה קטיל
אריה, היה לו לשאול שאלה גדולה מזו,
מאי רבותיה? הרי יש חיה קטנה ומפניע
שמה, והיא מטלת אימה ופחד על הארי
ובדאיחא (שבת ע"ז) חמשה אימות הן,
איבת חלש על גבוה, אימת מפניע על
הארי (רש"י, חיה קטנה וקולה גדול, ושומע
ויראה שסתא בריאה גדולה ובורח) ואפשר
משום שהמפניע מטלת על הארי רק
אימה, אבל אין כמו גדול כ"כ לגבר
עליו לקחת את נפשו, אבל אדם גבור
יכולת בידו להרוג את הארי וא"כ בזה
שאמר פ"שא קטיל אריה, לפי דעתו
הנביא ממעט בזה כבוד המקום יותר:
ס) דר"ש ר' חנינא בר פפא, יהי כבוד
ה' לעולם (תהלים ק"ד ל')
וגו' פסוק זה ישר העולם אמרו, בשעה
שאמר הקב"ה לסינו באילנות (בראשית

דבוליה קטטה. ולכן אין העולם מתקיים
אלא בשיביל מי שבולם עצמו בשעת
סניבה, ומאן דשמע וארש חלפון מאה
בישתא:

ואיתא במדרש (רבה בראשית ח' ה')
ח"ר סימון בשעה שבא הקב"ה
לבראות את אדם הראשון, נעשו מלאה"ש
כחות כחות כו' שלום אבר לא יבא

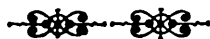
בבירות

שמע ר' יוחנן איקפד. (על שלא אמרה
ר' אלעזר משמיה) ואמר הטעם, לפי
שר' יוחנן חזיל בלא בנים, וכל מי שאינו
לו בן נקרא מת כמ"ש חז"ל ולכן איקפד
למומר שמעיה משמיה, כדי שיהיו
שפתותיו דובכת בקבר כו', ומהכא משמע
דגם רב שעת איקפד כר' יוחנן על שלא
נאמרה הדבר הלכה משמיה. ומלבד זה
נראה מראיתו שהביא מדור, ודוד היו לו
בנים?

אבל ק"ל הלא שניהם היו בחיים עודנה
צעת שנאמרו הדברי שמועה, ומדוע
הקפידו? ואפשר משום שהשומעים, לא
ידעו מפי מי יאלו הדברים, ובהמשך הזמן
תשכח מכל וכל מי המה היו בעלי ההלכה,
ולא יזכר שמועם עלי אדמות עוד לנצח.

ליא) רב אידי ססיה (שמעיה) דרב
ששת הוה שמע מינה (להאי
פירוקא דאמר בגמ' לעיל, רס"י) אול
אמרה בי מדרשא ולא אמרה משמיה, שמע
רב ששת איקפד כו' דאמר רב יהודה
אמר רב מ"ד (תהלים ס"א ה') חגורה
בא הלך עולמים? הלא אמר דוד לפני
הקב"ה רבש"ע יי, שיאמרו דבר שמועה
מפי בטוה"ו דאפי' רבי יוחנן משום רשב"י
כל ח"ח שאומרים דבר שמועה מסיו
בעוה"ז שפחותיו דובכת בקבר:

מתלמודא דהכא קשה על בעל העיר
בניסין שהביא בעל העין
יוסף"ק בעין יעקב בתלמודא (יבמות ל"ו)
על הספור דאול ר' אלעזר אמר לשמעיה
בי מדרשא, ולא אמר משמיה דרבי יוחנן

ערכין

ג"כ (ה) לספר רק לחבירו (ב) שזה
עשה לו רק טובה, באשר שחברך חברא
חית ליה, וזה יספר לחבירו וחבירו
לחבירו ואפשר שמה ילא רעה למטיב,ו
שלא יהיי' בידו למלאות בקשות כלם
וילטער עי"ו ועל ידי כן מוסף ואומר,
לעולם אל יספר בטובתו של חבירו כו',
ועיין (ברמב"ם בהלכות דעות פ"ו)
וגראה ג"כ שהיה לו הגירסא כאן שלא
יספר

מ"ו) חני רב דימי אחוה דרב ספרא
לעולם אל יספר אדם בטובתו
של חבירו שמתוך טיבתו בא לידי
רעתו עיין רס"י ונ"ל דאפשר לומר
שכוון במאמרו זה למאמר הקודם, אך בא
להוסיף דלא מיבעי' שלא יבדק רעהו
(ח') בקול גדול, (ב) על שנתן לו לאכול
ולשתות, שמה ילא רעה למטיב,ו, דאגסו'
ליה חני, הלא שכל אדם ימנע ח"ע

תשוב יסורין? רש"י) כ"ו. אפי' נספך לו חלוקה. ונ"ל שבדבריהם הלו חזקן סותרין להא' דאמרין (חולין ל"ו) אין אדם נוקט אצבעו שלמטה אפי' סבירין עליו שלמטה? דלכא' למימר דהא' דמכריזין הוא רק לנוקט אלכעו, אבל גם אם נהפך חלוקה יסורין הוא:

יספר אדם בטובתו של חברו בשני שוואו כו', ועי' יבולק קובית מהרש"א (ב"ב קס"ד) שהקשה שם הא' בכמה דוכתין בתלמוד מלני, שהיו משתדחין במדות ומעלות החסידים והלדיקים: שם) עד היכן הכלית יסורין? (מהו דבר הפחות שבסורין

תמורה

כו'. ומשום זה אמרין (סוף פ"ק דב"ק) לעולם יעשה אדם א"ע כשור לעול, ובחבור למשא, לכן אם בעליו לח יסן לו מזונות לכה"ס למלכות בעטו חלק משאו הכבדה הוא לועק וכן האשה שהיא עקרת הבית ועליה מוטל לעשות כל מלאכות הכבדות בביתה, וכדליתא (כתובות פ"ה) אלו מלאכות שראשה עושה לבעלה. טיחנית ואיפה ומכנסת ומבשלת כו' לכן אם גם לאחר עבודתה הרבה והכבדה חין לה תבואה בתוך ביתה, ויכרת חובל מפיה היא ציעקת. שם) ריש ואיש חכמים נפגשו סאיר עיני שניהם ה' (משלי כ"ט י"ג) בשעה שתלמיד הולך אלל הרב ואומר לו למדני תורה, אם מלמדו מאיר עיני שניהם ה', והיינו דר' חנינא דאמר (תענית י"ז) הרבה למדתי מרבתי, ומחברתי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכלם. נמצא ע"י שנתודע לי ע"י תלמידו מה שלא ידע מקודם יאירו ג"כ עיניו.

זו) וידי בביאה ותסיתיו לשאיל סאת אביה השדה, ותצנח מעל החמיר וגו' (סופטים ה' י"ד) סאי ותצנח? (ותלנח לבין טוחה לועקת רש"י) אמר רבא אמר ר"י, אמרה ליה מה חמור זה כיון שאין לו מאכל באבוסו מיד צועק אף אישה כיון שאין לה תבואה בתוך ביתה, מיד צועקת, וכעין זה אמר רב יהודה (ב"מ כ"ט) לעילם יהא אדם זהיר בתביאה בתוך ביתה. שאין מייבה מצויה בתוך ביתה של אדם אלא על עסקי תבואה כו'.

ומדוע התמור לועק אם חין לו מאכל יותר מכל הבהמות הבייתיות? נ"ל דאפשר לומר, מפני שהוא עמוס במשא בעליו ציוס ובלילה, ואין לו מנוחה אפי' בבית כשאר בהמות הבייתיות. ועי' ידמה יעקב אבינו ע"ה ישכר לחמור גרם רובן בין המשפחים (בראשית מ"ט י"ד) ופירש"י חמור בעל עלמות כו', חזק שמעשין אותו משא כבד, והוא מהלך ציוס ובלילה ואין לו לינה בבית

ממקום שורה ומלמדך להועיל והוא "רפה" וכן אמר רבי (עירובין י"ג) ה"א דמחדנא טפי מחבראי, דחזיתיה לר"מ מאחוריה ואלמלא חזיתיה סקמיה, הואי מחדנא טפי דכתיב "והיו עיניך ראות את מורדך", ועיין שם במהרש"א.

(ו) וכי יתביהו קמי רבכון חזו לפושיה דרבכון שלאמר (ישע"י ל' כ') והיו עיניך ראות את מורדך נ"ל דדרשו בן מדכתיב בלשון מורד משמע שטוב וראוי לאדם לישב מקמיה רביה לראות פניו ממקום שהדבור וההוראה ילא כלומר

תמיד

י"ה יוכלת בידו לעשות מלאכה לעיני השמש וידעו הצדוקים כי נהגה הוא רק מיניע כפא, ולא יאכל מדירה, ועי"ז יהיו דבריו נשמעים, ואפשר כי זה כוונת הכתוב (תהלים קכ"ח ב') יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך ואיתא (ברכות ח) אשריך בעיה"ז, וטוב לך לעזה"ב, ר"ל אשריך בעיה"ז שלא ידרשו אחריו ב"א לגנאי, חזי שקיה חזי כרעיה, אכול מן דילן, וטוב לך לעזה"ב, שלא תלך ליהנות משכר השמור לך לעזה"ב וכספור התלמודא (תענית כד :) דרבי חנינא בן דוסא דיהבו ליה חד כרעא דפתורא דדהבא מעלמא דתני, וחזי אחיך בחלמיה, דכולהו לדיקי אכלי אפתורא דדהבא דתלת כרעי, ואיהו דתרתין כרעי ועיין במהרש"א:

(ב) אמר (אלכסנדרוס מוקדון) ש"ם האי מעינא מג"ע כו', עד דמטא לפתחא דג"ע דמא קלא פתחו לי בבא, אמרו ליה, זה השער ל"ה צדיקים יבאו בו (תהלים קי"ח כ') אפר להו אנא מלכא, אנא מחשב חשיבנא דאפילו ריש גניוחא מן שמיא מנו ליה (ברכות כ"ח *) וכין

לא) אמר להם (אלכסנדרוס מוקדון) לוקני (הנגב) מה יעשה אדם ויחבל על הצדוקים? אמרו ליה יסני מלכות ושלטון, עיין פירש"י ולי נראה לבאר ע"פ מה דאמרין (אבות פ"א משנה יוד) שמעיה, אומר אהוב את המלכה, ושנא את הרבנות, והבאור לזה דאמרין (קדושין ע') אמר ר"ה בר אידי אמר רב כיון שנחמנה אדם פרנס על הצבא, אסור בעשיית מלאכה, בפני שלשה (שגנאי הוא וספלות לדור שסופין לזה, שאין לו מי שיעשה מלאכתו, רש"י) אבל אם לא יעשה מלאכה בעלמא, גם אם יהי עשיר באמת, יתעורר ב"א שיאכל מדירה, כי מי לנו גדול ממנה רבינו ע"ה ועשיר ה' כדאיתא (גדלים ל"ה) לא העשיר משה אלא מספולתן של לוחות, ואעפ"כ כתיב (שמות ל"ה ה') והביטו אחרי משה עד באו האהלה ודרש חד מ"ד לגנאי (ירושלמי בטורים פ"ג ה"ג) חזי שקיה, חזי ברעיה, אכול מן יהודאי כל מדילי מן יהודאי, וא"כ ילא מזה חסרון שלא יהי דבריו נשמעין, ולכן אמרו בדרך אם ירצה אדם שיתקבל על הצדוקים יסני מלכות ושלטון ואז

* ואפילו מלכות הרשעה מן שמיא מוקמי לה, וכדאמרין (ע"ז י"ח) כשחלה

וכיון שמנו לו מן שמיא למלכא שמי' דחשב חשיבנא, ויש לי זכות :

נדה

יכולת לראות ולהבחין אח אשר לפניך ?
כבשר ודם אם יעבור רוח סערה על
פניו החזק לעגם עיניו שלא יכנס בהם
גרנר חול או מן וכדומה המזיקים
לראיה, ועיי' נתחלק לך בין איוב לאיוב,
וכונתו על המקטרגים והמטעינים
המפסיקים ההשגחה העליונה, הם היו
בעוברי, וברו עלי דברים אשר לא כן
דיו :

סה) בין שנתקו שיניו של אדם (מחמת
זקנה, רש"י) נתמעטו מזונותיו (קשין
לכל, רש"י) וכתוב מהרש"א והיינו משום
דבערותו יכול להרויח כו', וזה אי
אפשר בזקנותו, ולא ידעתי מדוע לא
רצה לפרש בפשטות, דמהוך שאין לו שינים
קשה לו ללשום המאכל וכדליתא (שבת
קנ"ג) כלבוהי לא נבחין מחנהו (השכים)
לא מחנין, ולכן עליו להסתפק בזונות
מועטין, והא דאמר וכיון שנתקו ר"ל
נעקו ממקומם, ולאו דוקא נתקו ממש,
כי גם אם יש לו שינים חלשות ומחטטות
הן ואין בהן כח ללשום ולטחון המאכל
היטב ודומק כמו שנתקו, וכמילתא בתלמוד
דשבת הנ"ל מחנהו לא מחנין :

טז) דדרש' רבי חנינא בר פפא, אותו
מלאך השמונה על ההריון
לילה שמו, ונושל טיפה, ומעמידה לפני
הקב"ה, ואומר לפניו רבש"ע! טיפה זו מה
תהא עליה ? גבור או חלש, חכם או
טפש ? כו'. ואעפ"כ אנו מתפללין עליהן
לאפשי רחמים ? כי ביד הקב"ה לבטל
את הגזירה, וכן על מה שאמר רבא (מו"ק
כ"ח) חיי בני ומוני, לאו בזכותא תליא
מילתא אלה במזלא, כתב מהרש"א שם.
ואעפ"כ אנו מתפללין עליהן לאפשי
רחמים ? כי ביד הקב"ה לשנות את
המזל, וכן איתא (שבת קנ"ו:) ויצא אהו
החוצה (בראשית ע"ו ה') כו' אמר רב
יהודה אמר רב, אמר אברהם לפני הקב"ה
נסתכלתי באלטגנינות שלי, ואיני ראוי
להוליד בן, אמר ליה צא מהצטנינות
שלך. אין מזל לישראל, כלומר שעי'
תפלה משתנה המזל.

גב) איוב בסערה חירף, אמר לפניו
רבש"ע. שמה רוח סערה
עברה לפניך ונתחלק לך בין איוב לאיוב
כלומר עיי' שרות סערה עבר לפניך
היה לך לעגם עיניך ברגע זו. ועיי"כ לא

ידים

פ"ג ט"ה) ספר שנחקק, ונשתתיר בו פ"ה הארץ, (אותה פרשה הוא ספר בפני עלמה
אותיות כפרשת ויהי בנסע כדכתיב (משלי ט' א') חלבה עמודיה

שבעה

ר' יוסי בן קסמא, הלך ר"ח בן תרדיון אללו לבקרו, א"ל חנינא אחי. אי אתה יודע
שאומה זו מן השמים המליכה, שהחריבה את ביתו כו' :

ולפי אפסר לומר דרשב"ג לא פליג
על הא דדרשו מחלצה עמודיה
שבעה אלו שבעה ס"ת. רק דס"ל דלא
הפסוק „ויהי בנסע הארץ הוא ספר
שלם, רק הפסוק „תורה זה לנו משה"
לא ספר „במדבר" נחלק לשלשה ספרים
רק ספר „דברים" נחלק לשלשה ספרים,
ירב המנוא ס"ל כרשב"ג, ולרשב"ג באמת
אם נחלק ס"ת וגשאר רק כ"ו אותיות
ג"כ מטמא את הידים :

ואפשר עוד לומר, דלרב המנוא מספקא
ליה באמת אי כרבי אי כרשב"ג,
ואפ"ה לא רצה לומר לרבנן דילמא די
מאה ס"ת ויהי בנסע הארץ כתיב דשלמא
הפסוק תורה זה לנו משה וגוי איכא
למימר דכתיב ללמד בהם תיזוקה,
וכדאמרינן (סוכה מ"ב) קמן היודע דרבי
אביו פלגו תורה, מאי תורה? תורה
צוה לנו משה וגוי אבל הפרשה ויהי
בנסע הארץ וגוי לאיזה חולת היה כתבה
ד' מאה פעמים יותר, מפסוקי יחוד
השם ומילואותיו כגון שמע ישראל וגוי או
ואהבת את ה' אלקיך וגוי וכדומה. ולכן
השיב להם ואמר דלמא „תורה צוה לנו
משה כתב :

שבעה, רש"י) מטמא את הידים, וקשה
לי, דליתא (ביב י"ד) שאמרו ליה רבנן
לרב המנוא כתב ד' אמי ד' מאה ספרי
תורה, ואמר להו דילמא תורה צוה לנו
משה כתיב? (אבל ת' ספרים אין פנאי
לאדם אחד לכתוב, רש"י) וא"כ אם גם
הפסוק תורה זה לנו משה וגוי נקרא
ס"ת, למה פסק רבי בספר שנמחק
לריבין שישאר דוקא פ"ה אותיות לטמא
את הידים, למה לא יטמא את הידים
אם נשאר בו רק כ"ו אותיות כהפסוק
תורה זה לנו משה מורשה קהלת יעקב
(דברים ל"ג ד') ?

וג"ל לתרג ע"פ דליתא בתלמודא (שבת
קט"ו :) דרשב"ג פליג על רבי,
וסדר הפסוק „ויהי בנסע הארץ" אינו
ספר שלם בפני עצמו, ח"ל שם ת"ר,
ויהי בנסע הארץ וגוי פרשה זו עשה לה
הקב"ה סימניות מלמעלה ומלמטה, לומר
שאין זו מקומה. רבי אומר לא מן השם
הוא זה, אלא מפני שספר חשוב בפ"ע,
כמאן אזלי, הא דאמר רבי שמואל בר
נחמני אמר ר' יונתן חלצה עמודיה שבעה
אלו שבעה ס"ת, כמאן כרבי, מאן תנא
דפליג עליה דרבי? רשב"ג הוא כו' :

סליק חדושי על הש"ס, מברכות עד מסכת ידים.
בעזרת אדקי ואלקי אבותי, עושה ארץ ושמים.

אריב"ל עתיד הקב"ה *) להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות כו'.
ארשנ"א לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום כו' להבין סמיכות שני המאמרים אלו זה לזה ולהסביר יעידו עוב"ב השונים אשר נאמרו מפי חכמי התלמוד, הנה ריב"ל הבטיח לכל לדיק ולדיק ש"י עולמות, ורב דימי אמר (סנהדרין ק') עתיד הקב"ה לחן לכל לדיק ולדיק שלא עומסו ושס (ד' ל') אמרו כל ישראל יש להם חלצה"ב, וגם להבין חולעת המזות לעושה וההבדל בין עובר חלקים ללא עבדו נסביר ע"פ משל לשע ונדיב מפורסם, אשר נטע לרגל מסחרו, עבר עיר אחת, אשר דריה היו רחוקים מעולם המעשה והמסחר, ואין להם מו"מ עם כל אדם ע"כ חיו כלם בדחקות מהם מלוכזשים בצנדים נואים, מהם מעוטפים בצלוי סחבות ויש מהם אשר הלכו ערום ועריה, ויכמרו רחמיו עליהם, ויבן שם בית חרשת גדול, ויערך בו מכונות לטווה ולאריגת מש, ולכל בני העיר שלח לומר, כל איש ואשה אשר ירצו לפרנס אי"ע בכבוד יבאו לבית חרשת שלו, ויעשו מלאכה, ויאספו אלו כל בני העיר ויחלקם לשלשה ראשים, הפחיתים שבהם לפוית ואריגת המש, ובעלי הכשרונות שבהם פקד להשגיח על עושי המלאכה, שימלאו את תפקידם, שלא יפעלו במלאכתם ולא ילא מתחת ידם בחשרון שלא יהיו עובר לסוחר, ובעלי הכשרונות המלוינים, פקד למנהלי המסחר, ועליהם לתת דין וחשבון מדי שנה בשנה מכל ההוצאות והכנסות, והרוח צמו"מ, בדיוק, והשכירות קצב לכל אור"א לפי פעולתו וכשרונו, ויכירו כלם טובתו, ויודו לו על חסדו

הגדול, ויאמרו אלו החייתנו נעבוד אותך בכל כחנו, וניסך לילות על ימים להגדיל ולהרחיב המסחר, עד כי בית חרשת הזה, יהי תל תלפיות לכל סוחריו משי :
והבמה מלאו אחרי דבריהם, ועשו מלאכתם באמונה, ויפיקו רצון מהנדיב, הבית חרשת הלך הלך וגדול ייעש פרי תנובה אבל הנדיב הוסיף חסדו עמהם, ולא לקח מהרוח לענמו מאומה רק תמיד הוסיף על שדרם, למטן יתפרנסו בכבוד ובשפע ויהי להם פרנסה די והותר :

ויערוך להם גם בית אולר לאור הכסף הנשאר מפרנסתם שיהי שמור להם לימים אשר יאמר אין לי חפץ בהם המה אצרו מדי שבע בשבע זה מעט וזה הרבה, כל אורא לפי יתרון מלאכתו ופקודתו וכל תקופת השנה עשה משתה ווהמשגחים בעלי הכשרונות המלוינים, ונשא משאת מאת פניו מאלר שלו חלק והובים וואת כבוד לכל אורא.

פ"א התפרעה מריבה בין עושי המלאכה ויחלו לשני מחנות, וכל עד מנע אי"ע לבא לעשות מלאכתו, עם עד שכנגדו ובין כה וכה שבתה המלאכה, הפקידים מזרם השתדלו להעיר למוסר אונם כי ייטיבו דרכם ויחזרו למלאכתם. אך כל דבריהם לא עשו רושם בלבם והיי קקול קורא במדבר, בלב ענב מלא יגן ואנחה סגרו בית החרשת על מסגרי וישובו לביתם סר חשך, ויודיעו בכחוצים לבצל החרשת את כל אשר נקרו ואחיו. ומה הגיע עליהם :

ויאמר הנדיב מרכזתו, וימהר לבא העירה, ויאסף לכל בני העיר ויאמר אליהם שמעוני נא אחי. שמעוני הנה

(*) יש גרסאות שונות בשני המאמרים אלו אך אנכי מלאתי לקים הגירסא אשר לפנינו כאן, בדברי ריב"ל, ושם בדברי רב דימי כמו דאיתא בתלמודא

אשר עבר בעולמו עולם השפל, וראה כי כל האנשים בחורו ירעבים וגם נמאים (א) יש מהם מלוכשים בצנדים נואים (ב) ויש מהם שאין להם כסות לכסות בשר ערום (ג) ויחמל עליהם הקב"ה ויבנה בחוכם בית חרושת גדול (ד) ויערך בחורו מכונות נפלאות (ה) לטוית ואריגת המשי (ו) ויחלקם לשלשה ראשים (א) הכורמים והיוגבים. ועובדי האדמה (ב) הממונים על עושי המלאכה הם הכהנים והלוים שומרי משמרת הקדש, להקריב את זבחייהם ולשפוט את העם משפט לך (ז) ולדון בין דין לדון ובין נגע לנגע (ח) החסידים ואנשי מעשה. בעלי הכשרונות המזויינים. והם הכהן הגדול מאחיו. ועיני העדה. השבטים זקנים אשר פקד עליהם. לעבר שנים ולקבע חדשים כו' (ח) וללאת ולבא לפנייהם :

והנה כל זמן שישראל חיו באהבה ואחוה והיו עובדי ה' עמדם הכהנים על עבודתם והלוים בדוכנם והשופטים שפטו בכל פת משפט לך. ועיני התגששו גלגלי המכונה וטוו המלות והמעט וארגו להם בגדי כבוד ותפארת צעוה"ז, ועליות שכולן חכלת. טליתות שכולן נאות צ"ג, והשכר הלך הלך וגדול עד כי החסידים ואנשי מעשה. כל מה שהשתדלו יותר להגהיג את העם על מצויו

הנה הולתי סכום כסף עלום מכסי, ובניתי בעדכ בית חרש גדול וערכתי בו מכונות נפלאות לרוח הזמן, אשר חדשים מקרב באו. ולא למעני עשיתי, למען הרבות אולרותי, כי יש לי רב רק לעובתכם, לחלץ את נפשכם מן הלחץ והדחק שלא תלטרכו לידי מתנת ב"ל. ולאכול נהמא דכסופא, ועוד הטבתי חסדי עמכם, להרבות שכרכם לפי רוח המסחר עד כי במשך איזה שנים הללית בידכם לאכל ולשבע ולהויתר עוד לימי זקנתכם. ועתה אם תאבו ושמעתם ותסירו המשטמה איש מעל אחיו, ותחיו בשלום ובאחדות אז מלבד שלא יכרת אוכל מפיהם כל הימים, עוד מעט מעט יגדל אחריהם עד כי תמלאו אולרותיכם כסף וזהב הרבה אבל אם תמאנו ומריתם אז אעביר כל טובי מעירכם לעיר אחרת אשר אנשיה ימלאו חן בעיני, ואתם תלכו ותתדלדלו מיום אל יום. עד כי גם הכסף האזור לכם תה' לעבר במשך הזמן, ואז יכרת אוכל מפיהם ותשחרו רעבים ונמאים בערום ובחסר כל כקדם, ומי יחמול עליכם אז? כי כל העובר עליכם ישרק יגיע ידו ויאמר. הנה האנשים האלו לא הכירו טובתם ומטיבם. שמו את נפשם בכפס ואבדו את עמם לדעת :

הנמשל בזה. השוע הנדבן המפורסם הוא כנוי כביכול לבורא ית"ש,

(א) וכונתי למליגת הכתוב (עמוס ח' י"א) הנה ימים באים נאם ה' והשלחתי רעב בארץ. לא רעב ללחם. ולא נמא למים. כי אם לשמע דבר ה'. (ב) כמ"ש (זכריה ג' ג' ויהושע היה לבוש צנדים נואים (ג) כמו ערומים נשארנו ורבתה הרעה ובספר (יחזקאל ט"ז ז') ואעבור עליך וגו' ואת ערס ועריה (ד) כמ"ש (שמות כ"ה ח') ועשו לי מקדש ושכנתי בחוכם (ה') התורה והעבודה. (ו) והם המלות והמעט אשר על ידיהם ישתלשלו כל הצרכות צעוה"ז. וכל הטובות לעוה"ב אשר אין בו לא זכות ולא חובה ולא מו"מ עיין (ברכות י"ז) (ז) כמ"ש (זכריה ח' ט"ז) אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם (ח) עיין (סנהדרין פ"ק).

חתימת התלמוד

בתורה ובמע"ט) בעוה"ב אשר נשאר לו
(על ידי זכויותיו) מחיי עוה"ז, אזור ושומר
באזור של מעלה בעוה"ב, ועל אלו
הנדיקים המשיגים עליהם שלא ינא מחמת
ידם דבר שאינו מחוקק. ורעי ישראל
המנהיגים אותם על מובעי התורה
והעבודה, יגיע ויעלה לכרם בעוה"ב עד

כי עתיד הקב"ה לחן לכל צדיק וצדיק
מלא עוֹסֶסוֹ, אבל הנדיקים והחסידים ואנשי
מעשה וסגולי הדור, אשר ינא ואשר
יבאו ואשר יערו את נפשם למות עליהם
(*) להם ישא הקב"ה משאת מאת פניו
בעוה"ב מאולרו הטוב, ועתיד הקב"ה
להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמית
וע"ז בא רבי שמעון בן חלפתא זה שאמר
במ"ר (ויקרא ט' ט') גדול השלום
שכשברא הקב"ה את עולמו, עשה שלום
בין העליונים לתחתונים (והוא כדי שיוכל
אח"כ להשרות שכינתו עליהם) ואמר ר'
מני דשאב ור' יהודה דסכנין (סס) בשם
ר' לוי, גדול השלום שכל הברכות והטובות
ונחמיות שהקב"ה מביאן על ישראל חתמן
בשלום. הוא זה שיחזר ויאמר לריב"ל,
הנה אמנם כן, נדקת בדברך, שעתיד
הקב"ה להנחיל לכל נדיק ונדיק ש"י
עולמות, אבל דע לך שגנאי קודם למעשה
התנה הקב"ה עם ישראל, שלא יחול
עליהם כל הברכות והטובות. אז יהי
ביניהם פריד לבבות חלילה, אז לא די
שימנע הקב"ה כל הטוב והחסד מהם,
עוד ירע להם ויירדו מגדולתם כמו שאמרו
(ברכות ל"ב) על הכתוב (שמות ל"ב)
(ו') וידבר ה' אל משה לך רד כלום
לא נחתי לך גדולה אלא בשביל ישראל
עכשיו שישראל חטאו למה לך גדולה
ויענשו

מביעי החכמה והמדע להגדיל תורה
ולהאדירה ולפאר ולרומם בית אלקינו,
הנה מלבד שעלו והלליחו כל אר"א לפי
כשרונם ומעלתם, בין בעוה"ז ובין בעוה"ב.
עוד אחר הקב"ה תמיד לכל נדיק ונדיק
מאזור שלו עולם שכלו טוב. ליום שכלו
טוב:

אבל בעוה"ר ברבות הימים פרעה
משעמה ושנאת חנם בין איש
לרעהו. ולא שמעו לקול מוריהם ונביאיהם.
ולא הטו למוסר אוניהם. וע"ז עמדה
המכונה ונסחלקה השכינה. ונפסקה
חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים.
וכדאיתא (יומא ט') מקדש שני שהיו
עוסקים בתורה ובמלות ובג"ח מפני מה
חרב? מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם
כו' ע"ש, ומאז עד הנה, זה יותר
מאלפים שנה, אנחנו נעים וגדים
ומתגוללים על אדמת נכר וחובקים אשפתות
תעינו בין זאבי ערבות אוכלי עמו אכלו
לחם, ונשארנו בערס ובחסר כל, אין
לנו לא ביהמ"ק ולא קה"ק כו', אבל באחרית
הימים כי מלאה כל הארץ דעה, וגר זאב
עם כבש יגו' ושלוש יאמר לרחק ולקרוב
אז ישמע על ההרים רגלי מבשר, וכדאיתא
(דברים רבה פ"ה י"ד) גדול השלום שאין
הקב"ה מבשר ישראל שיהיו נגאלים אלא
בשלום, ובמדרש (רבה ויקרא פ"ט ט')
גדול השלום, שכשמלך המשיח בא אינו
פותח אלא בשלום, ואז יופיע הקב"ה
בהיכלו ויחזר בו שכינתו כימי עולם
וכשנים קדמוניות:

וזהו שאמרו כל ישראל יש להם חלק
לעולם דבא, ר"ל כל אשר בשם
ישראל יכונה יש לו חלק (לפי עסקו ועמלו

(*) וכמו שאמר משה (מד"ר דברים ז' י"א) רבש"ע ימות משה וטאה כיצא

ו לא תנוק צפרנו של אחר מהם.

נושל אחת אחת, אפי' תינוק משברם,
נמלא שעל ידי שהקב"ה יברך את עמו
בשלום וזכוה' בזהבה ואחזה ושלום
ורעות, ועייז זכה לגואל לדק ולכל המזכות
והישועות והנחמות היעודים לנו עיי
נביאנו הקדושים, והקב"ה ישרה שכינתו
עלינו במהרה בימינו אמן ואמן.

„ויענשו עליהם, וכדאי' (שבת ל"ג) לדיקים
כתפסין על עון הדור, אבל אם יש
שלום ביניהם אז יעלו ויגדלו וירוממו על
ש"י עולמות, שנאמר ה' עוז לעמו יתן ה'
יברך את עמו בשלום. דאיתא במדרש
(תנחומא נלבים א') חיים כולכם היום,
בנוהג שבעולם אם נוטל אדם אגודה של
קנים שמא יכול לשררם בבת אחת? ואלו

המעם מ"מ התורה שבע"פ תתחיל במס ומסיימת במס, ג"ל דאפשר שרזו חז"ל לרמוז לנו
בזה שחיוז על כל אחד ואחד מישראל שישתדל לקיים מה שדרש ר"ע (עירובין כ"ד)
על הכחוז (דברים ל"א י"ט) ועתה כחזו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל,
שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו, ומנין עד שתהא סדורה בפיהם, שנאמר
(שם) שימה בפיהם ואמרינן (ברכות כ"ח) חנא מיני' ארבעין זמנין ודמיא ליה כמאן
דמונח בכיסתיה. ע"כ רמזו לנו בשני הממין האלו בתחלה ובסוף התלמוד, שהחיוז על
כל או"א מישראל, בין בלימוד ההלכות ובין בלימוד האגדות, ללמוד ולשנות לכה"פ
מ' זמנין, כדי שתהא סדורה וסגורה בפיו, ודמיא ליה כאלו מונח בכיסתיה.

מעות לתקן

בהקדמה הביגרים צ"ל הנגורים.

תִּיקוֹן	מַעוֹת	שׁוּרָה	עֵמּוּד	דָּף
ומחצות	מחצות	ב'	א'	ו'
תקימה	נקמו	ו'	ב'	יד'
תזכנה	יזכו	ז'	"	"
תחשב	יחשב	ט'	"	"
תפלה זו ראוי	תפלה זו	ח'	א'	טו'
בניהגם שדומה ללילה	בניהגם	כ"ו	"	"
לזימון	לזימון	יב'	א'	כ'
רצה לקיים	רצה	ב'	ב'	כב'
להשיג	להסיג	יד'	א'	לא'
וכדי	כדי	ב'	ב'	לב'
שאינו מניח	שאינו	כ"ג	ב'	ל"ט
סילוק	סילוק	י"ט	ב'	מ"א
פרכוס	פירכות	י"ח	א'	מ"ג
אמר	כמר	כ"א	"	"
יען	יע	טז'	ב'	"
למי	למן	אחרונה	ב'	מ"ה
ע"כ	א"כ	ט"ו	ב'	מ"ז
אבל לפי	אבל	י"ט	ב'	מ"ט
הוין	הונן	ט'	א'	נ"ו
לדידיה	לדידי	כ"ג	"	"
יום	ימים	ג'	ב'	"
יקרה	נקרה	לב'	א'	נ"ח
בחדושו	בחדותיו	כ"א	א'	ס"א
מסיעתם	מסיעת	ג'	ב'	"
שאינה	שאנה	כ"ג	"	"
באשר	כאשר	ד'	ב'	ס"ג
אולקמיה	אולקמיה	ל"ג	"	"
כלם	כלה	י"ט	א'	ע'
יום בחצרך	יום אחד בחצרך	כ"ח	ע"א	ע"ד
בהל'	בהל'	אחרונה	א'	ע"ז
חסר "על צדו"	אשר יעמדו	ל"ב	ב'	ע"ח
צ"ל עיני הרב	נ"כ עיניו	אחרונה	ב'	ס'

